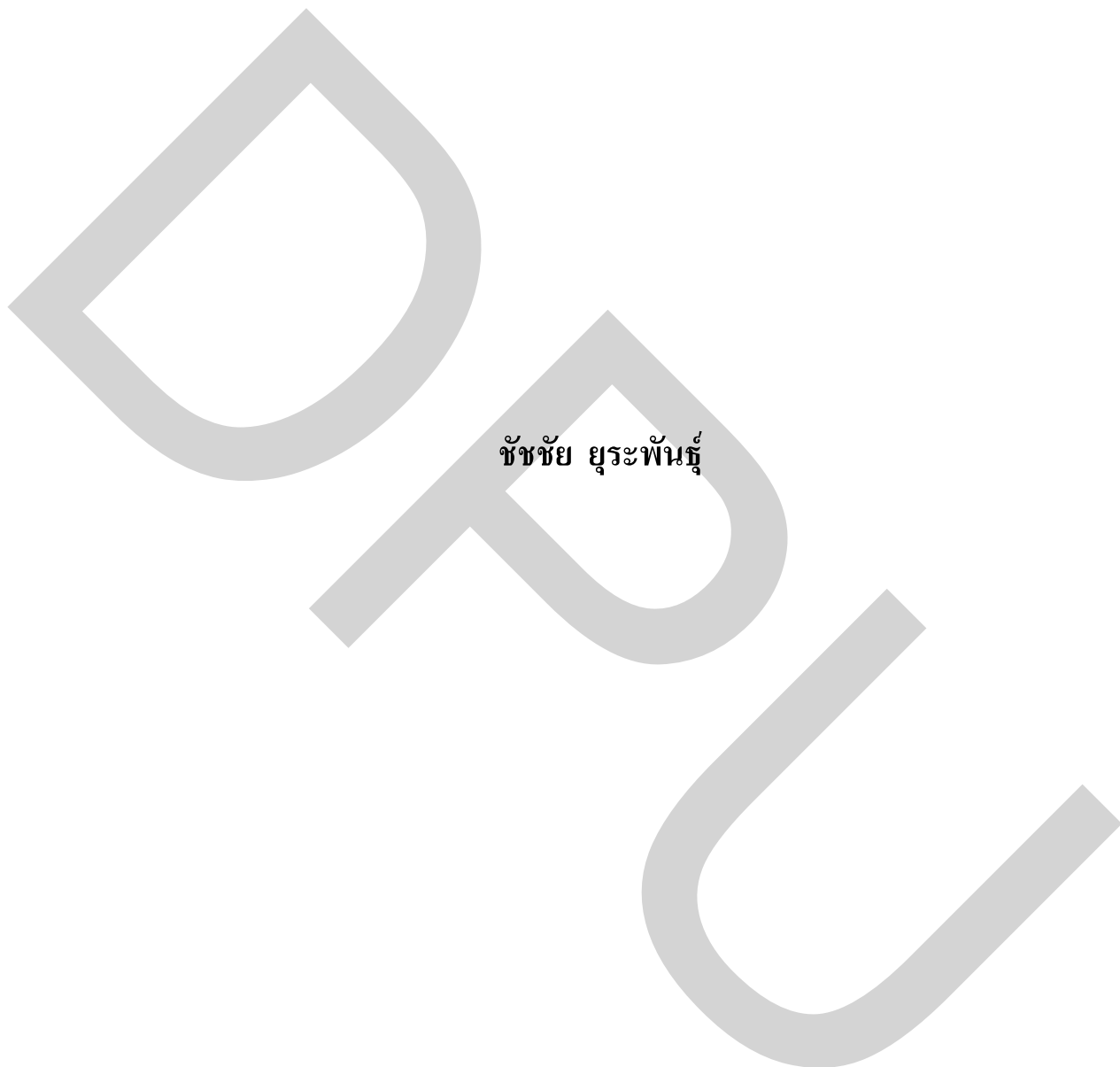

การตรวจสอบการปรับบทความผิดในชั้นเจ้าพนักงาน

ชชชช ยุระพันธ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2558

Check and Balance of the Charges in the Investigation

Chatchai Urapon

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การตรวจสอบการปรับบทความผิดในชั้นเจ้าพนักงาน
ชื่อผู้เขียน	ชัชชัย บุระพันธ์
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

การที่จะให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มีสิทธิที่โต้แย้งคัดค้านในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ตามหลักฟังความทุกฝ่ายนั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยจำเป็นต้องทราบว่าตนถูกกล่าวหาว่าอย่างไรเพื่อจะได้ต่อสู้คดีได้อย่างถูกต้อง การแจ้งข้อหาจึงประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ ส่วนที่เป็นการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการแจ้งเรื่องราวที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำ และส่วนของการแจ้งถึงข้อหาให้ทราบนั้น จะเป็นการปรับบทความผิดจากการกระทำดังกล่าวว่า เข้าองค์ประกอบของฐานความผิดฐานใดบ้าง

การปรับบทความผิด ในอันจะแจ้งข้อกล่าวหาบุคคลใดว่ากระทำความผิดอาญานั้นย่อมจะมีความเกี่ยวพันโดยตรงถึงมาตรการบังคับที่อาจใช้ได้กับบุคคลนั้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้นั้นอย่างร้ายแรง แต่ในปัจจุบันการปรับบทความผิดโดยพนักงานสอบสวนมักจะให้ความสำคัญกับพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในลักษณะอำนาจนิยม และการแจ้งข้อหาให้หนัก เพื่อที่จะเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ ซึ่งจะเกิดความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ นำไปสู่การเค้นข้อเท็จจริงจากตัวผู้ต้องหา (ในลักษณะเป็นของกรรมในคดี) ตำรวจจึงเป็นองค์กรที่มีส่วนได้เสียกับการปรับบทความผิด อันเป็นลักษณะของการขัดกันของหน้าที่ ประกอบกับโครงสร้างการทำงานของพนักงานสอบสวนนั้นขึ้นต่อฝ่ายบริหารจึงเสี่ยงต่อการตกเป็นเครื่องมือของฝ่ายการเมือง ในการนำไปสู่การปรับบทความผิดที่หนักโดยขาดพยานหลักฐาน หรือ เกินกว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏเพื่อที่จะใช้มาตรการบังคับกับฝ่ายที่มีความเห็นแตกต่าง

จากการศึกษาได้พบว่าการตรวจสอบการปรับบทความผิดในชั้นเจ้าพนักงานจากภายนอกองค์กรนั้น ไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากความไม่เป็นอำนาจเดียวกันของการสอบสวนฟ้องร้อง ทำให้พนักงานอัยการซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบความถูกต้องของการสอบสวน และเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในข้อกฎหมาย ไม่สามารถเข้ามาตรวจสอบความถูกต้องในการปรับบทความผิดได้เลยก่อนมีการส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ ต่างจากการสอบสวนในประเทศฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่นที่มีความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและ

ฟ้องร้อง โดยที่พนักงานอัยการจะเป็นผู้กำกับดูแลและกำหนดทิศทางในการสอบสวนตั้งแต่ต้น ทำให้การปรับบทความผิดเป็นไปอย่างถูกต้อง และเป็นภาวะวิสัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคแรกให้ “ก่อนผู้ต้องหาจะถูกเรียกตัวมา พนักงานสอบสวน จะต้องส่งพยานหลักฐานที่รวบรวมได้ในคดีเพื่อให้พนักงานอัยการเป็นผู้ตรวจสอบน้ำหนักของ พยานหลักฐานและปรับบทความผิด” ในอันจะทำให้อำนาจในการปรับข้อเท็จจริงในคดีเข้ากับบท กฎหมายเป็นของพนักงานอัยการผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในข้อกฎหมาย และก่อให้เกิดลักษณะ ของการตรวจสอบถ่วงดุลกันระหว่างองค์กร นำมาซึ่งความเป็นภาวะวิสัยในการปรับบทความผิด ยิ่งขึ้น ทั้งยังส่งผลให้พนักงานอัยการมีบทบาทในการเข้ามากำกับดูแลการสอบสวนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนฟ้องร้อง

Thesis Title	Check and balance of the charges in the investigation
Author	Chatchai Urapon
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Thanee Woraphat
Department	Law
Academic Year	2014

ABSTRACT

Being entitled to dispute with full contention in accordance with principle of listening to all sides, plaintiff or defendant needs to know what his accusation is so as to correctly defend himself. Consequently, accusation comprises two major parts. Firstly, notification of fact in connection with the acts accusing that the defendant has committed wrongdoing. It is notification of fact relating to acts. Secondly, notification of the accusation for acknowledgement. It is adjustment of offence from such acts meeting composition of what grounds of wrongdoing?

Adjustment of clause of wrongdoing for notification of accusation any person of his committing criminal offence relates definitely and directly to compulsory measures which may apply to persons, which may seriously affect the rights and freedom of those persons. However, currently, interrogators' adjustment of offences usually pays attention to evidences proving defendants' offences in a manner of authoritarian and notification of committing serious offence so as to detain offenders under state power so as to be convenient for officers' operation, resulting in their pressing for facts from the defendants (in a manner of acts of case). As a result, police is the organization of stakeholders with adjustment of grounds of offence which is conflicting in duty. In addition, working structure of interrogators reliance on management. So, it is risky for interrogators to become tool of politicians, leading to adjustment of serious offence, while lacking of evidence, or beyond fact appearing so as to be used as measure imposed on parties with differing views.

Based on the study, verifying adjustment of grounds of offence by interrogators from external organization could not efficiently done. Because inquiry did not come in common authority. It results in prosecutors, who are supposed to be responsible for accuracy of interrogation and are specialized in law, not being able to verify for accuracy of adjustment of

grounds of offences at all before forwarding the case to prosecutors. It is different from interrogation in France and Japan, which have common authority of interrogation and prosecution. While prosecutors supervise and specify direction of interrogation from the beginning.

Consequently, this thesis proposes that there should be modification of provisions the first paragraph of section 134 of criminal law, which stipulates that “Before the accused is summoned, interrogators must submit evidences in the case for inspection by prosecutors checking for weight of evidences and adjusting provisions for committing offence”, which will result in power of adjustment facts of the case being coincident with law to becoming belonging to prosecutors who are specialized in laws and will result in manner of check and balance between organizations, leading to aggravate of objectivity to adjust offence. Moreover, it results in prosecutors stepping in to be supervision of interrogation, which coincides with common authority of interrogation for prosecution.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอุปการคุณของผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้สละเวลาอันมีค่าอย่างยิ่งในการให้คำปรึกษา แนะนำแนวทาง แนะนำข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า และเสนอข้อคิดเห็น อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าเพื่อมาเป็นประธานกรรมการการสอบ และได้ชี้แนะแนวทางในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.อุทัยอาทิเวชและอาจารย์ชาญชนัน ไชยานุกิจ กรรมการวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง และตรวจทานแก้ไขให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

อนึ่ง หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้าของผู้สนใจ ผู้เขียนขออุทิศให้แก่บุพการี และผู้มีพระคุณทุกท่าน ส่วนหากความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องประการใดผู้เขียนต้องขออภัย และขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ชัชชัย ยุระพันธ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2. แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบการปรับบทความผิด.....	8
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับบทความผิด.....	8
2.2 หลักฟังความทุกฝ่าย.....	17
2.3 หลักความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญา.....	19
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบและการจำกัดการใช้อำนาจรัฐ.....	22
2.4.1 รูปแบบของกระบวนการยุติธรรม (Crime Control & Due Process).....	22
2.4.2 การตรวจสอบถ่วงดุลในทางอาญา.....	26
2.5 บทบาทขององค์กรในการตรวจสอบการปรับบทความผิด ในชั้นเจ้าพนักงาน.....	29
2.6 มาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบการปรับบทความผิด.....	34
2.6.1 ระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย.....	34
2.6.2 แนวทางว่าด้วยบทบาทของอัยการ.....	35
3. การตรวจสอบการปรับบทความผิดในกฎหมายต่างประเทศ.....	36
3.1 ประเทศฝรั่งเศส.....	36
3.1.1 การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน.....	40
3.1.2 การตรวจสอบการปรับบทความผิด.....	46

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.2 ประเทศญี่ปุ่น.....	47
3.2.1 การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน.....	50
3.2.2 การตรวจสอบการปรับบทความผิด.....	55
4. ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบการปรับบทความผิด.....	58
4.1 กฎหมายไทยเกี่ยวกับการปรับบทความผิด.....	58
4.1.1 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	58
4.1.2 ระเบียบปฏิบัติของศาลพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวน.....	64
4.2 วิเคราะห์การตรวจสอบการปรับบทความผิด.....	73
4.2.1 ข้อหาและดุลพินิจในการปรับบทความผิด.....	74
4.2.2 กลไกการตรวจสอบถ่วงดุลในการปรับบทความผิด.....	77
4.3 เปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ.....	81
4.4 วิเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบการปรับบทความผิด.....	84
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	87
5.1 บทสรุป.....	87
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	93
บรรณานุกรม.....	95
ประวัติผู้เขียน.....	99

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

“กระบวนการยุติธรรมนั้นคอยปกป้องเราจากความอยุติธรรมที่เกิดขึ้น แต่สิ่งใดกันเล่าที่จะปกป้องเราจากความอยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรม”

ดังเช่น ในคดีของนายอนุกุล นิธิสุสาร ซึ่งต้องติดคุกฟรีเป็นเวลา 1 ปี 7 เดือน 13 วัน อันเป็นผลเนื่องมาจาก ขบวนการค้ายาเสพติด ได้ใช้บัตรประจำตัวประชาชนของตนที่ได้ทำหายไป แแนบกับกล่องพัสดุไปรษณีย์ที่ข้างในบรรจุยาบ้า 7,000 เม็ด¹ นายอนุกุลจึงได้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมขณะที่ทำงานอยู่ที่บริษัทรถยนต์แห่งหนึ่งย่านลาดพร้าว โดยเจ้าหน้าที่แจ้งว่าก่อนหน้านี้ได้จับกุมผู้ต้องหา 2 คน พร้อมของกลางยาบ้า 7,000 เม็ดในกล่องผลไม้ ได้ที่สถานีขนส่งจังหวัดนนทบุรี จากการสอบสวนขยายผลจากกล่องผลไม้แล้วพบว่ามีกรรมการแนะนำบัตรประชาชนของตนเป็นผู้ส่งกล่องผลไม้ดังกล่าวมาจากต้นทางบริษัทรับขนส่งสินค้าแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ พนักงานสอบสวนจึงมีการรวบรวมหลักฐานออกหมายจับ ซึ่งในการตั้งข้อหานายอนุกุล พนักงานสอบสวนได้พิจารณาจากพยานหลักฐานจากการให้การขัดทอดของ 2 ผู้ต้องหาซึ่งผู้ถูกจับกุมได้ และเจ้าหน้าที่ผู้รับฝากกล่องพัสดุได้ยืนยันว่ารูปถ่ายในบัตรประจำตัวประชาชนที่แนบมากับกล่องพัสดุ เป็นรูปถ่ายของคนคนเดียวกันกับรูปถ่ายในบัตรประจำตัวประชาชนของนายอนุกุลที่เจ้าหน้าที่ตำรวจคัดถ่ายมาจากทะเบียนราษฎร โดยไม่ได้มีการให้เจ้าหน้าที่ผู้รับฝากกล่องพัสดุชี้ตัวนายอนุกุลแต่อย่างใด

ทั้งนี้นายอนุกุลได้ให้การปฏิเสธตลอดข้อกล่าวหา และได้นำพยานเอกสารเป็นใบแจ้งเปลี่ยนชื่อ และเอกสารการแจ้งความบัตรประชาชนหาย พร้อมทั้งพยานบุคคลซึ่งเป็นพนักงานบริษัทซึ่งทำงานอยู่ร่วมกัน รวมถึงเอกสารบันทึกเครื่องสแกนลายนิ้วมือในการเข้าทำงาน ซึ่งยืนยันว่าในวันที่ระบุว่ามีกรรมการส่งกล่องผลไม้โดยแนบสำเนาบัตรประชาชนของตนไปด้วยนั้น ตนทำงานอยู่ที่บริษัทรถยนต์แห่งหนึ่งซึ่งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ไม่ได้อยู่ที่เชียงใหม่ตามที่มีการกล่าวหาแต่อย่างใด แต่พนักงานสอบสวนก็ไม่นำเรื่องนี้มาพิจารณา และบอกให้ไปต่อสู้อยู่ในชั้นศาล อีกทั้งยังถูกคัดค้านการประกันตัวมาโดยตลอด

¹ จาก ทีมข่าวหน้า 1. (2556, 16 พฤษภาคม). โวย ตร. สป. จับมั่ว นอนคุกฟรีสู้คดี 1 ปี 7 เดือน.

ต่อมาเมื่อคดีขึ้นสู่ชั้นพิจารณา ด้วยพยานหลักฐานของนายอนุคุณดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในข้างต้น ประกอบกับ พยานซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ผู้รับฝากกล่องพัสดุให้การว่า จำไม่ได้แต่อย่างใดว่า นายอนุคุณเป็นผู้ส่งกล่องพัสดุดังกล่าว และไม่ปรากฏลายมือชื่อของนายอนุคุณในการฝากกล่องพัสดุ (ไม่ปรากฏการรับรองสำเนา) จึงสงสัยว่ามีการแอบอ้างนำบัตรประชาชนของนายอนุคุณมาใช้ สมควรยกผลประโยชน์ให้แก่ นายอนุคุณ จึงตัดสินยกฟ้องคดีดังกล่าว และในคดีนี้อัยการมิได้ยื่นขออุทธรณ์คำพิพากษา คำพิพากษาดังกล่าวจึงถึงที่สุด อย่างไรก็ตามแม้ศาลจะตัดสินให้นายอนุคุณเป็นผู้บริสุทธิ์ แต่การที่ต้องสูญเสียอิสรภาพนานถึง 1 ปี 7 เดือน 13 วัน อีกทั้งในขณะที่ถูกจับกุม นายอนุคุณกำลังเรียนอยู่ชั้นปีที่ 3 ปริญญาตรีหลักสูตรพิเศษคณะวิศวกรรมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ซึ่งผลจากถูกดำเนินคดีทำให้ไม่สามารถเรียนจบได้ ชีวิตสมรสแตกสลาย โดยภรรยาซึ่งมีลูกชายวัย 3 ขวบด้วยกัน ตัดสินใจหย่าขาดและได้แต่งงานใหม่ ซึ่งแม้จะได้รับเงินเยียวยาก็เทียบไม่ได้เลยกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นซึ่งเห็นได้ชัดว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องของการตรวจสอบการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานให้มีความชัดเจนเพียงพอในการปรับบทความผิด อันนำไปสู่การใช้มาตรการบังคับเพื่อเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐในชั้นเจ้าพนักงานได้เป็นอย่างดี

กรณีตัวอย่างอีกกรณีหนึ่งในการที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ไปขอให้ศาลออกหมายจับผู้ต้องหาหลายคนรวมทั้ง นายสุเทพ เทือกสุบรรณ ในข้อหาร่วมกันเป็นกบฏ² กระทำให้ปรากฏแก่ประชาชนด้วยวาจา หนังสือ หรือวิธีอื่นใด อันมิใช่เป็นการกระทำภายในความมุ่งหมายแห่งรัฐธรรมนูญ หรือมิใช่เพื่อแสดงความคิดเห็น หรือติชมโดยสุจริต เพื่อให้เกิดความปั่นป่วน หรือกระด้างกระเดื่อง ในหมู่ประชาชน ถึงขนาดที่จะก่อความไม่สงบขึ้นในราชอาณาจักร หรือเพื่อให้ประชาชนล่วงละเมิดกฎหมายแผ่นดิน, มั่วสุมกันตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป ใช้กำลังประทุษร้าย ชูเกียรติว่า จะใช้กำลังประทุษร้าย หรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมืองโดยมีอาวุธ โดยเป็นหัวหน้าหรือผู้มีหน้าที่สั่งการ และเจ้าพนักงานสั่งให้เลิกแต่ไม่เลิก ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 113, 215 ประกอบ 216 ซึ่งต่อมาศาลได้พิจารณาคำร้องแล้วอนุญาตให้ออกหมายจับ ทั้งที่การกระทำในการเดินขบวน ชุมนุม ประท้วง ได้แย่ง หรือเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้รัฐช่วยเหลือหรือได้รับความเป็นธรรมอันเป็นการใช้เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ไม่เป็นความผิดฐานก่อการร้ายแต่อย่างใด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 135/1 ที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ในวรรคสาม แสดงให้เห็นถึงการออกหมายจับผู้ชุมนุมทางการเมืองในซึ่งปรับบทความผิดฐานก่อการร้ายที่

² Isranews. (2556, 8 ธันวาคม). “คดี” แฉถอนหมายจับแกนนำมือบ หวั่นบานปลายชำระ 14 ตุลาคม. สืบค้น 4 สิงหาคม พ.ศ. 2557, จาก <http://www.isranews.org/isranews-news/item/25722-kanit.html>

ไม่ถูกต้องและไม่ชอบด้วยหลักกฎหมาย ทั้งที่การกระทำของผู้ชุมนุมทางการเมืองเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งไม่เป็นความผิดฐานกบฏแต่อย่างใด

ปัจจุบันมักมีการปรับบทความผิด โดยไม่มีการสืบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานให้แน่ชัด ซึ่งอาจเป็นเพราะการปรับบทความผิดที่หนัก จะทำให้สามารถเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐได้โดยง่าย ทำให้สะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ และนำไปสู่การเกินความจริงเอาจากตัวผู้ต้องหา ทั้งที่การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น รัฐจะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีโดยการพยายามรวบรวมพยานหลักฐานมาโดยเอกเทศ กล่าวคือ จะต้องพยายามรวบรวมพยานหลักฐานจากแหล่งอื่น มีการเกินคำตอบเอาจากผู้ต้องหา ในอันจะทำให้ผู้ต้องหาไม่ลักษณะตกเป็นกรรมในคดี (บางคดีมีการตั้งข้อหาเป็นสิบข้อหา ทำให้มีการแจ้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิดเกินจำเป็น ตลอดจนมีการแจ้งข้อหาโดยขอดพยานหลักฐานแล้วมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องในภายหลังซึ่งเป็นความเสียหายต่อคดี...) (คำสั่งกรมตำรวจที่ 382/2530)

การปรับบทความผิดนั้น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะนอกจากจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการสอบสวนแล้ว ยังมีความเกี่ยวข้องกับการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ แม้การปรับบทความผิดจะมีได้เป็นส่วนหนึ่งของมาตรการบังคับโดยตรง แต่ความหนักเบาแห่งบทความผิดที่ปรับนั้น เป็นเหตุหนึ่งในการพิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ และถูกใช้เป็นมูลเหตุในการอ้างถึงความจำเป็นเพื่อใช้มาตรการบังคับเพื่อการมีตัวผู้ต้องหา ซึ่งแม้จะเป็นเหตุสำคัญรองแต่ก็ปรากฏอยู่ในมาตรการบังคับต่างๆ เช่น

การออกหมายจับ เหตุแห่งการออกหมายซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 (1) วางหลักให้การขอออกหมายจับในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 3 ปี สามารถขอออกหมายจับได้ทันที เนื่องจากถือเป็นความผิดอาญาร้ายแรง ดังนั้น เมื่อมีพยานหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะเป็นผู้กระทำความผิด เจ้าพนักงานสอบสวนสามารถทำคำร้องขอให้ศาลออกหมายจับได้ โดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์เหตุประการอื่นอีก

การขังระหว่างสอบสวนหรือการฝากขัง ซึ่งอาศัยเหตุเช่นเดียวกับการออกหมายจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 71 อีกทั้งศาลจะมีอำนาจสั่งขังได้ก็ครั้งแต่ละครั้งนานเท่าไร ยังขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของโทษตามบทความผิดที่ปรับ

การปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติวางแนวทางการใช้ดุลยพินิจในการตั้งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวไว้ในมาตรา 108 ซึ่ง (1) ว่าจะต้องพิจารณาถึงความหนักเบาแห่งบทความผิด และคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีขึ้นไป ผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราวต้องมีประกัน และมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้ในการพิจารณาว่าการปล่อยชั่วคราวควรมีประกันหรือไม่ ซึ่งศาลจะพิจารณาถึงความร้ายแรงแห่งบทความผิดด้วย ตามประมวลกฎหมาย

วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 ที่ได้วางหลักไว้ นอกจากนี้ในการกำหนดวงเงินประกันในการประกันตัว ยิ่งเป็นคดีที่มีอัตราโทษตามบทความผิดที่หนักการกำหนดวงเงินประกันก็ย่อมจะสูงตามไปด้วย

ดังนั้นผลจากการปรับการกระทำเข้ากับฐานความผิดที่ไม่เหมาะสมนอกจากจะเกิดความสูญเปล่าของกระบวนการยุติธรรมอันเป็นการสิ้นเปลืองเวลาในการดำเนินคดีอันเป็นทรัพยากรอันมีค่าแล้ว การปรับบทความผิดที่หนักเกินสมควรก็ย่อมที่จะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่จำเป็น กระทั่งผลที่จะไม่ถูกฟ้องคดีโดยไม่เป็นธรรม ดังเช่นคดีที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น อีกทั้งผลที่มีต่อวงเงินในการประกันตัว ที่นอกจากจะทำให้ผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือขังโดยไม่จำเป็นอันเป็นการกระทบต่อเสรีภาพแล้ว ยังอาจทำให้เกิดการกู้หนี้ยืมสินไม่ว่าจะเป็นการกู้ในระบบหรือนอกระบบ การตกเป็นเหยื่อของนายประกันขูดรีด เพื่อหาหลักทรัพย์มาประกันตัว ที่แม้ภายหลังศาลจะตัดสินให้จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ แต่หนี้สินดังกล่าวก็หาได้ระงับไปด้วยไม่ อันเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ตกเป็นเหยื่อและครอบครัวอย่างใหญ่หลวง

การปรับบทความผิดนั้นยังอาจมีการปรับบทความผิดให้หนักเอาไว้ก่อนจากเจ้าพนักงาน เพื่อให้สามารถใช้มาตรการบังคับกับผู้ต้องหาได้โดยง่าย เพียงเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ และการปรับบทความผิดดังกล่าว ยังอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของคู่กรณีในการกลั่นแกล้งฝ่ายตรงข้ามให้เสื่อมเสียชื่อเสียง หรือ ตกอยู่ภายใต้มาตรการบังคับได้อีกด้วย และในทางกลับกันหากเป็นการปรับบทความผิดที่เบาเกินสมควร ก็ย่อมที่จะเสี่ยงต่อการที่ผู้ต้องหาจะหลบหนี หรือ ไม่อาจลงโทษผู้กระทำความผิดตามโทษที่สมควรได้รับได้ ในอันจะส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม

ปัจจุบันอำนาจในการปรับบทความผิด เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวน และหลักเกณฑ์การพิจารณาในการปรับบทความผิดนั้น จะพิจารณาจากคำให้การของผู้เสียหาย พยานหลักฐาน ตลอดจนคำให้การของผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนจะใช้ดุลพินิจซึ่งนำพยานหลักฐานภายใต้พื้นฐานตามข้อเท็จจริงดังกล่าว ก่อนนำมาปรับกับข้อกฎหมายแล้วตั้งเป็นข้อหา ดังนั้น การตั้งหรือการแจ้งข้อหาจึงไม่อาจกระทำได้ตามอำเภอใจ กล่าวคือ ต้องปรากฏข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตามสมควร เมื่อปราศจากหลักฐานตามสมควรแล้วไปแจ้งข้อหาพนักงานสอบสวนผู้แจ้งข้อหาโดยมิชอบด้วย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรค 2 ซึ่งผู้มีหน้าที่ตรวจสอบตาม คำสั่งตำรวจที่ 419/2556 บทที่ 4 มาตรการควบคุม ตรวจสอบ

³ จาก มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.

และเร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา คือ หัวหน้างานสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบ ภายหลังจากการตรวจการรับคำร้องทุกข์ กล่าวโทษภายใน 48 ชั่วโมง และทุกระยะๆ ละ ไม่เกิน 15 วัน จนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น อีกทั้งหัวหน้าหน่วยงานที่มีอำนาจตรวจสอบทุกระยะๆ ละไม่เกิน 30 วัน และผู้บังคับการ หรือรองผู้บังคับการ หรือพนักงานสอบสวนผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ควบคุมการสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบ ทุกระยะๆ ละไม่เกิน 3 เดือน จนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น

นอกจากการตรวจสอบดังกล่าวแล้วอำนาจในการปรับบทความผิด ก่อนที่จะมีการส่งสำนวนให้พนักงานอัยการ ซึ่งผลจากการแบ่งแยกระหว่างอำนาจสอบสวนและฟ้องร้อง ทำให้อำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานและปรับบทความผิดถูกผูกขาดไว้กับองค์กรเดียวคือตำรวจ จึงไม่มีองค์กรใดที่จะเข้ามาถ่วงดุลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อควบคุมให้เกิดการปฏิบัติในการรวบรวมพยานหลักฐานในการปรับบทความผิดอย่างถูกต้องตามกรอบของกฎหมาย อันส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตกอยู่ในความเสี่ยงอย่างยิ่ง และแม้แต่ในขั้นตอนการส่งสำนวนให้อัยการแล้วก็ตาม การไม่มีบทบาทในการสอบสวนยังทำให้ พนักงานอัยการต้องทำงานตามสำนวนของพนักงานสอบสวนส่งให้เท่านั้น ประกอบกับการแบ่งแยกดังกล่าวยังส่งผลให้การทำงานของพนักงานอัยการห่างไกลจากการทำงานของพนักงานสอบสวน ประสิทธิภาพของการตรวจสอบการปรับบทความผิดจึงย่อมน้อยลงตามไปด้วย

การตรวจสอบโดยศาลในชั้นเจ้าพนักงาน ก็มีข้อจำกัดอยู่มากในการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบทความผิดเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นกรณีของการ ออกหมายจับ หรือ ออกหมายขัง กล่าวคือ เมื่อยังไม่ได้มีการไต่สวนมูลฟ้อง จึงมิได้มีการพิจารณาโดยละเอียด ประกอบกับข้อมูลที่น่ามาพิจารณาล้วนแล้วแต่เป็นข้อมูลที่ได้จากพนักงานสอบสวน และจะต้องพิจารณาในเวลาจำกัด ทำให้การตรวจสอบการตั้งข้อหาเพื่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชั้นเจ้าพนักงานนั้นมีขีดจำกัดไปด้วย นอกจากนี้แล้ว เมื่อเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ฟ้องคดี ในทางปฏิบัติแล้วศาลจะไม่สั่งไต่สวนมูลฟ้อง เนื่องจากมองว่าคดีได้ผ่านการคัดกรองจากพนักงานอัยการมาแล้วชั้นหนึ่งจึงไม่จำเป็นต้องตรวจสอบอีก ทำให้การตรวจสอบการปรับบทความผิดจากการไต่สวนมูลฟ้องโดยศาลในชั้นนี้เสมือนไม่มีการตรวจสอบไปโดยปริยาย

ดังนั้น มีความสมควรอย่างยิ่งที่ปรับปรุงกลไกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้เกิดความเหมาะสมยิ่งขึ้นในการตรวจสอบการปรับบทความผิดอันเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและการตรวจสอบการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในชั้นเจ้าพนักงาน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการตั้งข้อหาและการตรวจสอบการปรับบทความผิดในชั้นเจ้าพนักงาน
2. เพื่อเปรียบเทียบระบบการตรวจสอบการปรับบทความผิดของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศฝรั่งเศส
3. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างแนวทางในการกำหนดการตรวจสอบการปรับบทความผิดที่มีเหมาะสมยิ่งขึ้น ตลอดจนสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันแก่หน่วยงานของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่

1.3 สมมุติฐาน

ปัจจุบันการตรวจสอบพยานหลักฐานและการปรับบทความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน ยังขาดระบบตรวจสอบถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลจากการแบ่งแยกการปฏิบัติหน้าที่ระหว่างการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีอย่างเด็ดขาด ทำให้การตรวจสอบจากศาลและอัยการในชั้นนี้ซึ่งยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการตรวจสอบข้อเท็จจริง ทำให้อาจเกิดกรณีการปรับบทความผิด โดยไม่ถูกต้อง หรือ โดยไม่มีการแสวงหาพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลเสียตามมาทั้งทางด้านประสิทธิภาพและความเป็นภาวะวิสัยของกระบวนการยุติธรรม

ดังนั้น หากมีการปรับบทความผิด ควรจะต้องขอความเห็นจากอัยการก่อนเพื่อให้มีผู้กลั่นกรองและรับผิดชอบในกรณีเกิดความผิดพลาด จึงควรมีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจของอัยการ เพื่อให้มีบทบาทในการตรวจสอบ หรือ เป็นผู้มีอำนาจในการปรับบทความผิด และเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาแสดงพยานหลักฐานเพื่อคัดค้านได้ อันเป็นการถ่วงดุลอำนาจในการสอบสวนของตำรวจ โดยองค์กรอัยการซึ่งเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย และเป็นองค์กรที่รัฐตั้งขึ้นเพื่อรับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้องคดีอาญาในระบบกล่าวหาซึ่งดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ อันจะส่งผลถึงประสิทธิภาพในการดำเนินคดีและเป็นการรับประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ดียิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และที่มาของกฎหมายในการตรวจสอบการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐในชั้นเจ้าพนักงาน เช่น ตามรัฐธรรมนูญ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี พระราชบัญญัติว่าด้วยองค์กรอัยการ คำสั่งกรมตำรวจกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งปัจจุบันและในอดีต ของกฎหมายในประเทศไทยและเปรียบเทียบกฎหมาย

ในประเทศไทยกับกฎหมายในประเทศฝรั่งเศส และกฎหมายในประเทศญี่ปุ่น อีกทั้งศึกษาในรูปแบบ มาตรการ และกลไก ตลอดจนถึงปัญหาอุปสรรคและวิธีการจัดการปัญหาในการตรวจสอบการตั้งข้อหาในชั้นเจ้าพนักงาน

1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาดูด้วยการวิจัยทางเอกสาร โดยศึกษาจาก ตำบทยกฎหมาย ตำราทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความจากวารสารหรือนิตยสารทางกฎหมาย หนังสือพิมพ์ หรือเอกสารประกอบการสัมมนา สถิติ ข้อมูลจากเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ต ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหา สรุปและเสนอแนะ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึง หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับปรับบทความผิดและการตรวจสอบการปรับบทความผิดในชั้นเจ้าพนักงาน
2. ทำให้ทราบถึงระบบการตรวจสอบการปรับบทความผิดของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศฝรั่งเศส
3. สร้างแนวทางในการกำหนดการตรวจสอบการปรับบทความผิดที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตลอดจนสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันแก่หน่วยงานของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบการปรับบทความผิด

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ได้นั้นจะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลด้วยในฐานะที่บุคคลนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม¹

การแจ้งข้อหาบุคคลใดว่าได้กระทำความผิดอาญา ย่อมจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ต้องตกเป็นผู้ต้องหาในคดี ในอันจะต้องถูกกักขังโดยการใช้อนุญาโทษบัตรในกระบวนการยุติธรรม อำนาจในการปรับบทความผิดจึงสมควรต้องมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอย่างมีประสิทธิภาพทั้งจากภายในและภายนอกองค์กร เพื่อให้การใช้อำนาจดังกล่าวเป็นไปด้วยความชอบธรรม และถูกต้องตามกรอบที่กฎหมายวางไว้ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั่นเอง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับบทความผิด

ข้อหา (Charge) หมายถึง ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ “การกระทำ” ที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด² กล่าวคือ เป็นเรื่องราวและรายละเอียดในการกระทำความผิดอาญาซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐเชื่อว่าบุคคลนั้นได้กระทำให้ขึ้นปรับเข้ากับองค์ประกอบตามฐานความผิดที่สามารถปรับเข้าได้ ซึ่งคำว่า ฐานความผิด (Offenses) หมายถึง ความผิดที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาตามที่ประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา “ให้ชื่อฐานความผิดไว้” เช่น ฐานลักทรัพย์ ฐานฉ้อโกง การให้ชื่อฐานความผิดอาจใช้ชื่อฐานความผิดโดยสรุปสาระสำคัญขององค์ประกอบความผิดที่กล่าวหาได้ เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น บุกรุกในเวลากลางคืน ความผิดฐานทำให้ผู้อื่นตายโดยไม่เจตนา ความผิดฐานทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยประมาท เป็นต้น³ตามมาตราต่างในบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การแจ้งข้อหาที่ประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ ส่วนที่เป็นการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการแจ้งเรื่องราวที่เป็น

¹ จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (น. 47). โดย คณิต ฅ นคร, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

² แหล่งเดิม.

³ คำสั่งกรมตำรวจที่, 419/2556

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำ และส่วนของการแจ้งถึงข้อหาให้ทราบ ซึ่งเป็นการปรับบทความผิดจากการกระทำดังกล่าวว่าเข้าองค์ประกอบความผิดฐานใด โดยที่การบรรยายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำและการปรับบทความผิดนั้นจะเป็นเรื่องเดียวกันกับลักษณะของการบรรยายฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากกฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย ทราบและเข้าใจว่าตนถูกดำเนินคดีจากการกระทำใดและถูกดำเนินคดีในฐานความผิดใด เพื่อที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ตามหลักฟังความทุกฝ่ายเช่นเดียวกัน เพียงแต่แตกต่างกันที่ข้อหาในชั้นสอบสวนยังสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามพยานหลักฐานที่ได้มาเพิ่มเติม ส่วนการบรรยายฟ้องจะกระทำต่อเมื่อพนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐานที่ปรากฏจากการสอบสวนนั้นแน่ชัดเพียงพอที่จะยื่นฟ้องคดีต่อศาล จึงมีความแน่ชัดและผูกพันต่อศาลในลักษณะที่ว่าศาลจะต้องพิพากษาไม่เกินคำขอ กล่าวคือ การที่ข้อหาในชั้นสอบสวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 และคำฟ้องตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158(5) เป็นเรื่องเดียวกัน อันเกี่ยวโยงถึงหลักฟังความทุกฝ่าย ซึ่งอาจพิจารณาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับคำฟ้องตามกฎหมายเยอรมัน โดยจะพบว่า ตามกฎหมายเยอรมันในคำฟ้องไม่เพียงแต่บรรยายถึง การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำผิด ข้อเท็จจริง และรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลย เข้าใจข้อหาได้ดี ซึ่งจะมีการบรรยายโดยละเอียดเท่านั้น แต่ยังมีกรบรรยายให้ทราบถึง พยานหลักฐานทั้งพยานบุคคล และพยานวัตถุที่นำมากล่าวอ้าง ความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติ⁴ อันจะทำให้สะดวกแก่จำเลยในการจะเตรียมโต้แย้งพยานหลักฐาน⁵ และทำให้จำเลยสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ยิ่งกว่าคำฟ้องตามกฎหมายไทย จึงสอดคล้องกับหลักฟังความทุกฝ่าย ไม่ใช่บรรยายแค่การกระทำของจำเลยผิดตามองค์ประกอบของฐานความผิด

การแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ เป็นขั้นตอนของการสอบสวนที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติ ก่อนที่จะสอบปากคำผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 หากการสอบสวนผู้ต้องหาในความผิดฐานใด มิได้มีการแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ ย่อมเป็นการสอบสวนที่กระทำไปโดยฝ่าฝืนต่อ “หลักฟังความทุกฝ่าย” ซึ่งการที่กฎหมายบังคับให้ต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบนั้น สืบเนื่องมาจากสิทธิของผู้ต้องหาในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ในฐานะที่เขาเป็นประธานในคดี สิทธิดังกล่าวก็คือ “สิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา”

⁴ เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาเกี่ยวกับดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาล.

⁵ From *Comparative criminal procedure: Germany*. (p. 4-7). By Langbein, J H, 1977,

การไม่แจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ มีผลทำให้พนักงานอัยการฟ้องคดีนั้นไม่ได้ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120⁶

ในอดีตมีความเข้าใจเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาที่แตกต่างออกไป โดยการตีความ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134 (ก่อนมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในปี พ.ศ. 2547) ซึ่งวางหลักว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหา พนักงานสอบสวน หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าเจ้าพนักงาน เป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว นามสกุล ชาติ บังคับ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และ “แจ้งข้อหาให้ทราบ” และต้องบอกให้ทราบ ก่อนว่า ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาเหล่านั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานอันเขา ในการพิจารณาได้ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลย ก็ให้บันทึกไว้ โดยมีความเข้าใจว่าการแจ้งข้อหา คำว่า แจ้งข้อหาให้ทราบ หมายถึง การแจ้งฐานความผิด ซึ่งยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้ต้องหาเข้าใจข้อหาได้ดี อันจะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา

จนกระทั่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในปี พ.ศ. 2547 โดยมีการวางหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134 วรรคแรกว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวน หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อาชีพ อายุ ที่อยู่ ที่เกิด และ “แจ้งให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหา ได้กระทำความผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ” ซึ่งเป็นการชี้ชัดว่า การแจ้งข้อหาจึงประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ ส่วนที่เป็นการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการแจ้งเรื่องราวที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำ และส่วนของการแจ้งถึงข้อหาให้ทราบ ซึ่งเป็นการปรับบทความผิดจากการกระทำดังกล่าวว่าเข้าองค์ประกอบของความผิดฐานใด

การสอบสวนซึ่งมีขึ้นเพื่อการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหา โดยมีข้อหาเป็น “วัตถุแห่งคดี” ในชั้นสอบสวน⁷ ในอันจะเป็นแนวทางในการแสวงหาข้อเท็จจริง ซึ่งเทียบได้กับคำฟ้อง ในชั้นพิจารณา ถึง แม้ในชั้นนี้ข้อหาอาจยังไม่แน่นอนโดยสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามพยานหลักฐานที่เพิ่มเข้ามา ซึ่งในประเทศไทยการสอบสวนคดีอาญาจะเริ่มขึ้นเมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดในทางอาญาเกิดขึ้น และเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน จะต้องทำการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อให้รู้ตัวผู้กระทำ และเพื่อจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งในการดำเนินการของพนักงานสอบสวนดังกล่าว เมื่อรู้ตัวผู้กระทำความผิดแล้ว จะมีการกล่าวหา หรือ มีการปรับบทความผิด

⁶ โปรดดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.2 หลักฟังความทุกฝ่าย

⁷ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (น. 200). เล่มเดิม.

2.1.1 การรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อปรับบทความผิด

การปรับบทความผิดนั้นคือ การนำเอาพยานหลักฐานที่ปรากฏขึ้น อันถือเป็นข้อเท็จจริงในคดีอาญา มาปรับกับเข้ากับองค์ประกอบของความผิดตามข้อกฎหมาย ซึ่งพยานหลักฐานที่ปรากฏขึ้นในคดี ก็เป็นผลมาจากการรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น รัฐจะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีโดยการพยายามรวบรวมพยานหลักฐานมาโดยเอกเทศ กล่าวคือ จะต้องพยายามรวบรวมพยานหลักฐานจากแหล่งอื่น มีการค้นคำตอบเอาจากผู้ต้องหา ในอันจะทำให้ผู้ต้องหาที่มีลักษณะตกเป็นกรรมในคดี

การรวบรวมพยานหลักฐานนั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญ โดยเฉพาะคดีอาญาซึ่งจะต้องมีการคัดค้านกันด้วยพยานหลักฐานเสมอ ในอดีตนั้นทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนเพียงแต่แสวงหาพยานหลักฐาน รวบรวม เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนข้อหาที่ตนตั้งขึ้นเท่านั้น ซึ่งเมื่อมีมูลพอจึงสรุปสำนวนการสอบสวนเสนออัยการเพื่อสั่งฟ้อง หากไม่มีมูล (พยานหลักฐานอ่อน) ก็สรุปสำนวนการสอบสวนมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องไปยังพนักงานอัยการมีความเห็นต่อไป โดยแนวทางปฏิบัติดังกล่าวสอดคล้องกับ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 (ก่อนแก้ไข) ซึ่งวางหลักไว้ว่า ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะแสวงหาข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ “อันเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา” และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และ “พิสูจน์ให้เห็นความผิด” จึงมิได้มีการให้ความสำคัญกับพยานหลักฐานในส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาแต่อย่างใด โดยไม่มีการกล่าวถึงการพิสูจน์ในด้านความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาไว้ในบทบัญญัติ ทำให้ผู้กระทำความผิดตกเป็นกรรมในคดี ซึ่งเป็นการวางหลักกฎหมายที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดของอำนาจนิยมอย่างชัดเจน

แต่ในปัจจุบันกฎหมายเริ่มให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหามากขึ้น โดยเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2547 เป็นต้น มาซึ่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลบที่ 22 มีผลบังคับใช้ พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงวิธีปฏิบัติในการสอบสวน จากเดิมไป ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนให้มีความเป็นเสรีนิยมมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เจ้าพนักงานตำรวจตั้งแต่ผู้จับกุม ผู้สืบสวน ผู้สอบสวน จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแนวคิด และหลักปฏิบัติตามกฎหมายใหม่ เพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาตกเป็นกรรมในคดีดังเช่นการใช้วิธีการในอดีต โดยจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งเพื่อพิสูจน์ความผิดและเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

จากความเปลี่ยนแปลงของหลักการสอบสวนดังกล่าวหลายๆ มาตรา ประกอบกับตอนท้ายมาตรา 131 จะเห็นถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหาด้วย

โดยคำว่า “ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิด” หมายถึง มีการกระทำความผิดหรือไม่ ผู้กระทำความผิดเป็นใคร และใครเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์บ้าง

คำว่า “พฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิด” หมายถึง เหตุที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไป เช่น ประสงค์จะเอาทรัพย์ การมีความโกรธแค้นส่วนตัว เป็นต้น

คำว่า “พิสูจน์ให้เห็นความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” หมายถึง การที่จะต้องนำพยานหลักฐานที่รวบรวมไว้ทั้งพยานหลักฐานจากทางฝ่ายผู้เสียหาย และพยานหลักฐานฝ่ายผู้ต้องหา มาพิสูจน์ให้ทราบถึงกรกระทำนั้นว่า เป็นความผิดของผู้ต้องหาหรือแท้จริงแล้วผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยที่เจ้าพนักงานและจะต้องฟังข้อเท็จจริงทั้งจากฝ่ายผู้กล่าวหาและฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา ให้รับฟังเฉพาะฝ่ายผู้กล่าวหาแล้วชักพอกเอาความผิดจากผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่คำนึงถึงข้อแก้ตัวของผู้ถูกกล่าวหา ทั้งนี้ เป็นไปตามหลัก “ฟังความทุกฝ่าย” (audiatur et altera pars) ซึ่งเป็นหลักที่ประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาให้มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการค้นหาความจริงที่มีความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายซึ่งการรวบรวมพยานหลักฐานจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา 3 ประการคือ⁸

- (1) พยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหา
- (2) พยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา
- (3) พยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษของผู้ต้องหา

โดยพยานหลักฐานในคดีอาจได้มาจากการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ เพื่อที่จะทราบได้ว่ามีบุคคล ทรัพย์สินของใครอยู่ในที่เกิดเหตุบ้าง ดังนั้น ในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุฟังแสวงหาหลักฐานดังกล่าวนี้ เพื่อสอบสวนเป็นพยานในคดี นอกจากนี้พยานหลักฐานในคดีอาจได้มาจากการกล่าวอ้าง หรือให้การหรือการยืนยันจากผู้เสียหาย หรือจากผู้กล่าวหา หรือจากพยานว่าเป็นบุคคลที่รู้เห็นในคดีนั้นๆ จากบุคคลซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องหรืออาจยืนยันซึ่งเอกสารหรือวัตถุพยาน อันเป็นการสนับสนุนให้พยานเอกสารหรือวัตถุพยานนั้นๆ มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ในการสอบสวนพยานพนักงานสอบสวนชอบที่จะซักถามพยานที่ให้การเพื่อให้ได้ ข้อเท็จจริงในคดี และพิสูจน์ได้ว่าพยานรู้เห็นจริงหรือว่ามี การชักข้อม ตรีเตรียม ว่าจ้าง ให้มา เป็นพยาน ถ้าพยานให้การสอดคล้องต้องกันโดยเป็นเหตุเป็นผลก็เป็นข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือ หากพยานแต่ละคนให้การขัดกันหรือมี

⁸ จาก เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา กฎหมายวิธีสบัญญัติ 3 : กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หน่วยที่ 1-5. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์. (น. 4-38). โดย สัจจินตนา ชุมวิสูตร และคณะ ก, 2550.

⁹ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1-2. (น. 108). โดย ธานีศ เกศวพิทักษ์, 2550, กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา.

เหตุผลข้อเท็จจริงที่ไม่น่าเป็นไปได้ น้ำหนักคำพยานนั้นที่จะรับฟังก็ย่อมลดน้อยลง หรือไม่น่ารับฟัง แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยเหตุการณ์ข้อเท็จจริงหรือ เหตุผลอื่นประกอบด้วย ฉะนั้น ในการสอบสวนพยานฝ่ายผู้กล่าวหาจะต้องสอบสวนโดยอาศัย ประสบการณ์ ตลอดจนการมีความรู้ในเรื่องความเป็นไปได้มาซักถามพยานอย่างละเอียด รอบคอบ¹⁰ ส่วนพยานหลักฐานของผู้ถูกกล่าวหา มักจะปรากฏจากบุคคลที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้าง เช่น อ้างว่าขณะเกิดเหตุพยานบุคคลนี้อยู่ร่วมกับผู้ถูกกล่าวหาไปด้วยกันหรืออ้างสถานที่อยู่ หรือจาก การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุพบว่ามิใช่เหตุผลเชื่อว่าบุคคลนี้อยู่กับผู้ถูกกล่าวหา จึงจำเป็นต้อง สอบสวนให้ได้ความกระจ่างว่า ในสถานที่ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาได้อยู่ตั้งก่อนเกิดเหตุ ขณะเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุเป็นใครบ้าง อีกทั้งต้องสอบสวนถึงเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ว่าได้มีการ กระทำอะไรเกิดขึ้น ซึ่งต้องรีบสอบสวนพยานหลักฐานต่างๆ นี้โดยเร็ว เพื่อให้พยานไม่มีโอกาส ได้พบปะกันระหว่างพยานด้วยกันหรือพบกับผู้ถูกกล่าวหา หรือพรรคพวกของผู้ถูกกล่าวหา อันจะทำให้พยานถูกกดดันหรือบีบบังคับ เพื่อให้การบิดเบือนเป็นประโยชน์กับฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาได้ พยานฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา นั้น ถ้ามิใช่เป็นบุคคลที่อยู่ในที่เกิดเหตุ จริงๆ แล้ว ย่อมจะให้การมีความแตกต่างถ้อยคำของผู้ถูกกล่าวหาที่ให้การไว้บ้างในหลายประเด็น เช่น การแต่งกาย การพูดคุย การก่อทำร้ายฝ่ายตรงกันข้าม หรือการใช้วาจาต่อหน้า เป็นต้น เหล่านี้เป็นเบื้องต้นที่จะทำให้วินิจฉัยได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ให้การจริงหรือเท็จประการใดบ้าง

นอกจากที่กล่าวมาในเรื่องของการค้นหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงอันเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในคดีแล้ว พนักงานสอบสวนยังต้องรวบรวมข้อเท็จจริงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ต้องหา ซึ่งเป็นเรื่องของความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาจินของผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการนำไปสู่การพิจารณาองค์ประกอบของข้อกฎหมายในเรื่อง “ความชั่ว” เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับ ระดับสติปัญญาหรือระดับการศึกษาตลอดจนสุขภาพของผู้ต้องหา ย่อมที่จะเป็นปัจจัยในการพิจารณาองค์ประกอบความผิดในเรื่องความชั่วในการกระทำของผู้ต้องหา และการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา ยังเป็นพยานหลักฐานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเหตุบรรเทาโทษของผู้ต้องหาอีกด้วย เช่น สภาวะทางจิต นิสัย สิ่งแวดล้อม การบรรลุนิติภาวะ ก็ย่อมที่จะมีผลเกี่ยวข้องในการพิจารณา การลดโทษ การลดโทษ หรือ เหตุอันควรปรานีด้วยเช่นกัน¹¹

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวพนักงานสอบสวนจึงต้องวางตัวเป็นกลาง มิใช่วางตัวเป็นปฏิปักษ์กับผู้ต้องหา ดังนั้น การใช้ดุลพินิจในการปรับบทความผิด จึงต้องกระทำไปด้วยความเข้าใจในความเป็นเสรีนิยมโดยการพิจารณาจากคำให้การของผู้เสียหาย พยานหลักฐาน ความเป็นมาแห่ง

¹⁰ จาก การสืบสวนและการสอบสวน. (น. 28-30). โดย เอก อังสนานนท์, 2549, กรุงเทพฯ: วิทยุชุมชน.

¹¹ จาก กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. (น. 503-504). โดย คณิต ฌ นคร ข, 2556, กรุงเทพฯ: วิทยุชุมชน.

ชีวิตและความประพฤติ ตลอดจนคำให้การของผู้ต้องหา ของพนักงานสอบสวนจะต้องใช้ดุลพินิจ ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นผู้กระทำความผิด และมีความ เหมาะสมกับบทความผิดที่ปรับอย่างแท้จริง โดยใช้ดุลพินิจอย่างเป็นธรรมภายใต้พื้นฐาน พยานหลักฐานที่เป็นธรรม ก่อนนำมาปรับกับข้อกฎหมายแล้วตั้งเป็นข้อหาฐานความผิด ทั้งนี้ต้อง รวบรวมพยานหลักฐานเท่าที่ทำได้ ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยปราศจากอคติ หรือ แนวคิดเชิง อำนาจนิยม และไม่ควรใช้ช่องทางตามที่กฎหมายให้อำนาจเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อ ปรับบทความผิดที่เป็นการรวบรวมเฉพาะหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา หรือ เลือกที่จะ ปรับบทความผิดที่รุนแรงเพื่อความสะดวกในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ โดยขาดน้ำหนักของ พยานหลักฐาน และเมื่อพิจารณาถึงการรวบรวมพยานหลักฐานโดยคำนึงถึงหลักของการดำเนินคดี อาญาโดยรัฐ ซึ่งทุกองค์การในกระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่ “ตรวจสอบข้อเท็จจริง”¹² จะเห็นได้ว่า หลักในการรวบรวมพยานหลักฐานที่ถูกต้อง คือการ ร่วมกันค้นหาความจริงที่เกิดขึ้น หากใช้การที่รัฐ ลงมาเป็นคู่ความ โดยมุ่งต่อสู้เอาผิดกับผู้ถูกกล่าวหาไม่ หลักการดังกล่าวจึงสอดคล้องกับหลักการ ดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ อันเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย ซึ่งถือว่ารัฐมีหน้าที่ อำนาจความยุติธรรมให้แก่ประชาชน องค์การต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมจึงมีหน้าที่ร่วมกัน ค้นหาความจริงเพื่อที่จะทราบความจริงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับบทความผิด

ปัจจุบันอำนาจในการปรับบทความผิดในเบื้องต้นนั้น เป็นอำนาจของพนักงาน สอบสวน และโดยหลักเกณฑ์การพิจารณาในการปรับบทความผิดนั้น จะพิจารณาจากคำให้การของผู้เสียหาย พยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวม ตลอดจนคำให้การของผู้ต้องหา โดย พนักงานสอบสวนจะใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานภายใต้พื้นฐานตามข้อเท็จจริง ก่อนนำมา ปรับกับข้อกฎหมายแล้วตั้งเป็นข้อหา โดยที่จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตาม สมควร ซึ่งจะเห็นได้ว่าปรับบทหรือการแจ้งข้อหา นั้นไม่สามารถกระทำได้ตามอำเภอใจได้ อย่งไร ก็ตาม ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนยังคงจะให้น้ำหนักกับพยานหลักฐานที่ได้จากการร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษมากกว่า พยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหา

เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาฎีกาที่ 5766/2549 ซึ่งมีสาระสำคัญว่า แม้ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131 จะบัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวม พยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด แต่ บทบัญญัติดังกล่าว “หาได้บังคับให้เจ้าพนักงานจำต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดี

¹² จาก หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร. (น. 89). โดยธานี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ทั้งหมดรวมเข้าไปในสำนวนแต่อย่างใด พนักงานสอบสวนย่อมมีดุลพินิจที่จะรวบรวมหรือไม่ รวบรวมหลักฐานอะไรเข้าไปในสำนวนก็ได้”¹³

ดังนั้น ถ้าฟังแต่การบัญญัติหลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 และมาตรา 138 ย่อมมีอาจคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาได้อย่างเต็มที่จากดุลพินิจที่มีขอบในการ รวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน อีกทั้ง องค์กัรตำรวจยังเป็นองค์กัรเดียวที่มีอำนาจใน การสอบสวนการรวบรวมพยานหลักฐานในการสอบสวนผู้ต้องหา อันอาจนำไปสู่ใช้อำนาจโดย มิชอบเพื่อปิดเบี่ยงพยานหลักฐาน เพื่อผลในการลงโทษผู้ถูกกล่าวหา อันจะสามารถส่งผลต่อ กระบวนการยุติธรรมในทางอาญาได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบการปรับบทความผิด เพื่อให้หลักกฎหมายดังกล่าวมีผลในทางปฏิบัติ เพราะถ้าฟังแต่การบัญญัติหลักไว้ในประมวล กฎหมายก็ใช้ว่าจะเกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องเสมอไป การจะคุ้มครองสิทธินอกจากวางหลักกฎหมาย เพื่อคุ้มครองแล้ว จึงต้องควบคู่ไปกับการตรวจสอบที่ดีด้วย

2.1.2 การปรับบทความผิดกับมาตรการบังคับ

การดำเนินคดีอาญานั้นมีเครื่องมือในการดำเนินคดีอยู่ 2 อย่าง คือ “พยานหลักฐาน” และ “มาตรการบังคับ” โดยในส่วนของมาตรการบังคับในการดำเนินคดีนี้ได้แก่ การเรียก การจับ การค้น การควบคุม การขัง และการนำตัว ซึ่งในการใช้มาตรการดังกล่าวนี้ล้วนแต่จะต้องมีหมาย โดยเฉพาะการเรียก การจับ การควบคุม การขังและการนำตัว เป็นมาตรการบังคับเกี่ยวกับการที่จะ “เอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ” ซึ่งมาตรการดังกล่าวย่อมเป็นเรื่องเดียวกันคือ การเอาตัวบุคคลไว้ใน อำนาจรัฐ และเมื่อเป็นกระบวนการที่กระทบถึงสิทธิและเสรีภาพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นจึงมี ความจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบการใช้มาตรการดังกล่าวในทุกๆ ขั้นตอน¹⁴

การปรับบทความผิดแม้จะมีได้เป็นส่วนหนึ่งของมาตรการบังคับโดยตรง แต่ความหนัก เบาแห่งบทความผิดที่ปรับนั้น เป็นเหตุหนึ่งในการพิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ใน อำนาจรัฐ และ ถูกใช้เป็นมูลเหตุในการอ้างถึงความจำเป็นเพื่อใช้มาตรการบังคับ ซึ่งแม้จะเป็นเหตุ สำคัญรองแต่ก็ปรากฏอยู่ในมาตรการบังคับต่างๆ เช่น

เหตุแห่งการออกหมายจับตามมาตรา 66

(1) มีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษ จำคุกอย่างสูงเกินสามปี หรือ

(2) มีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควร เชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น ถ้าบุคคล

¹³ จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภาค 1 และ 2. (น. 244). โดย เนติภักดิ์ เสถฐิตานันท์. (ม.ป.ป).

¹⁴ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 200). เล่มเดิม.

นั้น ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียก หรือตามนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าคุณคนนั้นจะหลบหนี และ

ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียกหรือหมายนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควรแล้ว ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจะหลบหนี

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า การออกหมายจับในกรณีความผิดอาญาร้ายแรง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 โดยอาศัยเหตุตามมาตรา 66 (1) วางหลักให้การขอออกหมายจับในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 3 ปี สามารถขอออกหมายจับได้ทันทีเนื่องจากถือเป็นความผิดอาญาร้ายแรง ดังนั้น เมื่อมีพยานหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะเป็นผู้กระทำความผิด และความผิดนั้นเป็นความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกเกินสามปี เจ้าพนักงานสอบสวนสามารถทำคำร้องขอให้ศาลออกหมายจับได้ โดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์เหตุประการอื่นอีก อย่างไรก็ตามในการจำกัดนิยามคำว่า ความผิดอาญาร้ายแรง ว่าเป็นความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีนั้น อุ้อตราโทษเป็นเกณฑ์ หากโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีก็สามารถออกหมายจับได้ แม้ผู้นั้นจะไม่มีพฤติกรรมหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือไม่ก่อเหตุอันควรประการอื่น

การขังระหว่างสอบสวนหรือการฝากขัง

ซึ่งการออกหมายจับนั้น อาศัยเหตุเช่นเดียวกับการออกหมายจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 71

นอกจากนี้ ศาลจะมีอำนาจสั่งขังได้ก็ครั้ง แต่ครั้งนานเท่าไร ยังขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของโทษ กล่าวคือ เมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความจำเป็นในการขัง จะสามารถกำหนดระยะเวลาในการขังได้นานเท่าไร และสามารถสั่งขังได้ก็ครั้งนั้น ขึ้นอยู่กับอัตราโทษในความผิดที่ถูกลงโทษ ตามมาตรา 87

(1) กรณีความผิดอาญาที่ได้กระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังได้ครั้งเดียว มีกำหนดไม่เกินเจ็ดวัน

(2) กรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่าหกเดือนแต่ไม่ถึงสิบปี หรือปรับเกินกว่าห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวันและรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินสี่สิบแปดวัน

(3) กรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตามศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน

(4) กรณีตามวรรคหกเมื่อศาลสั่งขังครบสี่สิบแปดวันแล้ว หากพนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวนยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอขังต่อไปอีกโดยอ้างเหตุจำเป็น ศาลจะสั่งขังต่อไปได้ ก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนได้แสดงถึงเหตุจำเป็น และนำพยานหลักฐานมาให้ศาลได้สวนจนเป็นที่พอใจแก่ศาล

การปล่อยตัวชั่วคราว

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังได้บัญญัติวางแนวทางการใช้ดุลยพินิจในการสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวไว้ในมาตรา 108 ซึ่ง (1) ความหนักเบาแห่งข้อหา นอกจากนี้ในการกำหนดวงเงินประกันในการประกันตัว คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีขึ้นไป ผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราวต้องมีประกัน และมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้ในการพิจารณาว่าการปล่อยชั่วคราวควรมีประกันหรือไม่ ซึ่งศาลจะพิจารณาถึงความร้ายแรงแห่งข้อหาด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 ที่ได้วางหลักไว้ และยังเป็นคดีที่มีอัตราโทษสูงการกำหนดวงเงินประกันก็ย่อมสูงตามไปด้วย ดังนั้น หากข้อหาซึ่งหนักขึ้นเท่าไร ก็จะยิ่งง่ายต่อการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐขึ้นเท่านั้น

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าบทความผิดที่ปรับนั้น ย่อมเกี่ยวพันถึงการเอาตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ในอำนาจรัฐอย่างชัดเจน และเมื่อตัวผู้ถูกกล่าวหาเองก็เป็นพยานหลักฐานชนิดหนึ่งในคดีอาญา ในลักษณะของการให้การของผู้ต้องหา¹⁵ การได้ตัวผู้ต้องหาไว้ในอำนาจรัฐจึงทำให้เกิดสะดวกต่อการสืบหาข้อเท็จจริงจากตัวผู้ต้องหาต่อไปอีกด้วย การตั้งข้อหาจึงต้องมีความเป็นภาวะวิสัยให้มาก เพื่อป้องกันการตกเป็นกรรมในคดีของผู้ถูกกล่าวหา

2.2 หลักฟังความทุกฝ่าย

การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาเป็นหลักที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการยกผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี คือ หลักฟังความทุกฝ่าย อันหมายความว่า การที่ในกระบวนการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา มีการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาแก้ข้อกล่าวหาที่ตนได้ทำ ให้ผู้ต้องหา มีสิทธิการโต้แย้งคัดค้าน อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งหลักการดังกล่าวพิจารณาได้จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ซึ่งวางหลักว่า ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาล โดยไม่มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน ซึ่งในการสอบสวนจะต้องมีเนื้อหาของ “การสอบปากคำผู้ต้องหา” อันเป็นส่วนที่มี

¹⁵ หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.กนิต ฒ นคร. (น. 94).
เล่มเดิม.

ความสำคัญตามหลักฟังความทุกฝ่าย โดยหากไม่มีการสอบปากคำเกิดขึ้นอัยการก็จะไม่สามารถยื่นฟ้องผู้ต้องหาได้¹⁶

อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาแก้ข้อกล่าวหาจะไม่มีประโยชน์อันใดเลยหากว่า ผู้ถูกกล่าวหาไม่ทราบว่าเขาถูกกล่าวหาอย่างไร ดังนั้น สิ่งสำคัญของหลักการดังกล่าวคือ การที่ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้ทราบอย่างชัดเจนถึงข้อหาที่เจ้าหน้าที่รัฐจะดำเนินคดีแก่เขา การดำเนินคดีอาญาที่จะมีผลกระทบต่อตัวผู้ต้องหาจึงเริ่มด้วย “การแจ้งข้อหาให้ทราบ” ซึ่งมีการวางหลักไว้ในมาตรา 134 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหาให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดา มารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และ “แจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ” ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงหลักฟังความทุกฝ่าย การแจ้งข้อหาจึงประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ ส่วนที่เป็นการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการแจ้งเรื่องราวที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำ และส่วนของการแจ้งถึงข้อหาให้ทราบ ซึ่งเป็นการปรับบทความผิดจากการกระทำดังกล่าวว่าเข้ากับความผิดฐานใด

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติที่แสดงถึงหลักฟังความทุกฝ่ายซึ่งปรากฏตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตราอื่นๆ เช่น

ในกรณีที่ เจ้าพนักงานเป็นผู้จับต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับ ให้แสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83

เมื่อเจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับต้องเอาตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 โดยทันที และเมื่อถึงที่นั้นแล้วให้ส่งตัวผู้ถูกจับแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจของท้องที่ทำการของพนักงานสอบสวนดังกล่าวเพื่อดำเนินการดังต่อไปนี้ (1) ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับ ให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุแห่งการจับ ให้ผู้ถูกจับทราบถ้ามีหมายจับให้แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบและอ่านให้ฟังและมอบสำเนาบันทึกการจับ แก่ผู้ถูกจับนั้น (2) ในกรณีที่ราษฎรเป็นผู้จับให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวบันทึกชื่อ อาชีพ ที่อยู่ ของผู้ถูกจับ อีกทั้งข้อความและพฤติการณ์แห่งการจับนั้นไว้ และให้ผู้จับ

¹⁶ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 69-71). เล่มเดิม.

ลงลายมือชื่อกำกับไว้เป็นสำคัญเพื่อดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหา และรายละเอียดแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบและแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบด้วยว่าผู้ถูกจับ มีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้... และเมื่อ ดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีผู้นำผู้จับมาส่ง แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบถึงสิทธิตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 7/1 ... ในโอกาสแรก เมื่อผู้ถูกจับ มาถึงที่ทำการ..." ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 84

เมื่อมีการส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความเป็นมา ประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ ข้อความทุกข้อที่ได้มา ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138

ในการค้น เจ้าพนักงานผู้ค้นจะต้องบันทึกรายละเอียดแห่งการค้น และจะต้องอ่านให้ผู้ครอบครองสถานที่ บุคคลในครอบครัวผู้ต้องหา จำเลย ผู้แทนหรือพยานฟัง แล้วแต่กรณี แล้วให้บุคคลผู้นั้นลงลายมือชื่อไว้ ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 103

การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคแรก และเมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้วและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสอง

อีกทั้ง การบรรยายฟ้อง ซึ่งกำหนดให้ ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี... (5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริง และรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยจะเข้าใจข้อหาได้ดี ซึ่งเป็นหลักตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158

อันจะเห็นได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นให้ความสำคัญกับหลักฟังความทุกฝ่ายอย่างมาก เพื่อที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ในฐานะประธานของคดีการแจ้งข้อหาจึงควรอธิบายให้ชัดเจนว่า ข้อเท็จจริงที่อ้างว่าจำเลยกระทำความผิดนั้น ปรับเข้าได้กับข้อกฎหมายใดบ้าง

2.3 หลักความเป็นอำนาจเดียวกันของการสอบสวนและการฟ้องร้อง

แต่เดิมนั้นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐจะเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาในระบบไต่สวน ซึ่งอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานดำเนินคดี และการพิจารณาคดีทั้งหมดจะเป็น

อำนาจของผู้พิพากษาแต่เพียงผู้เดียว จึงอาจทำให้เกิดอคติในการพิจารณาเนื่องจากการที่ผู้พิพากษาเป็นผู้แสวงหาพยานหลักฐานด้วยตนเองเอาเพื่อตรวจสอบความผิดของจำเลย ก็ย่อมที่จะลำเอียง เชื่อถือพยานหลักฐานดังกล่าวว่ามีน้ำหนัก ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจึงเกิดการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยรัฐในระบบกล่าวหาขึ้น โดยแยกอำนาจสอบสวนฟ้องร้องคดีออกจาก การพิจารณาพิพากษา เพื่อความเป็นกลางของผู้พิพากษาในการพิจารณา โดยมอบหน้าที่การแสวงหาพยานหลักฐานและการเป็น โจทก์ในลักษณะรูปแบบ แก่อัยการซึ่งหนึ่งที่จะต้องคัดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายไม่ต่างจากผู้พิพากษามาทำหน้าที่สำคัญนี้โดยเฉพาะ นั่นก็คือ “อัยการ” ซึ่งประเทศฝรั่งเศสถือเป็นประเทศต้นแบบของประเทศต่างๆ ในระบบ Civil Law ในการนำมาใช้ รวมถึงประเทศไทยที่รับหลักการของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหาเข้ามาใช้ด้วยการสอบสวนและการฟ้องร้องนั้นจึงถือว่าเป็นกระบวนการเดียวกันตามหลักของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหา โดยที่อัยการซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจในนามของรัฐเป็นผู้มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดี และเป็นผู้มีอำนาจในการสอบสวนด้วย¹⁷ ส่วนพนักงานสอบสวนนั้นทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ช่วยของพนักงานอัยการ ซึ่งความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างของอัยการกับพนักงานสอบสวนจะมีลักษณะ “ความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง” กล่าวคือ อัยการจะมีอำนาจในการบังคับบัญชาเหนือพนักงานสอบสวน¹⁸

ทั้งนี้การที่อำนาจสอบสวนและฟ้องร้องควรเป็นอำนาจเดียวกัน โดยมีอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ ก็เนื่องมาจากการทำการสอบสวนนั้นก็มิใช่ขึ้นเพื่อการฟ้องร้องดำเนินคดี การสอบสวนและฟ้องร้องจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญและมีความเกี่ยวเนื่องกัน จึงควรกระทำโดยผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางกฎหมาย ที่รัฐตั้งขึ้นเพื่อการฟ้องร้องคดีดำเนินคดี ซึ่งในที่นี้คือ พนักงานอัยการ ที่จะเข้ามาควบคุมและรับผิดชอบในภาพรวมของกระบวนการดังกล่าว อันจะ “มีประสิทธิภาพและมีความเป็นภาวะวิสัย”¹⁹ มากกว่าการที่ให้พนักงานสอบสวน ดำเนินการและกำหนดทิศทางการสอบสวนด้วยตนเอง จนกระทั่งเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จึงค่อยมีทำงานต่อจากสำนวนที่ส่งมาโดยพนักงานอัยการในภายหลัง องค์กรอัยการจึงควรมีอำนาจเป็นผู้ควบคุมและรับผิดชอบการสอบสวน ไม่ว่าจะเป็นผู้สอบสวนด้วยตนเองหรือเป็นผู้กำหนดทิศทางและกำกับดูแลการสอบสวน

¹⁷ จาก ทิศทางความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญาในประเทศไทย. (น. 15-17). โดย มาละตรี เฮ่าศุกุณต์, 2555, กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ พรินติ้ง.

¹⁸ จาก รวบรวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. (น. 83). โดย อุทัย อาทิวาณ ก, 2554, กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ พรินติ้ง.

¹⁹ ราชระเอียดโปรดคูในบทที่ 4 หัวข้อ 4.2 เปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ.

ตัวอย่างของประเทศซึ่งมีลักษณะของความเป็นอำนาจเดียวกันของการสอบสวนและฟ้องร้อง เช่น ในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งการฟ้องคดีอาญานั้นเป็นอำนาจของรัฐแต่เพียงผู้เดียว โดยที่พนักงานอัยการจะเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของสังคม ทำให้ในการสอบสวนนั้น เมื่อมีการกระทำ ความผิดเกิดขึ้นก็จะมีกรแจ้งให้พนักงานอัยการทราบและพนักงานอัยการจะมีดุลพินิจว่าจะ

1. ทำการสอบสวนด้วยตนเอง
2. มอบหมายให้ตำรวจฝ่ายคดีสอบสวนแทนภายใต้การกำกับดูแลและกำหนดทิศทางในการสอบสวนของตน

หากเป็นกรณีตาม (2) พนักงานสอบสวนจะมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 14 และจะต้องแจ้งการควบคุมตัวดังกล่าวให้อัยการแห่งสาธารณรัฐทราบทันทีที่เริ่มการควบคุมบุคคลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17 หากพนักงานสอบสวนต้องการจะขอหมายเรียกก็จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานอัยการ ตามมาตรา 62 อีกทั้งกฎหมายยังวางหลักให้ตำรวจฝ่ายคดีและผู้ช่วยต้องดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการ และต้องรายงานความคืบหน้าของการสอบสวนทุก 6 เดือน ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนถึงการกำกับดูแลและกำหนดทิศทางในการสอบสวนโดยอัยการในลักษณะที่ตำรวจฝ่ายคดีเป็นผู้ช่วยในการสอบสวนของพนักงานอัยการเท่านั้น²⁰

เมื่อพิจารณาถึงหลักความเป็นอำนาจเดียวกันของการสอบสวนและการฟ้องร้องในประเทศไทย ก็จะพบว่า แม้ประเทศไทยจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ของไทยได้วางหลักไว้ว่า ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน ซึ่งฟังได้ว่า การมีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน เป็นสิ่งสำคัญต่อการฟ้องคดี เพราะฉะนั้น ตามหลักกฎหมายไทย การจะฟ้องคดีต่อศาลจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสอบสวน และจะต้องเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งกฎหมายวางหลักให้พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ อันแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องกันของการสอบสวนและการฟ้องร้องซึ่งเป็นกระบวนการเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติของประเทศไทยกลับมีการแบ่งแยกอำนาจระหว่าง การสอบสวนและอำนาจในการฟ้องร้องคดีออกจากกัน ซึ่งการสอบสวนนั้นจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของพนักงานสอบสวน โดยที่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจในการเริ่มคดี และไม่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาแต่อย่างใด ความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างระหว่างอัยการกับพนักงานสอบสวนจึงมีลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ กล่าวคือ ทำงานแยกจากกัน ลักษณะที่เมื่อพนักงาน

²⁰ รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. (น. 81-101). เล่มเดิม.

สอบสวนทำหน้าที่เสร็จสิ้น จึงจะส่งต่อหน้าที่มาให้พนักงานอัยการ โดยที่พนักงานอัยการไม่ได้มีอำนาจบังคับบัญชาเหนือพนักงานสอบสวน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบและการจำกัดการใช้อำนาจรัฐ

การตรวจสอบและการจำกัดอำนาจรัฐถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีควรให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถกำหนดชะตากรรมของตนเองได้โดยไม่ถูกล่วงละเมิดจากมาตรการบังคับทางอาญา โดยการที่รัฐยอมอยู่ภายใต้กฎหมายของตนเอง เพื่อประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน²¹ และมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน ด้วยหลักคิดที่ว่าอำนาจหากผูกขาดไว้กับผู้หนึ่งผู้ใดหรือองค์กรหนึ่งองค์กรโดยอมจะนำไปสู่การใช้อำนาจอย่างเกินขอบเขตในที่สุด และ “สิ่งที่สามารถยับยั้งอำนาจที่ดีที่สุดก็คืออำนาจนั่นเอง”²²

2.4.1 รูปแบบของกระบวนการยุติธรรม (Crime Control & Due Process)

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีควรจะวางหลักกฎหมายโดยคำนึงถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสองประการคือ ประสิทธิภาพในการควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม อันเป็นเรื่องของการให้อำนาจรัฐ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กล่าวอีกนัยคือ เป็นเรื่องของการจำกัดอำนาจรัฐให้เกิดความสมดุลที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของรัฐใดจะมีความเป็นเสรีนิยมมากหรือน้อยเพียงไร ย่อมสามารถพิจารณาได้จากบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการบังคับว่ามีการจำกัดอำนาจรัฐอันได้แก่การตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจที่ดีเพียงไร ซึ่งในแนวคิดในเรื่องของการจำกัดอำนาจรัฐนี้ เป็นผลมาจากการต่อสู้กับระบบรัฐตำรวจของกลุ่มเสรีนิยม²³

2.4.1.1 รูปแบบของการควบคุมอาชญากรรม

การดำเนินคดีอาญาที่ค่อนข้างไปในรูปแบบของการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Mode) เป็นรูปแบบที่มีแนวคิดที่เน้นหนักไปในทางการป้องกันและการปราบปรามอาชญากรรม โดยเชื่อว่าประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมอยู่ที่การควบคุม ระงับและปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลักสำคัญ จึงต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดและมีการพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดสูง เนื่องจากหากเจ้าหน้าที่ไม่สามารถควบคุมหรือปราบปรามอาชญากรรมหรือจับกุม

²¹ สมยศ เชื้อไทย. (2549). “หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น” อ้างถึงใน เอกนุญ วงศ์สวัสดิ์กุล. (2553). *นิติรัฐ นิติธรรม*. น. 133.

²² แหล่งเดิม.

²³ *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น. 254). เล่มเดิม.

ผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ ช่อมแสดงให้เห็นว่าความไม่สงบเรียบร้อยของสังคมและเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริตช่อมได้รับความกระทบกระเทือน การควบคุมอาชญากรรมจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพในระดับสูง ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นจึงต้องมีการจับกุม การฟ้องร้องและการพิพากษาผู้กระทำผิดอาญาที่สามารถดำเนินการ ได้อย่าง รวดเร็ว มีการดำเนินการในรูปแบบที่เป็นทางการน้อย และปราศจากอุปสรรคที่กินเวลา²⁴

ดังนั้น จึงมีการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิด (Presumption of Guilt) หรือ สามารถปรับบทความผิดได้โดยมีการตรวจสอบกลิ่นกรองที่น้อย และเมื่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีประสิทธิภาพสูง ก็ช่อมทำให้มีผลการปราบปรามอาชญากรรมสูงตามไปด้วย ส่งผลให้สังคมมีความสงบเรียบร้อยในส่วนของคดีอาญาจะดำเนินไปตามขั้นตอนต่างๆ ส่วนกระบวนการคัดกรอง (Screening Process) จะมีในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในแต่ละขั้นตอนตั้งแต่ การสืบสวนก่อนทำการจับกุม การจับกุม การสืบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียมคดีเพื่อฟ้องต่อศาล การพิจารณาคดีและการลงโทษผู้กระทำผิด หรือการปลดปล่อยจำเลย ซึ่งในกรณีที่ผู้ต้องหาบริสุทธิ์ เขาจะถูกกลิ่นกรองออกไป เช่น มีพยานหลักฐานไม่เพียงพอหรือไม่ทราบแน่ชัดได้กระทำความผิด เป็นต้น

การใช้กระบวนการพิจารณาความอาญาที่ก่อนไปในทางรูปแบบของการควบคุมอาชญากรรม จึงเหมาะสมกับบริบทของสังคมที่ยังมีการกระทำความผิดในคดีอาญาค่อนข้างสูงหรือรัฐซึ่งให้ความสำคัญกับความสงบเรียบร้อยของส่วนรวมเหนือสิทธิส่วนบุคคลค่อนข้างมาก ในลักษณะของรัฐตำรวจ ซึ่งรัฐที่มีการดำเนินการในลักษณะของการให้อำนาจฝ่ายปกครองในการใช้กำลังและอำนาจบังคับต่อประชาชน โดยเลือกใช้มาตรการซึ่งฝ่ายปกครองจะทำการตัดสินใจโดยยึดคำสั่งหรือคำบัญชา จากผู้ปกครองเป็นหลัก มุ่งใช้อำนาจตัดสินใจด้วยตนเอง (LA DISCRETION) บังคับต่อประชาชน โดยการเลือกใช้อำนาจได้อย่างเป็นอิสระ หรือ เลือกดำเนินการปฏิบัติมากหรือน้อยได้ แล้วแต่สถานการณ์ตามความคิดเห็นที่เป็นใหญ่ของฝ่ายปกครองเองหรือตามคำสั่ง การของผู้ปกครอง โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาและปฏิบัติตามหลักกฎหมายที่ได้กำหนดไว้ ตลอดจนเลือกที่จะยุติการใช้อำนาจลงในขณะที่ใดก็ได้ตามแต่ความพอใจของฝ่ายปกครอง หรือตามคำสั่งของผู้ปกครอง ไม่จำเป็นต้องยึดติดอยู่กับบรรทัดฐานในทางกฎหมาย ละเลยหรือเพิกเฉยต่อสิทธิ เสรีภาพ หลักความชอบด้วยกฎหมาย และหลักความเสมอภาคในทางกฎหมาย การบังคับใช้อำนาจจึงเกิดขึ้นได้โดยง่าย รวมทั้งกีดกันและขัดขวางมิให้มีกระบวนการในการดำเนินคดีใดต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือต่อฝ่ายปกครองเอง หรือต่อตัวผู้ปกครองใด โดยกระทำการมิให้มีการควบคุมตรวจสอบ

²⁴ จาก การบังคับใช้กฎหมายในเรื่องการออกหมายจับโดยศาล. (น. 15). โดย ศศิวิมล เสมอใจ, 2552, ม.ป.พ.

และมีให้สามารถดำเนินการไปสู่กระบวนการ ยุติธรรมทางตุลาการได้ ตลอดจนกล่าวอ้าง กล่าวหา ซึ่งได้ตัดสินโดยชอบตามบรรทัดฐานแห่งกฎหมาย รัฐตำรวจนี้ทำให้ประชาชน ขาดสิทธิและ เสรีภาพ เนื่องจากการใช้อำนาจที่ไม่มีกระบวนการต่อหลักประกันของมหาชนตามระบบกฎหมาย ที่ ควรเป็น รวมทั้งดำเนินการไปในทางที่ตรงกันข้ามกับนิติรัฐ รัฐตำรวจจึงมีนัยและข้อความคิดที่ ตรงกันข้ามกับนิติรัฐนั่นเอง²⁵

2.4.1.2 รูปแบบของกระบวนการยุติธรรม

ประเทศซึ่งยึดถือหลักนิติรัฐจึงมีแนวโน้มที่จะมีการดำเนินคดีอาญาที่ค่อนข้างไปใน รูปแบบของกระบวนการยุติธรรม (The Due Process Mode) ซึ่งรูปแบบนี้ให้ความสำคัญในเรื่อง ความเป็นธรรมในแต่ละขั้นตอนต่างๆ และยึดถือกฎหมายหรือหลักนิติธรรมมีความสำคัญมากกว่า แนวคิดคิดในเรื่องการควบคุมอาชญากรรม เนื่องจากการค้นหาข้อเท็จจริงซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ ตำรวจและอัยการหรือฝ่ายปกครอง ในบางกรณีอาจใช้วิธีการล่อลวง ชู่เช็ญ หรือการสร้าง พยานหลักฐานขึ้นใหม่ได้ และเพราะในรูปแบบดังกล่าวมุ่งเน้นถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนเป็นเรื่องสำคัญอันจะต้องยึดถือเป็นหลัก ในการพิจารณาคดีอาญาหรือไต่สวนข้อกล่าวหา จึงต้องมีลักษณะเป็นทางการและเปิดเผยในศาลสถิตยุติธรรม และจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูก กล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ (The Presumption of Innocent) กล่าวคือ บุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่า ประกอบอาชญากรรมเพียงเพราะมีพยานหลักฐานว่าเขาได้กระทำเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของฝ่าย โจทก์ที่จะต้องพิสูจน์ความผิดนั้นให้ได้ และมีระบบการตรวจสอบถ่วงดุลเพื่อป้องกันมิให้รัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจ ซึ่งอาจส่งผลให้ขั้นตอนและวิธีดำเนินการสืบสวนสอบสวนตลอดจนการ พิจารณาพิพากษาเป็นไปอย่างล่าช้า

แนวความคิดที่ว่ากฎหมายจะมีความชอบธรรมก็ต่อเมื่อเสรีภาพส่วนบุคคลได้รับการ ขอมรับเริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดในศตวรรษที่ 18 ในยุคภูมิธรรมของยุโรปใน Two Treatises on Government (1690) จอห์น ล็อก (John Locke) เป็นคนแรกที่เขียนว่าบุคคลแต่ละคนย่อมเป็นเจ้าของ ความชอบธรรมของรัฐซึ่งอยู่บนพื้นฐานของ "สัญญาประชาคม"(Social Contract)²⁶ หมายความว่า ตามธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพคิดตัวมาแต่กำเนิด แต่จำต้องถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้น ไว้บางประการ โดยสมัครใจก่อให้เกิดเป็นสัญญาประชาคมเพื่อการที่จะสามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ดังนั้นการที่ผู้ถูกปกครองยอมอยู่ใต้อำนาจของผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองทำหน้าที่ปกป้องสิทธิ

²⁵ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (น. 72). โดย วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2540.

²⁶ คู่มือพื้นฐานวิชาวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ. (น. 311). โดย กิตติวัฒน์ รัตนดิถก ณ ภูเก็ต, 2550.

ของประชาชนในการดำรงมีเสรีภาพ มีชีวิต และทรัพย์สิน ซึ่งในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับเสรีนิยมนี้ คาร์ล ป็อบเปอร์ ได้กล่าวไว้ว่า “หลักการเบื้องต้นของแนวความคิดแบบเสรีนิยม เรียกร่องว่า การจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคลที่ทุกคนจำเป็นต้องยอมรับเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นจะต้องมีอยู่น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้” ซึ่ง หลักการดังกล่าว ซึ่งยังเป็นหัวใจของแนวคิดแบบเสรีนิยมจนถึงปัจจุบัน ภายหลังจากมีการพัฒนาเป็นทฤษฎีทางการเมืองแบบเสรีนิยม โดยกำหนดให้บทบาทของรัฐจะต้องมีอยู่จำกัดการดำเนินการ และการใช้อำนาจใดๆ ของรัฐ จะต้องยึดมั่นในหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเคร่งครัด ความคิดดังกล่าวของ จอห์น ล็อก ได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมโดย มงเตสกีเอร์ (Montesquieu) ดังจะเห็นได้จากแนวความคิดในเรื่องของ “หลักนิติรัฐ” มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาย่อมมีศักดิ์ศรี และการมีความเป็นมนุษย์ย่อมสมควร ได้รับการปฏิบัติเยี่ยงมนุษย์ ซึ่งมนุษย์นั้นสมควรที่จะสามารถกำหนดชะตากรรมของตนเองได้โดยไม่ถูกด่วงละเมิด ดังนั้น คำว่า “สิทธิ” ซึ่งเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลที่จะกระทำการใดที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของตนหรือบุคคลอื่น²⁷ และ “เสรีภาพ” ซึ่งเป็นสถานะที่ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของผู้อื่น จึงเป็นหลักการที่มีขึ้นเพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั่นเอง

รัฐจึงต้องการขอบเขตในความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล โดยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการกระทำของรัฐทั้งหลายจึงต้องสอดคล้องกับคุณค่าอันสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เพราะ “มนุษย์นั้นเป็นเป้าหมายของการดำเนินการของรัฐ มนุษย์นั้นมิใช่เพียงเครื่องมือในการดำเนินการของรัฐ การดำรงอยู่ของรัฐย่อมดำรงอยู่เพื่อมนุษย์ มิใช่มนุษย์ดำรงอยู่เพื่อรัฐ” รัฐจึงต้องการขอบเขตในความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล การแทรกแซงสิทธิและเสรีภาพโดยอำนาจรัฐจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายซึ่งผ่านความเห็นชอบของประชาชนตามหลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตย²⁸

ในปัจจุบันเนื่องจากการปรับบทความพิดนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาโดยตรง ดังนั้นการให้อำนาจดังกล่าว จึงต้องเป็นไปอย่างเหมาะสมต่อพฤติกรรมแห่งคดี และมีความสมดุลในระหว่างประโยชน์ของรัฐและประโยชน์ของประชาชน²⁹ แม้ว่าการนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีและลงโทษซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมจะมีจุดมุ่งหมายให้สังคมสงบสุข แต่ก็ยังเป็นเพียงแนวทางหนึ่งในหลายวิธีการเท่านั้น ทั้งนี้

²⁷ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (น. 16). เล่มเดิม.

²⁸ จากหลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. (น. 23). โดย บรรเจิด สิงคะเนติ, 2555.

²⁹ อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายลักษณะพิเศษ. (น. ก). คณะนิติศาสตร์ ปริติพนมยงค์, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2552.

เนื่องจากในอีกด้านหนึ่งของสังคมที่สงบสุข คือ การใช้อำนาจของรัฐนั้นจะต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนจนเกินสมควร และต้องให้การรับรองคุ้มครองหรือมีหลักประกันว่าปัจเจกชนจะไม่ได้รับการปฏิบัติจากกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้น อำนาจอรัฐและสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนจึงเป็นกรณีที่จะต้องทำให้เกิดความสมดุล และแสดงออกด้วยกระบวนการที่ชอบธรรมและเหมาะสม³⁰

ในการกำหนดนโยบายทางอาญาจะต้องคำนึงถึงทั้งประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมและหลักนิติรัฐ ซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่ดี ไม่ควรจะเน้นหนักไปในด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป และควรมีความชัดเจนในการกำหนดนโยบายทางอาญาว่ารัฐจะเน้นให้ความสำคัญในด้านใดมากหรือน้อยเพียงใด เพื่อที่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมจะได้มีทิศทางที่แน่ชัด โดยในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอนจะต้อง มีมาตรการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจ (Check and Balance) เพื่อกำกับการใช้อำนาจอรัฐให้เป็นไปตามหลักการของนโยบายข้างต้น

โดยเมื่อพิจารณาในทางกลับกันแล้ว มาตรการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจจะสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ต่อเมื่อทราบถึงนโยบายทางอาญาที่แน่ชัดนั่นเอง ซึ่งนโยบายในทางอาญาของไทยให้ความสำคัญในด้านใดมากหรือน้อยเพียงใดนั้น สามารถพิจารณาได้จากหลักกฎหมายไทย เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนอันพึงได้รับ ตลอดจน หลักการที่จะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหา นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ ตามมาตรา 39 ได้วางหลักอันเป็น หลักประกันสิทธิเสรีภาพ หลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ซึ่งวางหลักว่า เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกผลประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย เป็นต้น ซึ่งจากที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ตามที่กล่าวมาในข้างต้น มีการวางหลักสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ การดำเนินคดีอาญาจะต้องมีความเป็นเสรีนิยม อันเป็นการจำกัดอำนาจรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล และสอดคล้องกับการยกผู้ต้องหาเป็นประธานในคดี

2.4.2 การตรวจสอบถ่วงดุลในทางอาญา

หลักการสำคัญของหลักนิติรัฐได้แก่ หลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจอรัฐทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการผูกขาดอำนาจอันจะนำมาสู่การใช้อำนาจอย่างเกินขอบเขตในที่สุด ดังนั้นการแบ่งแยกองค์กรย่อมหมายถึงความถึง การแบ่งแยกอำนาจด้วยนั่นเอง ซึ่งโดยหลักการและทฤษฎีนั้น การแบ่งแยกอำนาจไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องให้องค์กร

³⁰ แหล่งเดิม.

ผู้ใช้อำนาจมีความเท่าเทียมกัน อำนาจใดอำนาจหนึ่งอาจอยู่เหนืออีกอำนาจได้ แต่มีใช้อยู่เหนือกว่าในลักษณะเด็ดขาดสมบูรณ์ กล่าวคือ จะต้องมีการตรวจสอบที่เป็นหลักประกันในการดำเนินการตามอำนาจในแต่ละองค์การคือมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (check and balance) ระหว่างกัน และถือว่าเป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งของการแบ่งแยกอำนาจ ก็คือ การคานและดุลอำนาจนั่นเอง³¹

การตรวจสอบถ่วงดุลในทางอาญานั้นมีความแตกต่างจากหลักการแบ่งแยกอำนาจเล็กน้อย กล่าวคือ ในทางอาญานั้นเป็นถ่วงดุลเพื่อการตรวจสอบความถูกต้องตามหลักกฎหมาย โดยที่ไม่ได้มีลักษณะของการคานอำนาจเช่นเดียวกันกับหลักการแบ่งแยกอำนาจทั่วไป เช่น จะเห็นได้ว่าอัยการมีบทบาทในการตรวจสอบความถูกต้องของการชั่ง ตามมาตรา 90 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ก็ได้เป็นการคานอำนาจกับองค์กรศาลแต่อย่างใด

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความอาญา มาตรการบังคับนั้นมีความจำเป็น และในทางปฏิบัติหากมีการให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐโดยสะดวก ไม่มีขั้นตอนในการตรวจสอบถ่วงดุล แม้จะทำให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมกระทำได้อย่างรวดเร็ว เอื้อต่อการควบคุมอาชญากรรม อันเป็นประโยชน์ของรัฐ แต่ก็นำไปสู่การใช้อำนาจโดยมิชอบในที่สุดและกระทบสิทธิอันเป็นประโยชน์ของประชาชนอย่างรุนแรง ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ที่รัฐจะต้องเคารพขอบเขตในความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล การแทรกแซงสิทธิและเสรีภาพโดยอำนาจรัฐจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายซึ่งผ่านความเห็นชอบของประชาชนตามหลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตย และทั้งนี้เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมี “ผลในทางปฏิบัติ” อย่างแท้จริง จึงได้มีการนำเอาหลักการแบ่งแยกอำนาจมาใช้เพื่อมุ่งหมายให้อำนาจแต่ละอำนาจควบคุมตรวจสอบซึ่งกันและกัน³²

ผ่านการคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญา ซึ่งจะทำให้เกิด “มาตรการตรวจสอบถ่วงดุลที่เหมาะสม”ตามหลักของความได้สัดส่วน กล่าวคือ ต้องเป็นมาตรการที่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา³³ ที่ยังคงไว้ซึ่งประสิทธิภาพในการปราบปรามผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นประโยชน์ของรัฐ (Crime Control Mode) แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถรับประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอันเป็นประโยชน์สุขของประชาชน (The Due Process Mode) อีกด้วย

³¹ หลักการพื้นฐานกฎหมายมหาชน ว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย. (น. 219). โดย เกรียงไกร เจริญธนวัฒน์, 2550.

³² หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. (น. 21). เล่มเดิม.

³³ โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบตรวจสอบถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. (น. 16) โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ, 2551 กรกฎาคม.

ด้วยเหตุที่ว่า ถ้าพึ่งแต่การบัญญัติหลักเพื่อคุ้มครองสิทธิไว้ในหลักกฎหมายเพียงอย่างเดียว ย่อมไม่เพียงพอต่อการป้องกันมิให้เกิดใช้อำนาจรัฐในทางที่ไม่ถูกต้องในทางปฏิบัติได้ จึงต้องมีการวางหลักกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบขึ้นด้วย ตามหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพื่อควบคุมให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้อง เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นระบบกล่าวหา จึงมีการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานของแต่ละองค์กร กล่าวคือ พนักงานสอบสวน อัยการ ศาล ย่อมจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบซึ่งกันและกัน เพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจการบังคับหรือการดำเนินคดีให้สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันในทุกชั้นตอน และ ถูกต้องตามกรอบของกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการผูกขาดอำนาจอันจะนำมาสู่การใช้อำนาจอย่างเกินขอบเขตในที่สุด ดังนั้น การแบ่งแยกองค์กรย่อมหมายถึงความถึง การแบ่งแยกอำนาจด้วยนั่นเอง ซึ่งโดยหลักการและทฤษฎีนั้น การแบ่งแยกอำนาจไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องให้องค์กรใช้อำนาจมีความเท่าเทียมกัน อำนาจใดอำนาจหนึ่งอาจอยู่เหนืออีกอำนาจได้ แต่มีใช้อยู่เหนือกว่าในลักษณะเด็ดขาดสมบูรณ์ กล่าวคือ จะต้องมีการที่เป็นหลักประกันในการดำเนินการตามอำนาจในแต่ละองค์กรคือมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (check and balance) ระหว่างกัน และถือว่าเป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งของการแบ่งแยกอำนาจ ก็คือ การคานและถ่วงดุลอำนาจ³⁴โดยที่

การตรวจสอบถ่วงดุลอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท

(1) การตรวจสอบถ่วงดุลภายในองค์กร

เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตามลำดับการบังคับบัญชาในรูปแบบของการ บังคับบัญชา และการกำกับดูแล การบังคับบัญชา โดยผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อเกิดกรณีที่ผู้ใต้บังคับบัญชาใช้อำนาจไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือชอบด้วยกฎหมายแต่ไม่เหมาะสมผู้บังคับบัญชาสามารถสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาดำเนินการได้ รวมทั้งยังมีอำนาจเพิกถอน แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือใช้อำนาจแทนผู้ใต้บังคับบัญชาได้ การกำกับดูแล เป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในด้วยกัน เพื่อให้การใช้อำนาจนั้นชอบด้วยกฎหมาย

(2) การตรวจสอบถ่วงดุลภายนอกองค์กร

เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่โดยองค์กรอื่น ซึ่งมีแนวคิดมาจากหลักการแบ่งแยกอำนาจ เพื่อให้เกิดการคานอำนาจหรือการถ่วงดุลอำนาจมิให้องค์กรใดใช้อำนาจเกิน

³⁴ หลักการพื้นฐานกฎหมายมหาชน ว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย. (น. 219). เล่มเดิม.

ชอบเขต หรือโดยไม่ชอบ ผลของการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกนี้จะทำให้มีผลต่อการดำเนินการต่างๆ ทางคดี ซึ่งจะเป็นกลไกให้ไม่เกิดการผูกขาดอำนาจไว้กับองค์กรหนึ่งองค์กรใด³⁵

นอกจากนี้ การตรวจสอบโดยประชาชน อันเป็นการตรวจสอบซึ่งเปิดให้ความรู้เห็นของประชาชน เช่นการได้สวนสาธารณะ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การพิจารณาโดยเปิดเผย ก็เป็นการตรวจสอบภายนอกอีกทางหนึ่งเช่นกัน

2.5 บทบาทขององค์กรในการตรวจสอบการปรับบทความผิดในชั้นเจ้าพนักงาน

ความเข้าใจในการทำงานและบทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์กรอย่างแท้จริงในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา นำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง และเป็นกุญแจไปสู่การบรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.5.1 บทบาทของพนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวนนั้น หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนคำว่า “สอบสวน” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรา 2(11) หมายความว่า “การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยนั้นยึดหลักการดำเนินคดีอาญาตามเงื่อนไข อันเป็นหลักดำเนินคดีอาญาที่ให้เจ้าพนักงานต้องสอบสวนคดีอาญาทุกกรณี เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษและหากสอบสวนพบว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดก็ต้องฟ้องผู้ต้องหาต่อไป กล่าวคือ พนักงานสอบสวนนั้นใช้หลักนี้การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย แม้ว่าจะไม่มีบทบัญญัติใดวางหลักในเรื่องหลักดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนไว้โดยตรง แต่ถ้าหากพิจารณาจาก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 112 ที่ระบุว่ากรณีใดบ้างที่พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนก็ได้ ดั่งนี้ย่อมจะตีความได้ว่า กรณีอื่นที่นอกเหนือจากที่กฎหมายระบุไว้ พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวน และตามหลักทั่วไปเจ้าพนักงานตำรวจมีหน้าที่รักษากฎหมาย หากพนักงานสอบสวนมีดุลพินิจที่จะสอบสวนหรือไม่สอบสวนคดีอาญาใดอาญาหนึ่งก็ได้ตามที่เห็นสมควร พนักงานสอบสวนย่อมทำผิดหน้าที่ทั่วไปดังกล่าว โดยบุคคลที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้มีอำนาจ ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่บุคคลดังที่ระบุไว้ในมาตรา 18 คือ ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

³⁵ การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของปฏิบัติการทางปกครอง. (น. 13-15). โดยไพรัช โดสสวัสดิ์, 2547.

หรือเทียบเท่า และในจังหวัดอื่นคือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ นายร้อย ตำรวจตรีขึ้นไปหรือเทียบเท่า ส่วนกรณี ความผิดที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร ได้แก่ อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน พนักงานสอบสวนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาถูกจับอยู่ในเขต พนักงานสอบสวน ซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายได้ฟ้องร้องให้ทำโทษผู้ต้องหา ตามหลักในมาตรา 20 และเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการส่งสำนวนการสอบสวนให้แก่อัยการเพื่อสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องหรือให้สอบสวนเพิ่มเติมต่อไป

พนักงานสอบสวนมีอำนาจ ในการสืบสวนสอบสวน และรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 และมีอำนาจออกหมายเรียกบุคคล มีอำนาจในการจับกุมและควบคุมตัวในชั้นสอบสวนได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง ก่อนนำผู้ต้องหาไปฝากขังยังศาลในกรณีมีเหตุจำเป็น ตลอดจนถึงการปล่อยตัวชั่วคราวในคดีนั้นๆ ตลอดจนมีอำนาจในการค้นตัวผู้เสียหาย หรือ ค้นเพื่อพบสิ่งของที่มีไว้เป็นความผิด ได้มาโดยการกระทำ ความผิดหรือสงสัยว่าได้ใช้เพื่อกระทำความผิด รวมถึงการยึดหรืออายัดสิ่งของที่พบด้วย และส่วนสำคัญในการสอบสวนคือจะต้องมีการบันทึกของพนักงานสอบสวน ซึ่งบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนคดีนั้น เช่นเดียวกับที่พนักงานสอบสวนไปเบิกความในศาลโดยเริ่มตั้งแต่การรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ การสอบสวนผู้ต้องหาแจ้งข้อหาว่าอย่างไร ผู้ต้องหาให้การอย่างไร ควบคุมหรือปล่อยตัวชั่วคราว การขอคัดฟ้องฝากขัง หรือขอคัดฟ้องหรือขอฝากขัง ตลอดจนการรวบรวมพยานหลักฐานอื่นๆ อย่างไร ให้ระบุถึงการได้มาของพยานหลักฐานแต่ละชนิดว่าได้มาอย่างไร และดำเนินการเกี่ยวกับพยานหลักฐานนั้นๆ จนกระทั่งการสอบสวนเสร็จสิ้น การบันทึกมีรายละเอียดในบันทึกของพนักงานสอบสวนดังกล่าว นอกจากจะแสดงให้เห็นว่าพนักงานสอบสวนได้ปฏิบัติในสำนวนนั้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วแล้ว ยังจะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาคดีต่อเนื่องกับการตรวจสอบการปรับบทความผิดจากผู้บังคับบัญชา และการตรวจสอบในชั้นต่อไปด้วย

2.5.2 บทบาทของพนักงานอัยการ

ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้นิยามว่าคำว่า อัยการ ไว้ 2 นัย คือ "ชื่อกรมหนึ่งซึ่งมีหน้าที่เป็นทนายแผ่นดิน" และ "เจ้าหน้าที่ในกรมนั้นผู้ทำหน้าที่เป็นทนายแผ่นดิน" พนักงานอัยการเป็นข้าราชการพลเรือนประเภทหนึ่ง จึงมีระบบบังคับบัญชาตามลำดับชั้น แต่พนักงานอัยการนั้นเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ พนักงานอัยการจึงเป็น

ข้าราชการที่แตกต่างจากองค์กรข้าราชการอื่น เนื่องจากจะต้องมีความอิสระในการทำหน้าที่ในทาง
อรรถคดี โดยพนักงานอัยการไม่ผูกมัดกับหน่วยงานทางบริหารแต่อย่างใด³⁶

ประเทศไทยภารกิจของอัยการที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ หลังจากที่ห้อง
เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ดำเนินการสืบสวน จับกุมสอบสวน แล้วเสนอสำนวนการสอบสวนต่ออัยการ
พนักงานอัยการนั้น มีภารกิจหลักสำคัญอยู่ 3 ประการ³⁷ ได้แก่ ภารกิจในการอำนวยความยุติธรรม
ในทางอาญา ภารกิจในการรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และภารกิจในการคุ้มครองประโยชน์
สาธารณะ ซึ่งจะขอยกมากล่าวเฉพาะภารกิจในการอำนวยความยุติธรรมในทางอาญา โดยในเรื่อง
บาทบาทในสอบสวนฟ้องร้องคดี ซึ่งอัยการนั้นจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าพยานหลักฐานการสอบสวน
เพียงพอที่จะพิสูจน์ให้รับฟังได้โดยปราศจากข้อสงสัยหรือไม่ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดตาม
ข้อกล่าวหา หากเห็นว่าเพียงพออัยการก็จะสั่งฟ้องหากเห็นว่าไม่เพียงพอก็จะสั่งไม่ฟ้อง หรือหาก
เห็นว่าการสอบสวนยังไม่สิ้นกระแสความก็จะสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมใน
ประเด็นที่กำหนดให้จนกว่าจะเพียงพอที่จะวินิจฉัยได้ว่าสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง เมื่อสั่งฟ้องแล้วก็จะ
ติดตามดำเนินคดีในศาล และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วหากเห็นว่าคำพิพากษาไม่ถูกต้องไม่
เหมาะสมก็จะอุทธรณ์ฎีกาต่อไปจนถึงที่สุด

ในอดีตระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ
(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2538 ข้อ 3 ที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมระเบียบเดิมในเรื่องเกี่ยวกับหลักการในการจำกัดสิทธิ
และเสรีภาพของบุคคลในข้อ 22 วรรคหนึ่ง เคยได้วางหลักว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
นอกจากจะเป็นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยแล้ว ยังเป็น
กฎหมายที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอีกด้วย ดังนั้นการกระทำของรัฐที่เป็นการจำกัดสิทธิ
และเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐจะกระทำได้
ก็ต่อเมื่อกรณีมีความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น เหตุนี้การออกหมายจับหรือจับผู้ต้องหา
หรือจำเลยที่ดี การควบคุมหรือการขังผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ดี ตามปกติจะต้องพิจารณาว่าเป็นกรณี
ที่น่าเชื่อว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไม่ด้วย หาก
กรณีคดีมีมูลว่าการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นความผิดและเป็นที่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือ
จำเลยจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือกรณีคดีมีมูลว่าการกระทำของผู้ต้องหา
หรือจำเลยเป็นความผิดและมีเหตุอื่นที่จำเป็นและสมควร เช่น ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจจะก่ออันตราย
โดยไปกระทำความผิดซ้ำแล้วกรณีจึงจะมีความจำเป็นที่จะต้องออกหมายจับหรือจับ ควบคุมหรือขัง

³⁶ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (น. 103-104). เล่มเดิม.

³⁷ “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม.” *อัยการนิเทศ, เล่มที่ 57*. (น. 55). โดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์,

ผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อดำเนินคดีต่อไป จึงฟังได้ว่าเหตุจำเป็นอื่นมีตัวอย่างเช่น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำนั้น เป็นต้น ดังนั้นการเรียกและการจับหาใช่เหตุที่ก่อให้เกิดอำนาจควบคุมตัวระหว่างคดีแก่เจ้าพนักงานหรือศาล แล้วแต่กรณีโดยอัตโนมัติไม่ แต่การควบคุมตัวระหว่างคดีจะต้องเกิดจากความจำเป็นในแง่ที่ว่าหากไม่ควบคุมหรือขังผู้ต้องหาไว้ในระหว่างการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานหรือหากไม่ขังผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลแล้ว การดำเนินคดีของเจ้าพนักงานหรือการพิจารณาคดีของศาล แล้วแต่กรณี จะไม่อาจกระทำได้นั้น ซึ่งจะต้องเป็นกรณีที่มีความจำเป็นกล่าวคือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนี หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น

ถึงแม้ในประเทศไทยพนักงานอัยการจะไม่มีหน้าที่ในการสอบสวนหรือหน้าที่ในการเริ่มคดีอาญาแต่ในทางทฤษฎีแล้วอัยการมีหน้าที่ในการรับผิดชอบในการสอบสวน 4 ประการด้วยกัน³⁸ กล่าวคือ

- ก. รับผิดชอบในความถูกต้องชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวน
- ข. รับผิดชอบในความถูกต้องชอบด้วยระเบียบของการสอบสวน
- ค. รับผิดชอบในความระเอียดรอบคอบของการสอบสวน
- ง. รับผิดชอบในความเชื่อถือได้ของการสอบสวน

อัยการจะเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาลั่นกรองสำนวนการสอบสวนจากตำรวจ และมีอำนาจสอบสวนโดยการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือซักถามพยานเองก็ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 และในเรื่องบทบาทในการคุ้มครองสิทธิ ซึ่งเป็นการตรวจสอบการทักในเรื่องของบทบาทของอัยการตามกฎหมายนั้นแม้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 32 จะวางหลักว่าการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล พนักงานอัยการมีสิทธิร้องต่อศาล เพื่อสั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นนั้น หากเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายและมาตรา 14(2) แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 ได้วางหลักให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ ในคดีอาญา มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ ซึ่งก็ได้แก่การร้องขอให้ศาลปล่อยบุคคลที่ถูกควบคุมหรือขังโดยผิดกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 ซึ่งจากบทบาทของพนักงานอัยการตามหลักกฎหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายได้วางหลักให้อัยการมีหน้าที่ตรวจสอบความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่

³⁸ แหล่งเดิม.

ในทางปฏิบัติแล้วพนักงานอัยการของไทยกลับไม่มีบทบาทในการสอบสวน เนื่องจากในทางปฏิบัติที่มีการแบ่งแยกหน้าที่ในการสอบสวนและฟ้องคดีโดยเด็ดขาด ทำให้ก่อนการสอบสวนเสร็จสิ้นพนักงานอัยการมิได้มีบทบาทในการตรวจสอบความถูกต้องของการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐในการดำเนินคดีชั้นพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด

ดังนั้น อัยการจึงเป็นองค์กรตรวจสอบถ่วงดุลและการใช้ดุลพินิจทั้งของพนักงานสอบสวนและศาลเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้องชอบธรรม อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ และป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน

2.5.3 บทบาทศาล

ศาล หมายรวมถึง ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษา ซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา ศาลที่มีอำนาจเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ได้มีบัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งได้แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา

บทบาทของศาลในเจ้าพนักงานชั้นเป็นบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการใช้มาตรการบังคับในทางอาญา เช่น การจับ คမ်းขัง ตรวจค้นตัวบุคคล อันเป็นการกระทำอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายจะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้การออกคำสั่งหรือหมายอาญาของศาลเป็นไปอย่างเหมาะสม เป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน สมควรวางหลักเกณฑ์ และวิธีการเกี่ยวกับการออกคำสั่งและหมายอาญาจะต้องออกโดยศาล โดยเฉพาะการวางหลักว่า การคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล และการออกหมายขังจะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดซึ่งแบ่งแยกตามความร้ายแรงของการกระทำความผิดซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ที่มีอยู่เดิม ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 59 วรรคสอง บัญญัติให้ศาลต้องสอบผู้ร้องขอออกหมายให้ปรากฏเหตุผลสมควรในการออกหมายเสียก่อน ซึ่งฟังได้ว่ารัฐธรรมนูญ และกฎหมายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการออกหมายขังจะต้องได้รับการพิจารณาล้นกรองด้วยความรอบคอบ เพื่อเป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญกับการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

ศาลจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการวินิจฉัยว่าจำเลยที่ถูกฟ้องนั้นเป็นผู้กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่และควรจะได้รับโทษเพียงใด และศาลมีอำนาจในการออกหมายเรียก หรือหมายอาญาเพื่อบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีอำนาจในการสั่งปล่อยบุคคลหรือผู้ต้องถูกควบคุมหรือคุมขัง โดยมิชอบได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 เช่นกัน

แต่อย่างไรก็ตาม ในการรับฟังพยานหลักฐานนั้น ศาลไม่จำเป็นต้องถือเคร่งครัดเช่นเดียวกับการรับฟังพยานหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ความผิดของจำเลย ผู้รู้เห็นเหตุการณ์หรือทราบข้อมูลอันเป็นเหตุแห่งการออกหมายจับไม่จำเป็นต้องมาเบิกความต่อศาลด้วยตนเอง แต่อาจใช้บันทึกถ้อยคำของบุคคลดังกล่าวซึ่งได้สาบานตัวแล้ว เสนอเป็นพยานหลักฐานประกอบคำแถลงของผู้ร้องขอก็ได้ และในการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ให้ผู้ร้องขอแถลงด้วยตนเองรวมทั้งตอบคำถามศาลเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้จากการสืบสวนสอบสวน หรือพยานหลักฐานที่สนับสนุนถึงเหตุแห่งการออกหมายนั้น และนอกจากนี้ศาลยังมีบทบาทในการไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งเป็นการถ่วงดุลคดีก่อนมีการประทับรับฟ้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศาลพิจารณาเบื้องต้นว่า ฟ้องโจทก์มีมูลหรือไม่

2.6 มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการตรวจสอบการปรับบทความผิด

เรื่องของการตรวจสอบการปรับบทความผิดนั้นในระดับสากลได้มีการวางแนวทางให้พนักงานอัยการ เป็นผู้ตรวจสอบโดยที่พนักงานอัยการจะต้องสั่งไม่ฟ้อง ไม่ดำเนินการฟ้องร้อง ไม่ดำเนินคดีต่อไป หากการสอบสวนโดยชอบพบว่า ข้อกล่าวหาอันยังไม่มีมูลเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับหน้าที่ในการรับผิดชอบความถูกต้องและชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวนของพนักงานอัยการ

2.6.1 ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย

ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ซึ่งรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไป โดยมติที่ 34/169 เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ. 1979 ได้วางหลักเกณฑ์ เช่น

ก. เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายพึงปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎหมายตลอดเวลาเพื่อบริการชุมชนและเพื่อปกป้องคุ้มครองบุคคลทุกคนให้ปลอดภัยจากการกระทำที่ผิดกฎหมายโดยจะต้องทุ่มเทการทำงานด้วยความรับผิดชอบตามมาตรฐานของวิชาชีพนั้น (ข้อ 1)

ข. ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นจะต้องกระทำโดยเคารพและมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตลอดจนพิทักษ์รักษาสีทิมมนุษยชนของบุคคลทุกคน (ข้อ 2)

ค. เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจะใช้กำลังบังคับได้ต่อเมื่อมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งและเฉพาะกรณีที่เป็นกรปฏิบัติหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้น (ข้อ 3)

ง. เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายพึงเคารพต่อกฎหมายและประมวลฉบับนี้ อีกทั้งมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันและต่อต้านอย่างจริงจังต่อการล่วงละเมิดต่อกฎหมายหรือต่อประมวลฉบับนี้ด้วย เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายผู้ใดมีเหตุอันควร

เชื่อว่าได้มีการล่วงละเมิดต่อกฎหมายหรือต่อประมวลกฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นหรือมีแนวโน้มว่าจะเกิดเหตุเช่นนั้น พึงรายงานเหตุดังกล่าวต่อผู้บังคับบัญชา และในกรณีที่จำเป็นพึงรายงานต่อหน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบหรือแก้ไขเหี้ยวนั้นด้วย (ข้อ 8) เป็นต้น

2.6.2 แนวทางว่าด้วยบทบาทของอัยการ

ที่ประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่ 8 ณ กรุงฮาวาน่า ประเทศคิวบา เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม -7 กันยายน ค.ศ. 1990 (Guidelines on the Role of Prosecutors) ซึ่งได้วางหลักเกี่ยวกับบทบาทของอัยการในข้อที่ 2 (ข) ได้กำหนดแนวทางของอัยการในการคุ้มครองสิทธิเอาไว้ว่า อัยการเป็นผู้ตระหนักถึงคุณธรรมและอุดมคติในการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการ ตลอดจนต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิทั้งผู้ถูกกล่าวหาและผู้เสียหายตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย รวมถึงสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามกฎหมายและกฎหมายระหว่างประเทศ

ข้อ 11 พนักงานอัยการพึงดำเนินบทบาทเชิงรุกในคดีอาญาและดำเนินงานอื่นๆ ในสถาบันอัยการตลอดจนในกรณีที่กฎหมายหรือทางปฏิบัติกำหนดให้อัยการมีบทบาทหรือควบคุมการสอบสวนคดีอาญา การปฏิบัติตามคำพิพากษาคดีของศาล ตลอดจนบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้แทนเกี่ยวกับการรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะชน

ข้อ 14 พนักงานอัยการจะต้องสั่งไม่ฟ้อง ไม่ดำเนินการฟ้องร้อง ไม่ดำเนินคดีต่อไปหากการสอบสวนโดยชอบพบว่า ข้อกล่าวหาอันนั้นยังไม่มีมูลเพียงพอ³⁹

ข้อ 15 อัยการพึงใส่ใจในการดำเนินคดีกับอาชญากรรมที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะการทุจริตและประพฤติไม่ชอบในวงราชการ การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง และอาชญากรรมอื่นที่เป็นความผิดตามกฎหมายต่างประเทศ ตลอดจนให้ความใส่ใจกับการสอบสวนคดีดังกล่าว

³⁹ มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. (น. 91).
เล่มเดิม.

บทที่ 3

การตรวจสอบการปรับบทความผิดในกฎหมายต่างประเทศ

การดำเนินคดีอาญาทั้งในประเทศฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่นต่างก็เป็นประเทศที่ใช้การดำเนินคดีอาญาในรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหา จึงมีลักษณะของความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญา ที่มีองค์กรอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ และทำงานร่วมกันกับตำรวจในการสอบสวนอย่างมีดุลยสัมพันธ์ ที่มีลักษณะการบังคับบัญชาในแนวตั้ง อันเป็นระบบที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน ที่สมควรแก่การนำมาศึกษา และประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบการปรับบทความผิดที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

3.1 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสนั้นใช้ระบบกฎหมาย Civil Law และเป็นต้นแบบของประเทศที่ดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยยึดถือหลักการดำเนินคดีโดยรัฐ ซึ่งการฟ้องคดีอาญานั้นเป็นอำนาจของรัฐแต่เพียงผู้เดียว โดยที่พนักงานอัยการจะเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของสังคม และตำรวจฝ่ายคดีเป็นเพียงผู้ช่วยในการปฏิบัติหน้าที่เท่านั้น จึงมีความเป็นอำนาจเดียวกันของการสอบสวนและการฟ้องร้องคดี กล่าวอีกนัยคือ ในประเทศฝรั่งเศสมิได้มีการแบ่งแยกการสอบสวนออกจาก การฟ้องร้องคดี โดยทั้งการสอบสวนและฟ้องร้องจะอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการ พนักงานอัยการจึงมีอำนาจทำการสอบสวนด้วยตนเอง หรือ มอบหมายให้ตำรวจฝ่ายคดีเป็นผู้สอบสวนแทน ภายใต้การกำกับดูแล และการกำหนดทิศทางโดยพนักงานอัยการ

องค์กรตำรวจ

ประเทศฝรั่งเศส มีองค์กรของตำรวจที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนก่อนฟ้องคดีอาญา ได้แก่ นายตำรวจฝ่ายคดี (La police judiciaire) ซึ่งตามโครงสร้างของสำนักงานตำรวจแห่งชาตินั้น อาจแบ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) ตำรวจฝ่ายปกครอง (La Police administrative) ซึ่งขึ้นตรงต่อฝ่ายปกครองทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ป้องกันมิให้เกิดความผิดเกิดขึ้นตำรวจฝ่ายปกครองอาจแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ ตำรวจฝ่ายปกครองทั่วไป ซึ่งทำหน้าที่ป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิด

ตามกฎหมายทั่วไป และตำรวจฝ่ายปกครองพิเศษ ซึ่งจะมีหน้าที่ป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดต่อกฎหมายพิเศษเฉพาะเรื่อง

(2) ตำรวจฝ่ายคดี (La Police judiciaire) ซึ่งขึ้นตรงต่ออำนาจตุลาการและจะเข้ามาในคดีต่อเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งเทียบได้กับพนักงานสอบสวนของไทยโดยมีหน้าที่รับคำร้องทุกข์กล่าวโทษ ทำการสอบสวนเบื้องต้น โดยอำนาจสอบสวนจะมีอย่างกว้างขวางในการสอบสวนความผิดอุกฤษฏ์โทษ และความผิดมิชฌิมโทษซึ่งหน้า ตลอดจนมีอำนาจในการควบคุมตัว¹ อีกทั้งตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 62² ในการสอบสวนเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี มีอำนาจเรียกบุคคลใดมาเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับความผิด สิ่งของหรือเอกสารที่ยึดโดยบุคคลที่ถูกเรียกมีหน้าที่ต้องมาปรากฏตัวต่อเจ้าพนักงาน และเมื่อได้รับอนุญาตจากอัยการแห่งสาธารณรัฐ เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีอาจให้องค์การตามกฎหมายบังคับบุคคลผู้ไม่มาพบตามที่เรียกหรือบุคคลที่สงสัยว่าจะไม่มาตามที่เรียกให้มาปรากฏตัวได้

ตำรวจฝ่ายคดีแบ่งออกได้เป็นสองระดับ คือ เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี (Les officiers de police Judiciaire) มีอำนาจในการสอบสวนเบื้องต้น รวบรวมพยานหลักฐานเมื่อได้พบการกระทำความผิด และเมื่อการสอบสวนเริ่มขึ้นก็จะมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่ง (ของพนักงานอัยการ) ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 14³ รับคำร้องทุกข์ และดำเนินการสอบถามข้อมูลเบื้องต้น ในกรณีที่พบการกระทำความผิดอาญา มีอำนาจขอการสนับสนุนจากตำรวจ⁴ ตลอดจนมีอำนาจในการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัย เป็นต้น ส่วนเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดี (Les agents de police

¹ รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. (น. 69-74). เล่มเดิม.

² Article 62 “A judicial police officer may summon and hear any person likely to give information in respect of the offence or of the articles and documents seized. The persons he summons are obliged to appear. The judicial police officer may use the law enforcement agencies to compel the persons mentioned in article 61 to appear. With prior permission from the district prosecutor, he may also use the law enforcement agencies to compel persons who have not responded to a summons or persons he suspects will not respond to such a summons to appear. ...”.

³ Article 14 According to the distinctions set out in the present title, the judicial police are charged with the task of discovering violations of the criminal law, of gathering evidence of such violations and of identifying their perpetrators, unless and until a judicial investigation has been initiated.

Where a judicial investigation is initiated, they carry out the duties delegated to them by the judicial investigation authorities and defer to their orders.

⁴ Article 17 They have the right to directly request the support of police for the execution of their task.

Judiciaire) ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี มีอำนาจบันทึกถ้อยคำพยาน และการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น

องค์กรอัยการ

พนักงานอัยการในฝรั่งเศสเป็นตำแหน่งที่มีอยู่ประจำทุกศาล โดยหากว่าอัยการผู้นั้นมีหน้าที่ประจำศาลใดก็จะมีอำนาจดำเนินคดีเฉพาะศาลนั้น เมื่อคดีขึ้นสู่ศาลอื่นหรือศาลชั้นที่สูงกว่า ก็จะต้องมอบเรื่องให้แก่อัยการที่ประจำศาลนั้นๆ แทน โดยอาจแบ่งตามโครงสร้างการทำงานของอัยการได้ดังนี้

(1) อัยการประจำศาลฎีกา มีอธิบดีอัยการศาลฎีกาเป็นหัวหน้า โดยอัยการประจำศาลฎีกาจะมีประจำตามแผนกต่างๆของศาล มีอำนาจในการโต้แย้งคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ในประเด็นปัญหาข้อกฎหมายเพื่อให้ศาลฎีกาวินิจฉัย

(2) อัยการประจำศาลอุทธรณ์ มีอธิบดีอัยการศาลอุทธรณ์เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารของอัยการที่อยู่ในเขตรับผิดชอบของตนทั้งหมด โดยจะทำหน้าที่เป็นผู้กำกับดูแลการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล มีอำนาจสั่งการให้อัยการแห่งสาธารณรัฐและพนักงานอัยการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐดังกล่าว มีอำนาจยื่นคัดค้านคำวินิจฉัยของศาลภายใต้เขตอำนาจของตน ตลอดจนพิจารณาความชอบหรือสั่งลงโทษเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี เป็นต้น

(3) อัยการแห่งสาธารณรัฐ (และอัยการผู้ช่วย) ซึ่งมีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลมัชฌิมโทษ หรือศาลที่เกี่ยวข้องที่พนักงานอัยการผู้นั้นประจำอยู่ และยังมีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อการฟ้องคดีอาญา โดยมีฐานะเช่นเดียวกับเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 41 วรรค 4 โดยอัยการผู้ช่วยของอัยการสาธารณรัฐมีอำนาจออกคำสั่งให้เปิดการสอบสวนเบื้องต้นได้ เนื่องจากเป็นผู้มีอำนาจกำกับดูแลการสอบสวน⁵ หรือมอบหมายให้ตำรวจฝ่ายคดีเป็นผู้สอบสวนแทนภายใต้การกำกับดูแล และการกำหนดทิศทางโดยพนักงานอัยการ ตามมาตรา 38 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁶ ตลอดจนมีอำนาจสั่งให้เก็บรวบรวมข้อมูลที่เห็นว่าจะมีประโยชน์กับการอำนวยความสะดวกตามความเห็นสมควร โดยที่อธิบดีกรมอัยการจะเป็นผู้ควบคุมดูแลเหนืออัยการแห่งรัฐและนายตำรวจอีกชั้นหนึ่ง

⁵ Article 12 Judicial police operations are carried on under the direction of the district prosecutor by the officers, civil servants and agents designated by the present Title.

⁶ Article 38 Judicial police officers and agents are placed under the supervision of the prosecutor general. He may instruct them to collect any information he considers useful for the proper administration of justice.

อัยการในประเทศฝรั่งเศสนั้นมีลักษณะเฉพาะ โดยจะมีฐานะเท่าเทียมกับผู้พิพากษา สามารถทำหน้าที่สับเปลี่ยนโยกย้ายตำแหน่งกันได้ เนื่องจากเนื่องจาก คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็น อัยการหรือผู้พิพากษาเป็นอย่างเดียวกัน อัยการสามารถได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาได้ และ ผู้พิพากษาก็สามารถถูกแต่งตั้งให้เป็นอัยการเช่นกัน นอกจากนี้ตามโครงสร้างอำนาจของอัยการ ฝรั่งเศสยังมีการบังคับบัญชาตามลำดับอาวุโส และในการปฏิบัติหน้าที่ยังถือว่าอัยการเป็นหนึ่ง เดียวกันแบ่งแยกไม่ได้ โดยถือว่าหากอัยการที่ประจำศาลเดียวกัน ได้ทำการแถลงหรือการกระทำ ต่างๆถือว่าได้กระทำในนามของคณะอัยการทั้งหมดประจำศาลนั้น อัยการที่ประจำศาลเดียวกันจึง สามารถว่าความแทนกันได้⁷

องค์กรศาล

องค์กรศาลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประเทศฝรั่งเศสที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการ สอบสวนและฟ้องร้อง คือ ผู้พิพากษาไต่สวน (Le juge d'instruction) ซึ่งเป็นผู้พิพากษาคณะหนึ่งของ ศาลชั้นต้น ที่ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลชั้นต้นมอบหมายให้เป็นผู้พิพากษาไต่สวน โดยจะมีคนเดียว หรือหลายคนก็ได้ ดังนั้น ผู้พิพากษาที่กฎหมายกำหนดให้มีอำนาจในการสอบสวน หรือ มีอำนาจ มอบหมายการสอบสวนแก่เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีซึ่งจะดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของตน จึงมีฐานะเป็นพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ทำหน้าที่ตุลาการในการค้นหาความจริง โดยมีสถานะ เป็นฝ่ายตุลาการที่มีความเป็นอิสระจากอำนาจบริหาร

ผู้พิพากษาไต่สวนไม่มีอำนาจเริ่มคดีด้วยตนเอง แต่จะเข้ามาดำเนินคดีได้สองกรณี กรณี แรกคือ เมื่อมีการขอเปิดการไต่สวนคดีจากอัยการแห่งสาธารณรัฐ หรือ คำร้องขอเพิ่มเติมใน ภายหลัง และอีกกรณีคือเมื่อผู้เสียหายยื่นคำร้องพร้อมกับขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่ง โดยทั้งสอง กรณีนี้ผู้พิพากษาไต่สวนจะต้องได้รับมอบหมายสำนวนจากผู้พิพากษาหัวหน้าศาลชั้นต้นซึ่งตนได้ สังกัดอยู่ และจะมีอำนาจเข้าสอบสวนคดีสองประเภทคือ ความผิดฆาตกรรม โทษ และความผิดอุกฉกรรจ์ โทษที่มีความยุ่งยากซับซ้อน เช่น คดีความมั่นคง ทุจริตทางการเมืองการเงิน ยาเสพติด⁸

การสอบสวนโดยผู้พิพากษาไต่สวนนั้น ผู้พิพากษาไต่สวนจะมีอำนาจในการไต่สวน บุคคลที่มีพยานหลักฐานบ่งชี้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือตกเป็นผู้ต้องสงสัย มีอำนาจออก หมายเรียก หมายให้นำตัวมา หมายจับ หรือหมายขัง ในการรวบรวมพยานหลักฐานสอบสวนหา ข้อเท็จจริง และเมื่อเห็นว่าการไต่สวนเสร็จสิ้นแล้ว ผู้พิพากษาไต่สวนจะต้องแจ้งให้คู่ความและ

⁷ “อัยการฝรั่งเศส.” บทความ อ้างถึงใน “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญารวมบทความเกี่ยวกับการ สอบสวนคดีอาญานานาชาติ ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ.” *กรมอัยการ*. (น. 27). โดย โกเมน ภัทรภิรมย์. (ม.ป.ป.).

⁸ *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส*. (น. 185-186). เล่มเดิม.

ทนายความทราบ โดยคู่ความและทนายความจะมีเวลา 20 วันในการร้องขอขึ้นพยานหลักฐานให้ เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตน เมื่อครบกำหนดแล้วผู้พิพากษาไต่สวนมีอำนาจสั่งฟ้องคดี หรือสั่งว่า คดีไม่มีมูล ซึ่งผู้ถูกไต่สวนอาจอุทธรณ์คำสั่งฟ้องคดีดังกล่าวได้

3.1.1 การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน

กฎหมายอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส (Code P.nal) ได้มีการแบ่งความผิด อาญาตามความร้ายแรงของความผิดออกเป็น 3 ประเภท คือ ความผิดลหุโทษ (Contraventions) ซึ่งเป็นความผิดที่มีแต่โทษปรับ ไม่มีโทษจำคุก ความผิดมัจฉิมโทษ (Délits) ซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่สอง เดือนถึงสิบปี และความผิดอุกฤษฏ์โทษ (Crimes) ซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไปซึ่งความร้ายแรง ของความผิดจะมีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ และในการปฏิบัติหน้าที่ของทั้งตำรวจฝ่ายปกครอง ตำรวจ ฝ่ายคดี พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาไต่สวน ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จะมีการแบ่งหน้าที่ในความ รับผิดชอบแต่จะปฏิบัติงานกันในลักษณะที่มีดุลสัมพันธ์ในการตรวจสอบและกำกับดูแลตรวจสอบ ทำให้เกิดความโปร่งใส โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและอัยการมีลักษณะความสัมพันธ์ ในแนวตั้ง คือมีลักษณะของการบังคับบัญชาในการปฏิบัติงาน โดยความสัมพันธ์จะขึ้นอยู่กับ ประเภทของการสอบสวน ซึ่งการสอบสวนตามกฎหมายฝรั่งเศสนั้น อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ การสอบสวนความผิดซึ่งหน้า การสอบสวนเบื้องต้น และการสอบสวนโดยผู้พิพากษาไต่สวน โดย ขั้นตอนการสอบสวนก่อนฟ้องคดีอาญา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1.1.1 การสอบสวนในความผิดซึ่งหน้า (L'enquête de flagrante)

การสอบสวนในความผิดซึ่งหน้า¹⁰ จะมีขอบเขตเฉพาะเป็นกรณีความผิด คือความผิด มัจฉิมโทษ และความผิดอุกฤษฏ์โทษ โดยเป็นกรณีที่กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี ในการปฏิบัติหน้าที่ และใช้มาตรการบังคับมากกว่าความผิดประเภทอื่น เนื่องจากความผิดเกิดขึ้น ในระยะเวลาใกล้ชิดกับการจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้ ด้วยเหตุผลในเรื่องความเร่งด่วนในการ แสวงหาพยานหลักฐานซึ่งในการปฏิบัติหน้าที่หลังพบหรือได้รับแจ้งว่ามีการกระทำความผิด ซึ่งหน้า เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องแจ้งให้อัยการแห่งสาธารณรัฐรับทราบโดยทันที พร้อม บันทึกเหตุการณ์ที่เหมาะสม มีอำนาจกระทำการตามสมควรเพื่อรักษาเบาะแสใดๆ ซึ่งอาจนำมา

⁹ แหล่งเดิม.

¹⁰ ในกรณีดังกล่าว ดร.อุทัย อาทิวาข ได้อธิบายไว้ว่าใกล้เคียงกับกฎหมายไทย กล่าวคือ ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 53 ได้วางหลักไว้ว่า ความผิดซึ่งกำลังกระทำลง ซึ่งเพิ่งกระทำลง สดๆ ร้อนๆ ความผิดซึ่งเป็นเวลาใกล้เคียงกับเวลาที่เกิดเหตุ บุคคลต้องสงสัยถูกไล่ตามพร้อมเสียงร้องของ ประชาชน หรือพบว่าบุคคลนั้นมีวัตถุ หรือร่องรอย หรือ สิ่งบ่งชี้ที่ทำให้เห็นว่าเขาได้กระทำความผิด.

พิสูจน์ความจริงในคดี เช่น ยึดเครื่องมือที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 54¹¹ ในการเรียกบุคคลให้มาปรากฏตัวต่อหน้าเจ้าพนักงานนั้น เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องมีการรายงานต่ออัยการแห่ง สาธารณะรัฐทราบพร้อมให้ความเห็นกับกรณีดังกล่าว และเมื่อเดินทางไปยังที่เกิดเหตุแล้ว เจ้าพนักงานมีอำนาจดำเนินการทั้งหลายที่เป็นประโยชน์แก่การสอบสวน ซึ่งหากอัยการแห่ง สาธารณะรัฐพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นประโยชน์ ก็จะเดินทางไปยังที่เกิดเหตุด้วยตนเอง เพื่ออำนวยความสะดวกปฏิบัติงาน

3.1.1.2 การสอบสวนเบื้องต้น (L'enquête préliminaire)

การสอบสวนเบื้องต้นมีขอบเขตครอบคลุมทุกฐานความผิด ซึ่งกระทำโดยตำรวจฝ่ายคดีเช่นเดียวกับความผิดซึ่งหน้า ซึ่งการสอบสวนอาจเริ่มต้นเมื่ออัยการได้รับแจ้งคำร้องทุกข์หรือ คำกล่าวโทษ แล้วส่งเรื่องให้ตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการสอบสวน หรือกรณีที่ตำรวจฝ่ายคดีได้รับแจ้ง คำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษเอง แล้วรายงานให้อัยการทราบและมีคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรให้ เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการต่อไป ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีตั้งต้นคดีเอง แต่ ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดีไม่มีอำนาจทำการสอบสวนเบื้องต้นได้ ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาประเทศฝรั่งเศส มาตรา 21¹² ภายใต้ข้อกำหนดที่ว่าจะต้องเป็น เจ้าพนักงาน

¹¹ Article 54 The judicial police officer who is told of a flagrant felony immediately informs the district prosecutor, goes forthwith to the scene of the crime and records any appropriate findings.

He ensures the conservation of any clues liable to disappear and of any item which may be of use for the discovery of the truth. He seizes the weapons and instruments which were used to commit the felony or which were designed or intended for its commission, as well as any item which appears to have been the product of this felony.

He presents for recognition any articles seized to any persons who appear to have been involved in the crime, if they are present.

¹² Article 21 The following persons are assistant judicial police agents:

Their task is:

to assist judicial police officers in the performance of their duties,

to report to their superiors any felony, misdemeanour or petty offence of which they have knowledge;

To establish the existence of violations of the criminal law, in accordance with the orders given by their superiors, and to collect any information aimed at identifying the perpetrators of such.

ตำรวจฝ่ายคดี และผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดี ในท้องที่มีเขตอำนาจ¹³ โดยหากเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีเริ่มทำการสอบสวนเบื้องต้นโดยใช้ดุลพินิจของตนเอง จะต้องมีการรายงานถึงความคืบหน้าของการสอบสวนทุก6เดือน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประเทศฝรั่งเศส มาตรา 75-1¹⁴

การสอบสวนเบื้องต้นนี้มีลักษณะที่สำคัญ คือ การที่ตำรวจจะใช้มาตรการบังคับได้ต้องได้รับความ “ยินยอม” อนุญาตจากผู้มีส่วนได้เสียก่อนที่จะกระทำการใดๆ ในการสอบสวนเบื้องต้น กล่าวคือ การสอบสวนเบื้องต้นนั้นจะไม่อาจกระทำลงได้ เว้นแต่บุคคลนั้นให้ความยินยอมโดยชัดแจ้งหรือโดยพฤตินัย และเป็นการสอบสวนที่มีมาตรการบังคับน้อยกว่าการสอบสวนในความผิดซึ่งหน้า¹⁵

อัยการแห่งสาธารณรัฐ และอัยการผู้ช่วยของอัยการแห่งสาธารณรัฐมีอำนาจออกคำสั่งให้เปิดการสอบสวนเบื้องต้นได้ เนื่องจากเป็นผู้มีอำนาจกำหนดทิศทางกำกับดูแลการสอบสวน นอกจากนี้พนักงานอัยการอาจกระทำการสอบสวนด้วยตนเอง และเนื่องจากมีสถานะพิเศษของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีอยู่แล้ว ตามหลักกฎหมายดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นทั้งนี้การสอบสวนเบื้องต้นนั้น และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประเทศฝรั่งเศส มาตรา 75¹⁶

¹³ Article 21-1 Judicial police agents and assistant judicial police agents are competent within the territorial limits where they perform their usual duties, as well as within those where the judicial police officer in charge of the national police service or gendarmerie unit to which they have, by name, been temporarily posted exercises his functions. Where they assist a judicial police officer, they are competent within the territorial limits where the latter exercises his functions pursuant to the provisions of article 18.

¹⁴Article 75-1 Where he instructs the judicial police officers to proceed with a preliminary enquiry, the district prosecutor fixes the time limit within which the enquiry must be carried out. He may extend this for reasons given by the investigators.

Where the enquiry is being carried out on their own initiative, the judicial police officers give the district prosecutor an account of its progress where it has been running for more than six months.

¹⁵ รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. (น. 94-96). เล่มเดิม.

¹⁶ Article 75 The judicial police officers and the judicial police agents under their supervision mentioned under article 20 carry out preliminary inquiries either on the instructions of the district prosecutor, or on their own initiative.

Such operations fall under the supervision of the public prosecutor.

3.1.1.3 การสอบสวนโดยผู้พิพากษาไต่สวน (L'instruction préparatoire)

การสอบสวนโดยผู้พิพากษาไต่สวน ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ที่มีผู้พิพากษาไต่สวนเข้ามาทำการสอบสวนคดีอาญา โดยเรียกว่า การไต่สวนคดีอาญา (L'instruction) มีขอบเขตความผิดฆังฉิมโทษ และความผิดอุกฤษฏ์โทษที่มีความยุ่งยากซับซ้อน เช่น คดีความมั่นคง ทูจริตทางการเมืองการเงิน ยาเสพติด โดยจะมีความแตกต่างจากการสอบสวนอื่นๆ สามประการคือ การไต่สวนสามารถกระทำได้โดยไม่จำกัดเวลาในการดำเนินงาน อำนาจในการกระทำของผู้พิพากษาไต่สวนมีความหลากหลายและมีขอบเขตที่ไม่จำกัดเหมือนเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี และการไต่สวนจะกระทำได้ต่อเมื่อมีการเริ่มคดีอาญา ทำให้บุคคลที่อยู่ในการไต่สวนจะมีได้อยู่ในฐานะผู้ต้องสงสัยหรือผู้เสียหายอีกต่อไป แต่มีฐานะเป็นผู้ถูกไต่สวนและคู่ความฝ่ายแพ่ง¹⁷

ขั้นตอนกระบวนการคดีอาญานั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประเทศฝรั่งเศส กำหนดให้อัยการและตำรวจ เป็นพนักงานมีอำนาจการสอบสวนคดีอาญาร่วมกัน และให้อำนาจการสอบสวนอยู่ภายใต้การควบคุมของพนักงานอัยการ ทั้งนี้พนักงานอัยการจึงถือว่าเป็นพนักงานสอบสวนด้วยเช่นกัน ดังได้กล่าวในข้างต้นแล้วว่าอัยการแห่งสาธารณรัฐจะเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนและการดำเนินคดี เพื่อที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามภาระหน้าที่ดังกล่าว อัยการแห่งสาธารณรัฐจะกำกับการทำงานของตำรวจ และการควบคุมตัวบุคคลผู้ต้องสงสัยแม้ในการพิจารณาเบื้องต้นว่าจะควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยหรือไม่ภายใต้หลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้วางหลักไว้ในมาตรา 66 ว่า “Nul ne peut être arbitrairement détenu. L'autorité judiciaire, gardienne de la liberté individuelle, assure le respect de ce principe dans les conditions prévues par la loi.” ซึ่งหมายถึง การจับกุม คุมขัง บุคคลใดจะทำตามอำเภอใจไม่ได้ จะทำได้เฉพาะตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น แม้การจับจะกระทำโดยเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีแต่ อัยการแห่งสาธารณรัฐจะต้องได้รับแจ้งโดยเร็วที่สุดทันทีที่เริ่มการควบคุมตัว และการควบคุมตัว นานเกินกว่า 24 ชั่วโมงจะต้องได้รับอนุญาตจากอัยการแห่งสาธารณรัฐโดยอัยการแห่งสาธารณรัฐ อาจอนุญาตให้ขยายระยะเวลาควบคุมตัวอีกไม่เกิน 24 ชั่วโมง

หากกรณีมีความจำเป็นในการสอบสวนโดยจะต้องนำตัวผู้ถูกควบคุมตัวมาปรากฏต่อหน้าก่อนเพื่อความจำเป็นในการสอบสวน เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีอาจควบคุมบุคคลทุกคนที่มีเหตุผลประการหนึ่ง หรือหลายประการอันสมควรสงสัยว่าบุคคลนั้น กระทำความผิด หรือพยายามจะกระทำความผิด เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องแจ้งการควบคุมตัวดังกล่าวให้อัยการ

¹⁷ รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. (น. 100). เล่มเดิม.

แห่งสาธารณรัฐทราบทันทีที่เริ่มการควบคุมบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวไม่อาจถูกควบคุมตัวไว้เกินกว่า 24 ชั่วโมงอย่างไรก็ตาม ระยะเวลาควบคุมตัวอาจขยายออกไปได้อีก เมื่อได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอัยการแห่งสาธารณรัฐ อัยการแห่งสาธารณรัฐอาจมีคำสั่งอนุญาตดังกล่าวต่อเมื่อมีการนำตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวมาปรากฏตัวต่อหน้าก่อนภายใต้คำสั่งของอัยการแห่งสาธารณรัฐ บุคคลซึ่งจากพยานหลักฐานที่รวบรวมได้จะต้องตกอยู่ภายใต้การพิจารณาฟ้องคดีต่อไปนั้น อาจได้รับการปล่อยชั่วคราว หรือถูกส่งตัวมาที่อัยการแห่งสาธารณรัฐ ภายหลังจากระยะเวลาการควบคุมตัวสิ้นสุดลง¹⁸ กล่าวคือ ระยะเวลาที่กฎหมายให้อำนาจตำรวจในชั้นนี้ จะทำการควบคุมผู้ต้องหาได้ไม่เกิน 24 ชั่วโมง¹⁹

กรณีที่ไม่มี การนำตัวบุคคลผู้ถูกจับ ไปยังศาล และมีได้มีการไต่สวนภายใน 24 ชั่วโมง บุคคลดังกล่าวจะต้องได้รับการปล่อยตัว และการควบคุมตัวดังกล่าวถือเป็นการควบคุมตัวโดยพลการ ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 133²⁰ กล่าวคือ ผู้เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวโดยพลการดังกล่าวอาจมีความผิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจโดยมิชอบต่อเสรีภาพของบุคคล นอกจากนี้ผู้พิพากษาไต่สวนอาจสั่งให้ปล่อยตัว โดยมีหรือไม่มีคำสั่งควบคุมของศาล ภายหลังจากฟังความเห็นของอัยการแห่งสาธารณรัฐ โดยมีเงื่อนไขว่าบุคคลที่อยู่ภายใต้การไต่สวนรับรองว่าจะมาปรากฏตัวในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาโดยเร็วที่สุดทันทีที่เขา มีหน้าที่ต้องทำเช่นนั้น และจะแจ้งให้ผู้พิพากษาไต่

¹⁸ แหล่งเดิม.

¹⁹ Article 77 The judicial police officer may keep at his disposal for the requirements of the enquiry any person against whom there are one or more plausible reasons to suspect that he has committed or attempted to commit an offence. He informs the district prosecutor of this when the police custody begins. The person under police custody may not be kept more than twenty-four hours.

Before the twenty-four hours have expired the district prosecutor may extend the police custody by a further period not exceeding twenty-four hours. This extension may be granted only after a prior presentation of the person to this prosecutor. However, it may exceptionally be granted by a written and reasoned decision in the absence of a prior presentation of the person. If the enquiry is followed in an area other than that of the seat of office of the district prosecutor dealing with the offence, the extension may be granted by the district prosecutor of the place where the measure is carried out.

²⁰ Article 133 “ Within twenty-four hours of his arrest, a person arrested in accordance with an arrest warrant is brought before the investigating judge or the president or the judge appointed by the latter in order to carry out the interrogation and to rule where necessary on his being remanded in pre-trial detention under the conditions provided for by article 145. Failure to comply with this results in the person's release. The provisions of article 126 are applicable. ...”.

สวนทราบถึงความเคลื่อนไหวของตน และอัยการแห่งสาธารณรัฐ อาจร้องขอไม่ว่าในเวลาใดให้ปล่อยตัวบุคคลดังกล่าว ซึ่งเมื่อมีการร้องขอ ผู้พิพากษาไต่สวนจะต้องส่งสำนวนคดีพร้อมด้วยความเห็นของตนไปยังผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการคุมขัง ภายใน 5 วันนับแต่วันที่มีการร้องขอ และผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการคุมขังจะต้องมีคำสั่งภายใน 3 วันทำการ หรือ โดยบุคคลผู้เป็นจำเลยเอง หรือ ทนายความก็ได้ ซึ่งอาจมีการเรียกให้มารายงานตัวตามที่กำหนดได้ โดยต้องแจ้งถิ่นที่อยู่อย่างชัดเจน และหากย้ายที่อยู่ก็ต้องแจ้งให้ทราบด้วย

นอกจากนี้ผู้ต้องขังจะมีสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งของผู้พิพากษา และในกรณีที่มีการอุทธรณ์คำสั่งศาลและศาลเห็นสมควรให้ปล่อยตัว ศาลก็จะมีคำสั่งให้ปล่อยตัว และต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาทันที²¹ และในการปล่อยตัวโดยมีประกันก็ได้

เมื่อสิ้นสุดการควบคุมตัว อัยการแห่งสาธารณรัฐจะเป็นผู้พิจารณาว่าควรตั้งข้อกล่าวหาหรือปล่อยตัวผู้ต้องสงสัย หรือ จะส่งคดีไปให้ผู้พิพากษาไต่สวน (juge d'instruction) ทำการไต่สวนเพิ่มเติม²² และหากมีกรณีที่ศาลต้องไต่สวน พยานหลักฐานทั้งหมดจะถูกตรวจสอบโดยผู้พิพากษาไต่สวน (juge d'instruction) ซึ่งการไต่สวนโดยผู้พิพากษาไต่สวน (juge d'instruction) จะต้องกระทำสำหรับกรณีความผิดอาญาโทษ (crimes) นอกจากนี้ อัยการแห่งสาธารณรัฐอาจขอให้ผู้พิพากษาไต่สวนทำการไต่สวนความผิดฆาตกรรม หรือความผิดหุโทษ ที่มีความยุ่งยากซับซ้อนได้จากนั้นผู้พิพากษาไต่สวนจะวินิจฉัยว่ามีเหตุในการที่จะสั่งขังชั่วคราว (d.tention provisoire) หรือ ไม่²³

การตรวจสอบการสอบสวนของสหพันธรัฐฝรั่งเศสโดยพนักงานอัยการนั้นมีความยืดหยุ่นทำให้การรวบรวมและเตรียมข้อเท็จจริงจากการสอบปากคำ และรวบรวมพยานหลักฐานอันแสดงถึงเหตุจำเป็นในการฝากขัง ซึ่งการสอบสวนในแต่ละความผิดย่อมมีความจำเป็นในการใช้เวลาทำการสอบสวนที่แตกต่างกันออกไป โดยในบางลักษณะคดีอาจมีความซับซ้อนยุ่งยาก ต้องมีการพิจารณาพยานหลักฐานจำนวนมาก เช่น คดีที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรม อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ โดยสามารถปรับให้เข้ากับความสะดวกกับการดำเนินคดี ซึ่งคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนแตกต่างกัน โดยผ่านการพิจารณาของพนักงานอัยการ นอกจากนี้เมื่อสิ้นสุดการควบคุมตัวแล้ว ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าส่งคดีไปให้ผู้พิพากษาไต่สวน (juge

²¹ Pre-trial incarceration conditions. A person may be kept under observation if there is evidence against him or her. Pre-trial detention may be decided by the judge of instruction or the Chamber of Accusation. The accused can appeal this decision and request release or can use the provisional order of release.

²² แหล่งเดิม.

²³ อุทัย อาภิเวช ข “การควบคุมตัวในกฎหมายฝรั่งเศส (ตอนที่ 2).” สำนักงานอัยการสูงสุด. สืบค้น 24 ตุลาคม 2553. น. 9. จาก <http://www.humanrights.go.th/files/article10-07-2553.pdf>.

d'instruction) ทำการไต่สวนเพิ่มเติมกรณีความผิดอุกฤษฏ์โทษ(crimes) นอกจากนี้ อัยการแห่งสาธารณรัฐอาจขอให้ผู้พิพากษาไต่สวนทำการไต่สวนความผิดฆนึมโทษ หรือความผิดลหุโทษที่มีความยุ่งยากซับซ้อน พยานหลักฐานทั้งหมดจะถูกตรวจสอบโดยผู้พิพากษาไต่สวน ซึ่งผู้พิพากษาไต่สวนอาจสั่งให้ปล่อยตัว โดยมีหรือไม่มีคำสั่งควบคุมของศาล ภายหลังจากฟังความเห็นของอัยการแห่งสาธารณรัฐ โดยมีเงื่อนไขว่าบุคคลที่อยู่ภายใต้การไต่สวนรับรองว่าจะมาปรากฏตัวในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาโดยเร็วที่สุดทันทีที่เขามีหน้าที่ต้องทำเช่นนั้น และจะแจ้งให้ผู้พิพากษาไต่สวนทราบถึงความเคลื่อนไหวของตน

3.1.2 การตรวจสอบปรับบทความผิด

การตรวจสอบการปรับบทความผิดในประเศฝรั่งเศสนั้น จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้นการที่สำนักงานตำรวจแห่งชาตินั้น มีการแบ่งตำรวจออกเป็น 2 ประเภท คือ ตำรวจฝ่ายปกครอง (La Police administrative) ซึ่งขึ้นตรงต่อฝ่ายปกครอง และตำรวจฝ่ายคดี (La Police judiciaire) ซึ่งขึ้นตรงต่ออำนาจตุลาการ และจะเข้ามาในคดีต่อเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ทำการสอบสวนเบื้องต้น โดยอำนาจสอบสวนจะมีอย่างกว้างขวางในการสอบสวนความผิดอุกฤษฏ์โทษ และความผิดฆนึมโทษซึ่งหน้า ตลอดจนมีอำนาจในการควบคุมตัว ทำให้องค์กรตำรวจของสหพันธรัฐฝรั่งเศส ซึ่งมีได้ขึ้นตรงกับฝ่ายบริหาร ส่งผลให้ผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจให้คุณหรือโทษผู้ได้บังคับบัญชาได้ จึงมิได้ง่ายต่อการตกเป็นเครื่องมือของฝ่ายการเมืองหรือถูกแทรกแซงโดยฝ่ายการเมือง จึงให้มีผลให้เกิดความน่าเชื่อถืออย่างยิ่ง

นอกจากนี้การที่เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการสอบสวนคดีภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการตามหลักของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 12²⁴ จะเริ่มตั้งแต่เริ่มต้นคดี เช่น เมื่อมีการรับเรื่องร้องทุกข์จะต้องรายงานให้พนักงานอัยการทราบ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 21 เมื่อการสอบสวนเริ่มขึ้นก็จะมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 14 หากมีการแจ้งว่ามีการกระทำความผิดซึ่งหน้าก็จะต้องแจ้งเรื่องดังกล่าวให้อัยการทราบทันที ตามมาตรา 54 และจะต้องแจ้งการควบคุมตัวดังกล่าวให้อัยการแห่งสาธารณรัฐทราบทันทีที่เริ่มการควบคุมบุคคลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17 หากพนักงานสอบสวนต้องการจะขอหมายเรียกก็จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานอัยการ ตาม มาตรา 62 อีกทั้งกฎหมายยังวางหลักให้ตำรวจฝ่ายคดีและผู้ช่วยต้องดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการ และต้องรายงานความคืบหน้าของการสอบสวนทุก 6 เดือน ตามมาตรา 75 และ 75-1

²⁴ Article 12 Judicial police operations are carried on under the direction of the district prosecutor by the officers, civil servants and agents designated by the present Title.

จึงทำให้แม้การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในชั้นเจ้าพนักงานของทั้งตำรวจฝ่ายปกครอง ตำรวจฝ่ายคดี พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาได้ส่วน ในสหพันธ์รัฐฝรั่งเศสนั้น แม้จะมีการแบ่งหน้าที่ในความรับผิดชอบกัน แต่จะมีการปฏิบัติงานกันในลักษณะที่มีคุณสมบัติสัมพันธ์ กล่าวคือ มีลักษณะในการตรวจสอบและกำกับดูแลเพื่อตรวจสอบซึ่งกันและกันทำให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการ โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและอัยการซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง คือมีลักษณะของการบังคับบัญชาในการปฏิบัติงาน โดยความสัมพันธ์จะขึ้นอยู่กับประเภทของการสอบสวนโดยขั้นตอนในคดีอาญานั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประเทศฝรั่งเศส กำหนดให้อัยการและตำรวจ เป็นเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจการสอบสวนคดีอาญาร่วมกัน และให้อำนาจการสอบสวนอยู่ภายใต้การควบคุมของพนักงานอัยการ ทั้งนี้พนักงานอัยการจึงถือว่าเป็นพนักงานสอบสวนด้วยเช่นกัน

ดังนั้น ในการปรับบทความผิดจึงอยู่ในความกำกับดูแลของพนักงานอัยการ และการที่การสอบสวนและฟ้องร้องจะอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการ ทำให้การตรวจสอบควบคุมการแสวงหาพยานหลักฐานในเบื้องต้น ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่จะนำมาพิจารณาเพื่อปรับบทความผิดก็ย่อมได้รับการกลั่นกรองจากและถ่วงดุล ทั้งตำรวจฝ่ายคดี ซึ่งเป็นองค์กรภายใน และอัยการซึ่งเป็นการตรวจสอบจากภายนอกองค์กร อีกทั้ง เมื่อไม่มีการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีออกจากกันโดยเด็ดขาด คดีอาญาเล็กน้อย คดีอาญาที่สามารถเปรียบเทียบปรับได้ หรือ คดีอาญาที่เมื่อพิจารณาแล้วควรใช้วิธีการฟื้นฟูผู้กระทำผิดมากกว่าการลงโทษจำคุก หรือการที่มีพยานหลักฐานที่ยืนยันการกระทำของผู้กระทำผิดไม่เพียงพอ ผู้ต้องหาที่จะได้รับการปล่อยตัวโดยทันที โดยไม่จำเป็นต้องรอให้พนักงานสอบสวนสอบสวนเสร็จแล้วทำสำนวนส่งพนักงานอัยการก่อน จึงจะมีคำสั่งปล่อยตัวโดยพนักงานอัยการ

3.2 ประเทศญี่ปุ่น

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นได้มีการปรับเปลี่ยนจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ได้รับแนวคิดมาจากภาคพื้นยุโรป มาเป็นการรับเอาแนวความคิดทางด้านกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของกฎหมายเอง โกล-อเมริกามาใช้ โดยกระบวนการพิจารณาเป็นระบบกล่าวหา กล่าวคือ ศาลจะมีหน้าที่วางตัวเป็นกลางในการตัดสินคดี ส่วนผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาจะต้องต่อสู้กันอย่างเท่าเทียมเพื่อให้ความจริงปรากฏออกมา เช่นเดียวกับในประเทศอังกฤษ ซึ่งหากผู้กล่าวหาเป็นรัฐจึงต้องมีกฎหมายเพื่อจำกัดอำนาจและคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา และในส่วนของกระบวนการยุติธรรมในชั้นเจ้าพนักงานมีองค์กรที่เกี่ยวข้อง คือ ตำรวจ และอัยการ

องค์กรตำรวจ

ประเทศญี่ปุ่นมีการจัดตั้งตำรวจประจำจังหวัดในทุกๆจังหวัด โดยคัดเลือกจากผู้สมัครที่สอบผ่านการสอบแห่งชาติเพื่อเป็นราชการชั้นอาวุโส หรือ ผู้สอบเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งตำรวจประจำจังหวัดจะเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทุกประเภทที่เกิดขึ้นในจังหวัดของตน โดยมีคณะกรรมการความปลอดภัยแห่งชาติ (National Public Safety Commission) และองค์กรตำรวจแห่งชาติ (National Police Agency) ซึ่งเป็นองค์กรตำรวจระดับชาติ เป็นผู้สั่งการและควบคุม ตำรวจประจำจังหวัดอีกชั้นหนึ่ง ส่วนเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดีพิเศษนั้นจะมีอำนาจสอบสวนคดีตามที่กฎหมายระบุไว้ เช่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานความปลอดภัยทางทะเล มีอำนาจเป็นตำรวจตามกฎหมายในการดำเนินคดีอาญาซึ่งเป็นความผิดที่เกิดขึ้นในทะเล²⁵

ตำรวจญี่ปุ่นมีบทบาทและอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญา โดยจะเป็นผู้มีอำนาจ ทำการสืบสวนผู้กระทำความผิดและหลักฐานเมื่อลงความเห็นว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น²⁶ รวมทั้งเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ของพนักงานอัยการต้องทำการสืบสวนการกระทำผิดภายใต้คำแนะนำของพนักงานอัยการ และต้องทำงานร่วมกันให้ความร่วมมือในส่วนของพนักงานอัยการ และคณะกรรมการด้านความปลอดภัยและเจ้าหน้าที่ตำรวจศาลเกี่ยวกับการสืบสวนด้านอาชญากรรม²⁷ อันมีลักษณะของความเป็นทิศทางเดียวกันของการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญา แต่คดีส่วนใหญ่ในทางปฏิบัติพนักงานตำรวจจะทำการสอบสวนคดีเองจะเสร็จแล้วจึงส่งให้พนักงานอัยการ

องค์กรอัยการ

อัยการมีสภาพเป็นหน่วยงานหลักของกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นฝ่ายบริหารและมีการจัดการองค์กรโดยแบ่งเป็นระดับชั้น พนักงานอัยการจึงต้องฟังคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้บังคับบัญชาที่มีตำแหน่งสูงกว่า²⁸ กล่าวคือ

²⁵ พงศกร จันทรศัพท์, นารี ตัณฑเสถียร. (ม.ป.ป). “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาญี่ปุ่นการสอบสวนและการฟ้องคดี.” *บทความ*. อ้างถึงใน ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญารวบบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. น. 102-103.

²⁶ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 189.

²⁷ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 191 และ มาตรา 192.

²⁸ ศิลปะอรรถ ชูเวช, ทวีศักดิ์ วัฒนกุล. (ม.ป.ป). “กระทรวงยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่น.” *บทความ*. อ้างถึงใน ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญารวบบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. น. 93-95.

สำนักงานอัยการสูงสุด (Supreme Public Prosecutor's Office) สำนักงานอัยการสูงสุด ตั้งอยู่ที่กรุงโตเกียว ซึ่งอาจเทียบได้กับอัยการของประเทศไทย มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุม ตรวจสอบสำนักงานอัยการทั่วประเทศมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชา อัยการสูงสุด รองอัยการสูงสุด และ อัยการเขต รับผิดชอบในการกำกับดูแลการดำเนินคดีอาญาทั่วไปและคดีเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ รวมถึงวินิจฉัยปัญหาการตีความรัฐธรรมนูญ

สำนักงานอัยการชั้นอุทธรณ์ (High Public Prosecutor's Office) สำนักงานอัยการเขต ทั่วประเทศมีทั้งหมด 8 แห่ง รับผิดชอบคดีชั้นอุทธรณ์ และคดีสำคัญ เช่น คดีกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งของผู้สมัครสมาชิกสภา และคดีละเมิดกฎหมายป้องกันการผูกขาด เป็นต้น

สำนักงานอัยการชั้นต้นประจำเขต (District Public Prosecutor's Office) ตั้งอยู่ในท้องที่เดียวกับศาลจังหวัด มีทั้งหมด 50 แห่ง รับผิดชอบในการสอบสวน และดำเนินคดีอาญาในเขตอำนาจของสำนักงานในศาลชั้นต้นประจำเขต และศาลครอบครัว ในสำนักงานอัยการจังหวัดใหญ่ๆ จะแบ่งความรับผิดชอบคดีตามความเชี่ยวชาญ เช่น คดีอาญาทั่วไป คดีความผิดต่อความมั่นคง และคดีประเภทอื่นๆ

สำนักงานอัยการศาลแขวง (Local Public Prosecutor's Office) มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญาในศาลแขวง ซึ่งมีอาจพิจารณาคดีเล็กน้อย (ทุนทรัพย์ไม่เกินสามแสนเยน) มีสำนักงานอยู่ 570 แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ตามศาลแขวงทั่วประเทศ

ภารกิจของพนักงานอัยการของประเทศญี่ปุ่น มีภารกิจหลัก 5 ประการคือ²⁹

(1) การสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดคดีอาญา สอบปากคำผู้ต้องหา สอบปากคำพยาน และพิจารณาพยานเอกสาร และวัตถุพยานที่รวบรวมมาโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ

(2) สืบสวนสอบสวนและดำเนินคดีเกี่ยวกับคดีอาญาที่เอกชนได้ร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษต่อพนักงานอัยการ หรือที่อัยการได้ทราบมาไม่ว่าทางใด

(3) ฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(4) ดูแลและบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษา

(5) กระทำการอื่นๆ ในฐานะผู้แทนหรือผู้รักษาผลประโยชน์ของรัฐ

นอกจากนี้พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญา ตรวจสอบการใช้กฎหมายของศาล และกำกับดูแลการบังคับคดีในคดีอื่นๆ ที่เกี่ยวพันกับหน้าที่ของพนักงานอัยการเมื่อเห็นว่าเป็นพนักงานอัยการอาจขอคู่มือสำนวนหรือเสนอความเห็นต่อศาล ตลอดจนมีดุลพินิจในการชะลอ

²⁹ ทวีศักดิ์ ฌ ตะกั่วฟุ้ง. “งานอัยการของญี่ปุ่น.” *บทความ*. อ้างถึงใน ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญารวบบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญานานาชาติ. น. 86-87.

การฟ้องได้จนถึงความผิดที่มีโทษประหารชีวิต พิจารณาวินิจฉัยสั่งคดีควรฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ฟ้อง คดีควบคุมตรวจสอบการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลญี่ปุ่นให้อำนาจพนักงานอัยการมาก เพราะมีระบบตรวจสอบที่พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติในฐานะที่เป็น ตัวแทนของสาธารณะพนักงานอัยการต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลางและเป็นธรรมเพื่อรักษา ความสงบเรียบร้อยของสังคมและคุ้มครองสิทธิของประชาชนสถานะความเป็นกลางของพนักงาน อัยการได้มีการรับรองโดยกฎหมาย³⁰

3.2.1 การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน

การสืบสวนจะเริ่มขึ้นเมื่อเจ้าหน้าที่สืบสวน “เชื่อว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอาชญากรรม และมีการทำความผิด” การสืบสวนจึงมีมูลฐานที่เกิดจาก “ความสงสัยที่เกิดขึ้น” ของตัวเจ้าหน้าที่ที่ ทำการสืบสวน โดยจะทำการ “เพื่อหาความจริงตามหลักฐานจากอาชญากรรม” โดยการรวบรวม พยานหลักฐานเพื่อคลายข้อสงสัยนี้จะพัฒนามาเป็นความเชื่อ³¹ เช่น การที่พนักงานอัยการได้ รับทราบข่าวอาชญากรรมจากหนังสือพิมพ์หรือสื่อต่างๆ ก็สามารถเริ่มต้นทำการสอบสวนได้ (อัน เป็นกรณีที่อัยการได้ทราบมาไม่ว่าทางใด)

นอกจากนี้การเริ่มมีผลบังคับของการสืบสวนอาจจะกระทำการร้องทุกข์ หรือการ กล่าวโทษ โดยผู้เสียหายจากการก่ออาชญากรรมสามารถทำการร้องทุกข์ได้ อันเป็นการแจ้งให้ ทราบที่ได้รับโดยผู้เสียหายหรือบุคคลที่ถูกระบุต่อการสืบสวน เกี่ยวกับข้อเท็จจริงของการกระทำ ผิด ซึ่งการทำการสอบสวนจะต้องพิจารณาเนื้อหาเกี่ยวข้องของการร้องทุกข์ที่ประกอบการพิจารณา ส่วนการกล่าวหา นั้น มักจะเป็นเพียงการเริ่มมีผลบังคับในการสืบสวน ในอันจะนำไปสู่การฟ้องร้อง การกล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจจึงมีความจำเป็นสำหรับการดำเนินคดี เพราะเป็นการแจ้งให้ ทราบถึงเหตุที่เชื่อว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำความผิดสามารถกล่าวหาได้

ทั้งนี้การสอบสวนนั้นมีนัยสำคัญสำหรับการฟ้องร้อง หากว่าพยานหลักฐานมีการ ชั่งน้ำหนักอย่างไม่สมเหตุสมผลก่อนการฟ้องร้อง ก็จะทำให้ไม่สามารถพิจารณาในการปรับ บทกฎหมายทางสารบัญญัติ และไม่มีความเป็นไปได้ที่จะรู้อย่างแน่นอน อย่างไรก็ตามการสืบสวน ไม่ควรมีการดำเนินการต่อไป หากปรากฏอย่างชัดเจนว่าขาดสิ่งที่เป็นเงื่อนไขสำหรับการฟ้องร้อง

³⁰ กรม ศรีบาล. (ม.ป.ป.). “การสอบสวนของอัยการญี่ปุ่น.” *บทความ*. สืบค้น 1 มีนาคม พ.ศ. 2556, จาก <http://www.gotoknow.org/posts/275379>

³¹ *The Japanese Law of Criminal Procedure*. Trans.B.J. Georgr,Sout Hack:Fred B.Rothman. (p. 322). By Dando Shigemitsu, (1965).

เช่น บุคคลเดียวที่มีอำนาจต่อการร้องทุกข์ที่สามารถลงโทษทางอาญาได้เพียงการเพิกถอนการร้องทุกข์ของเขา และเมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้น ความคืบหน้าและการสรุปการสืบสวน³²

ในประเทศญี่ปุ่นตำรวจและพนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนในเบื้องต้น แต่พนักงานอัยการยังมีอำนาจสอบสวนและควบคุมการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจเนื่องจากสถานะของเจ้าหน้าที่ตำรวจถูกแทรกแซงโดยการเมือง อำนาจสอบสวนของพนักงานอัยการมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายว่าด้วยสำนักงานอัยการ แต่กฎหมายไม่ได้บังคับให้พนักงานอัยการต้องทำการสอบสวนทุกคดี เว้นแต่จำเป็นพนักงานอัยการต้องสอบสวนคดีด้วยตนเอง หากอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานในเบื้องต้นไม่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด หรือเห็นว่าไม่มีความจำเป็นจะต้องควบคุมตัวผู้ต้องหา ก็จะต้องส่งปล่อยตัวทันที แต่ถ้าอัยการเห็นว่าน่าเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือเห็นว่ามี ความจำเป็นจะต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ ก็จะยื่นคำร้องต่อศาลภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้รับตัวผู้ต้องหาจากเจ้าพนักงานตำรวจ เพื่อขอให้ศาลสั่งขังผู้ต้องหาไว้ ซึ่งการขอให้ศาลขังดังกล่าวนี้ หากแต่

การสอบสวนของพนักงานอัยการญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะเริ่มต้น โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาจนเสร็จ แล้วส่งสำนวนคดีนั้นมาให้พนักงานอัยการ แต่หากเป็นคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน หรือ คดีอุกฉกรรจ์ อัยการจึงมักจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการสอบสวนตั้งแต่ต้น เช่นอาจเรียกให้ตำรวจส่งสำนวนเป็นระยะๆ หรือ อาจให้ส่งพยานบุคคลมาเพื่อซักถามได้³³

ดังนั้น ตามปกติตำรวจจะเป็นผู้จับกุมและสอบสวนผู้กระทำความผิดในเบื้องต้นเพื่อแสวงหาพยานหลักฐาน และเมื่อตำรวจดำเนินการสอบสวนคดีอาญาจนเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะส่งสำนวนพร้อมพยานหลักฐานไปยังพนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานอัยการอาจจะดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพิ่มเติม หรือ มีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องภายในระยะเวลาอันสมควรต่อไป

พนักงานอัยการและตำรวจต่างมีอำนาจจับกุมและควบคุมผู้ต้องหาโดยขอหมายจับจากศาล ซึ่งสามารถควบคุมตัวได้ 48 ชั่วโมง แต่ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้จับกุม เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องส่งสำนวนไปให้พนักงานอัยการภายใน 48 ชั่วโมงหลังจากนั้นพนักงานอัยการต้องพิจารณาดำเนินการฝากขังภายใน 24 ชั่วโมงหลังจากนั้นหากจำเป็นที่จะต้องควบคุมตัวอีกต้องขอฝากขังได้ 10 วัน และขยายเวลาได้อีก 10 วันรวมเป็นเวลาที่สามารถควบคุมตัวได้ทั้งหมด 22 วัน

³² Ibid.

³³ ทวีศักดิ์ ณ ตะกั่วทุ่ง. (น. 89). เล่มเดิม.

ดังนั้นหากเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้จับกุม ผู้ต้องหาจะถูกควบคุมตัวในชั้นต้น 3 วัน มากกว่าการถูกจับกุมโดยพนักงานอัยการ โดยหลังจากที่ตำรวจได้จับกุมตัวผู้ต้องหา ต้องรีบส่งให้พนักงานอัยการ โดยเร็วแล้ว พนักงานอัยการมีหน้าที่จะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงข้อหา และสิทธิในการมีทนายความ ซึ่งในระหว่างที่มีอัยการควบคุมตัวอยู่นั้น อัยการจะต้องวินิจฉัยว่าให้ศาลตั้งควบคุมผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวน สั่งฟ้อง หรือสั่งปล่อยตัวผู้ต้องหากรณีสั่งไม่ฟ้องและในกรณีที่อัยการขอให้ศาลตั้งควบคุมตัวผู้ต้องหาเพื่อทำการวินิจฉัยต่อไปว่าจะฟ้องหรือไม่ โดยเสนอคำร้องพร้อมสำนวนการสอบสวนต่อศาล โดยผู้พิพากษาจะไต่สวนคำสั่งของอัยการให้ควบคุมตัวผู้ต้องหาให้เป็นไปตามเงื่อนไข³⁴

แม้ตำรวจหรือพนักงานอัยการจะมีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาอย่างกว้างขวางด้วยตนเองและมีอำนาจที่จะใช้วิธีการบังคับโดยการจับกุมผู้กระทำความผิด แต่โดยหลักแล้วการสอบสวนคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่นจะต้องกระทำภายใต้ความสมัครใจ โดยตำรวจหรือพนักงานอัยการจะต้องทำการสอบสวนคดีอาญาเพื่อทราบข้อเท็จจริงด้วยตนเองก่อนจะใช้วิธีบังคับโดยการจับกุมผู้กระทำความผิด และการจับกุมผู้กระทำความผิดจะใช้เมื่ออยู่ภายใต้พฤติการณ์พิเศษเท่านั้น แม้ว่าโดยพฤติการณ์เจ้าหน้าที่อาจจับกุมผู้กระทำความผิดแล้วนำมาควบคุมตัวไว้ก็ตาม แต่เจ้าหน้าที่ในองค์กรยุติธรรมต่างๆ มักจะไม่ใช้วิธีการบังคับตราบใดที่การสอบสวนคดีอาญาสามารถกระทำได้โดยไม่ต้องจับและควบคุมตัวผู้กระทำความผิด และแม้ว่าพนักงานสอบสวนจะได้รับหมายจับผู้ต้องหาแล้วพนักงานสอบสวนก็อาจใช้ดุลพินิจในการจับหรือไม่จับผู้ต้องหาก็ได้ ซึ่งก่อนจะทำการจับกุมพนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบของกฎหมายและพฤติการณ์แวดล้อมในคดี โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ลักษณะความผิด รวมถึงปัจจัยอื่นๆ ประกอบการใช้ดุลพินิจ³⁵

หากเป็นกรณีฉุกเฉินที่ไม่อาจขออนุญาตจับจากศาลได้ ให้พนักงานอัยการ ผู้ช่วยพนักงานอัยการ หรือตำรวจ สามารถจับกุมและควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ก่อน และต้องแจ้งเหตุผลแห่งการจับเป็นหนังสือและดำเนินการขออนุญาตจับต่อศาลโดยเร็ว ถ้าศาลไม่อนุมัติในการออกหมาย ให้พนักงานอัยการหรือตำรวจปล่อยตัวผู้กระทำความผิดในทันที

โดยที่การออกหมายจับนั้นศาลจะพิจารณาว่า

1. มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริงดังข้อกล่าวหา
2. ผู้ต้องหาไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง
3. อาจเข้าไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือ
4. มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี

³⁴ คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. (2552). อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายลักษณะพิเศษ. (รายงานผลการวิจัย) สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

³⁵ พงศกร จันทรสัทพ์, นารี ตัณฑเสถียร. (น. 105-106). เล่มเดิม.

เมื่อถูกจับกุม ผู้ต้องหาคดีอาญาจะไม่มีสิทธิขอประกันตัว แต่กระบวนการยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่นจะมีกลไกในการถ่วงดุลผู้ต้องหาในคดีอาญา ซึ่งถูกจับและสอบสวนแล้วมิให้ถูกคุมขังโดยไม่ผ่านกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยของศาล โดยเฉพาะการควบคุมผู้ต้องหาเกินกว่าอำนาจควบคุมของพนักงานสอบสวนและอัยการ โดยผู้ต้องหาที่มีสิทธิ์ที่จะขอให้ปล่อยชั่วคราวเมื่ออัยการได้ฟ้องคดีแล้ว³⁶

การสั่งคดีของพนักงานอัยการ

ในประเทศญี่ปุ่นเอกสิทธิ์ในการฟ้องร้องเป็นอำนาจของอัยการ กล่าวคือ พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบในการใช้อำนาจฟ้องคดีและดำเนินการยื่นฟ้องแต่เพียงผู้เดียว ไม่มีระบบการฟ้องคดีโดยราษฎรเป็นโจทก์ ในระบบของญี่ปุ่น การสั่งคดีของพนักงานอัยการจะเป็นไปตามหลักการฟ้องคดีโดยดุลพินิจ

การสั่งคดีนั้นพนักงานอัยการคำนึงถึงสาธารณะประโยชน์ และไม่ถูกครอบงำโดยความมุ่งมั่นในการแก้แค้นเมื่อผู้เสียหายอาจจะได้รับเมื่อถูกฟ้องร้อง พนักงานอัยการจะทำการพิจารณาอย่างรอบคอบ ไม่ว่ามีการฟ้องร้องหรือไม่ก็ตาม บนพื้นฐานของการพิจารณาทั่วไป เช่น อิทธิพลของอาชญากรรมในสังคม ความรู้สึกของฝ่ายที่เสียหายและสถานการณ์ของผู้กระทำความผิด เนื่องจากแนวคิดของการพิจารณาอย่างรอบคอบในการฟ้องร้อง

หากอัยการมีคำวินิจฉัยแล้วเห็นว่าคดีมีมูลก็จะทำการสั่งฟ้องคดี ก็จะมีการพิจารณาตามแบบพิธี (Formal Trial) หรือ การพิจารณาแบบรวบรัด (Summary Procedure) ซึ่งเป็นคดีที่พนักงานอัยการร้องขอให้ศาลพิพากษาสั่งปรับไม่เกิน 200,000 เยน แต่หากวินิจฉัยแล้วเห็นว่าควรมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีอาจมีเหตุจาก พยานหลักฐานไม่เพียงพอในการฟ้องร้องคดีที่จะพิสูจน์ถึงความผิดของจำเลย หรือ อัยการยังสามารถใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการชะลอการฟ้องคดีอาญา ถึงแม้ว่าจะมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด แต่เมื่อพิจารณาถึงเหตุแวดล้อม ได้แก่ อายุ สิ่งแวดล้อม เงื่อนไขของการกระทำความผิด หรือความร้ายแรงของความผิด ถ้าเห็นว่าไม่จำเป็นต้องฟ้องร้องคดี อัยการอาจชะลอการฟ้องได้

เมื่อมีการดำเนินการฟ้องร้อง หรือ ไม่มีการฟ้องร้อง หรือ ต้องการโอนการฟ้องร้องไปยังอำนาจในการตัดสินอื่นๆ ที่จัดทำขึ้นในคดีที่เริ่มต้น โดยการร้องทุกข์ ข้อกล่าวหาหรือคำร้องจะต้องมีการแจ้งให้ไปยังผลนั้นให้ฝ่ายที่กล่าวหาหรือเรียกร้อง (ผู้เสียหาย หรือ ผู้ยื่นคำร้องเรียนต่ออัยการหรือตำรวจ) ได้รับในทันที และจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องสงสัยทราบในทันทีเช่นกัน

³⁶ อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายลักษณะพิเศษ (น. 118). เล่มเดิม.

เนื่องจากผู้เสียหาย หรือ ผู้ยื่นคำร้องเรียนอาจส่งเรื่องให้ “หน่วยงานไต่สวนการฟ้องคดี” (Inquest of Prosecution) ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระมีคณะกรรมการซึ่งเป็นวิญญูชนจำนวน 11 คน ที่เลือกมาจากประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้ง ทำการตรวจสอบการไม่ฟ้องสั่งคดีของพนักงานอัยการ โดยหน่วยงานไต่สวนการฟ้องคดีจะดำเนินการสอบสวนได้เอง และจะไต่สวนว่าการที่อัยการมีดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องมีความเหมาะสมแล้วหรือไม่ หากเห็นว่าไม่เหมาะสมจะทำการส่งเรื่องให้พนักงานอัยการทบทวนอีกครั้ง แต่ทั้งนี้คำวินิจฉัยของหน่วยงานไต่สวนการฟ้องคดีไม่มีผลผูกพันพนักงานอัยการให้ต้องยื่นฟ้องแต่ประการใด หากพนักงานอัยการได้พิจารณาคำวินิจฉัยแล้วยังคงไม่เห็นควรสั่งไม่ฟ้องก็สามารถกระทำได้³⁷

นอกจากนี้ในความคิดบางประเภท เช่น ความคิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ทางราชการโดยไม่ชอบ หรือ ความคิดเกี่ยวกับการล้มล้างรัฐธรรมนูญ เป็นต้น การดำเนินคดีตามความคิดในการฟ้องร้อง ถ้าบุคคลที่มีการร้องทุกข์หรือกล่าวหาภายใต้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 193 ไม่เป็นที่พอใจต่อการตัดสินใจของพนักงานอัยการที่ไม่ยื่นฟ้อง เขาอาจจะยื่นคำร้องไปยังศาลแขวง ในเขตอำนาจของการพิจารณาที่เป็นสำนักงานอัยการซึ่งพนักงานอัยการจะถูกแต่งตั้งโดยยื่นคำร้องต้องการทำการฟ้องร้องต่อไป การยื่นคำร้องอาจจะมีการเพิกถอนตอนไหนก็ได้ ก่อนการตัดสินใจ แต่บุคคลที่เพิกถอนการยื่นคำร้องของพนักงานอัยการต้องสูญเสียอำนาจในการยื่นคำร้องในครั้งต่อไป

การยื่นคำร้องกระทำเป็นลายลักษณ์อักษรไปยังพนักงานอัยการ ที่พิจารณาว่าจะไม่ทำการฟ้องร้อง ภายใน 7 วันนับจากวันที่แจ้งให้ทราบในการพิจารณาว่าจะไม่ฟ้องร้องที่ผู้ยื่นคำร้องได้รับ ถ้าพนักงานอัยการพิจารณาคำร้องว่ามีเหตุผล ก็จะต้องดำเนินการยื่นฟ้อง ถ้าเขายื่นฟ้อง การยื่นคำร้องจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และ ถ้าพนักงานอัยการยังคงมีดุลพินิจว่าจะไม่ทำการยื่นฟ้อง พนักงานอัยการต้องส่งคำร้องไปยังศาลในทันทีซึ่งจะมีผลได้ 2 กรณี

(ก) หากศาลเห็นว่าการยื่นคำร้องควรมีการยกเลิก โดยเห็นว่าการปฏิเสธการฟ้องคดีมีความเหมาะสม แต่หากเกิดความสงสัยเกี่ยวกับการดำเนินคดีในบริบทของบทบัญญัติที่ครอบคลุมอาจยกเลิกการฟ้องร้องชั่วคราว และการมีอยู่ของหลักฐานในการสนับสนุนการดำเนินการไต่สวนการตัดสินใจสำหรับคำร้องอาจจะมีการพิจารณาอย่างเหมาะสมต่อการวินิจฉัย ทั้งนี้ เนื่องจากการตัดสินใจเพียงคำร้องเองที่ไม่ใช่การตัดสินใจในส่วนของคุณ ทำให้ไม่เกิดผลผูกพัน แม้ว่าศาลจะตัดสินใจในการยกเลิกคำร้อง จึงมีความเป็นไปได้ทางกฎหมายต่อการยื่นฟ้อง ถ้าผลของการสืบสวนใหม่มีการบ่งชี้ อย่งไรก็ตาม ถ้าการตัดสินใจใดเอากการไม่ยื่นฟ้องที่มีความเหมาะสมต่อการผูกพันในท้ายที่สุด ไม่มีคำร้องต่อคดีสำหรับการไต่สวน ไม่ว่าโดยผู้ยื่นคำร้องหรือคนอื่นๆ

³⁷ พงศกร จันทรสัทพ์, นารี ดันหาเสถียร (น. 108-109). เล่มเดิม.

(ข) หากศาลเห็นว่าการยื่นคำร้องมีเหตุผลที่ดี คดีจะมีการตัดสินต่อไปในศาลแขวง ศาลซึ่งตัดสินคำร้องจึงไม่จำเป็นต้องมีการไต่สวนคดี จากนั้นศาลจะมีคำสั่งแต่งตั้งทนายความโดยมีอำนาจอย่างเดียวกันกับพนักงานอัยการ การตัดสินนั้นจะมีผลเช่นเดียวกันกับการยื่นฟ้อง³⁸

3.2.2 การตรวจสอบการปรับบทความผิด

เนื่องจากการสอบสวนในประเทศญี่ปุ่นในทางปฏิบัติมักจะเริ่มต้นคดีโดยตำรวจ และทำการสอบสวนจนเสร็จสิ้นก่อนจะส่งสำนวนให้แก่พนักงานอัยการ แม้ว่าพนักงานอัยการจะมีอำนาจในการเริ่มต้นคดีด้วยเช่นกันก็ตาม³⁹ ทำให้การแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงในคดีจึงมักเป็นหน้าที่ของตำรวจ แต่อำนาจในการปรับบทความผิดมิได้เป็นอำนาจของตำรวจแต่อย่างใด เนื่องจากการทำสำนวนการสอบสวนของตำรวจญี่ปุ่นจะไม่มี การเสนอความเห็นในการจะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในคดีฐานใด ดังเช่นการสอบสวนในประเทศไทย เพราะไม่มีกฎหมายกำหนดให้ตำรวจญี่ปุ่นกระทำเช่นนั้น แต่การสอบสวนของตำรวจญี่ปุ่นจะเป็นไปในลักษณะของ “การรวบรวมพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงดิบ” (collect evidence in crude form) ส่วนอำนาจในการนำข้อเท็จจริงนั้นมาปรับกับข้อกฎหมายเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ (refine and reinforce it from a legal standpoint)⁴⁰ กล่าวคือ ในประเทศญี่ปุ่นมีรูปแบบการสอบสวนที่ตำรวจ จะมีหน้าที่ในการแสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริงสำคัญที่เกิดขึ้นในคดี แต่อัยการจะทำหน้าที่เน้นหนักไปในทางของการปรับเข้ากับองค์ประกอบทางกฎหมายจนกระทั่งการฟ้องคดี ซึ่งหลักการปฏิบัติดังกล่าว ทำให้ในทางปฏิบัติการสอบสวนของประเทศญี่ปุ่นมักเริ่ม โดยตำรวจ เพื่อหาข้อเท็จจริงดิบที่สำคัญในคดี ส่วนอัยการมักจะมิบทบาทเสริม ในการปรับข้อเท็จจริงเข้ากับข้อกฎหมาย และควบคุมการสอบสวน⁴¹ ดังนั้น อำนาจในการปรับบทความผิดจึงเป็นของพนักงานอัยการ โดยมีการตรวจสอบคือ

การตรวจสอบการปรับบทความผิดโดยตำรวจ

จากการที่ตำรวจเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่แสวงหาพยานหลักฐานเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงในคดี จึงทำให้เกิดการถ่วงดุลกัน ในทางอำนาจระหว่างตำรวจกับอัยการ ในการปรับข้อกฎหมาย และหากเป็นกรณีคดีที่มีข้อยุ่งยากซับซ้อนหรือคดีอุกฉกรรจ์ เมื่อองค์กรทั้งสองมีการทำงานร่วมกันสอบสวน การตรวจสอบควบคุมการแสวงหาพยานหลักฐานในเบื้องต้นซึ่งจะเป็นข้อเท็จจริงที่จะ

³⁸ The Japanese Law of Criminal Procedure. pp. 341-346.

³⁹ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 191.

⁴⁰ กระทรวงยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่น (น. 89). เล่มเดิม.

⁴¹ The Japanese Law of Criminal Procedure. pp. 304-305.

นำมาพิจารณาเพื่อตั้งข้อหา ก็ย่อมได้รับการกลั่นกรองที่ดีกว่าการให้อำนาจการตั้งข้อหาในเบื้องต้นไว้กับองค์กรใดองค์กรหนึ่งเท่านั้น การปฏิบัติงานกันในลักษณะที่มีดุลสัมพันธ์ กล่าวคือ มีลักษณะในการตรวจสอบและกำกับดูแลเพื่อตรวจสอบซึ่งกันและกันทำให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการ โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและอัยการ

ในกรณีที่มีการจับกุมผู้ต้องหาตำรวจจะเป็นผู้นำตัวส่งพนักงานอัยการพร้อมทั้งพยานหลักฐานที่รวบรวมได้ไว้ในเบื้องต้นภายใน 48 ชั่วโมง โดยหากพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานในเบื้องต้นไม่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ซึ่งจะเป็นการทำให้พนักงานอัยการผู้ปรับบทความผิด ได้รับทราบถึงข้อเท็จจริงอันเป็นข้อมูลเกี่ยวกับพยานหลักฐานเบื้องต้นในการทำการสอบสวน และมีอำนาจควบคุมหรือกระทั่งดำเนินการสอบสวนคดีอาญาด้วยตนเอง ก็ย่อมจะเป็นการดีต่อการกำหนดรูปคดีในการปรับบทความผิด อันจะเป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ในการสอบสวนต่อไป

การตรวจสอบการปรับบทความผิดโดยศาล

การขอออกหมายจับหรือการขอออกหมายจับจากศาล ศาลจะทำหน้าที่ตรวจสอบในเบื้องต้นถึงเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริงดังข้อกล่าวหา อย่างไรก็ตามในประเทศญี่ปุ่นศาลไม่มีบทบาทในการไต่สวนมูลฟ้อง⁴² ศาลจึงไม่ได้มีบทบาทในการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการแต่อย่างใด

การตรวจสอบการปรับบทความผิดโดยพนักงานอัยการ

ในประเทศญี่ปุ่นพนักงานอัยการจะเป็นผู้ปรับบทความผิดทั้งในชั้นสอบสวน และในชั้นสั่งคดี โดยไม่ว่าจะเป็นการที่มีการสอบสวนโดยตำรวจหรือพนักงานอัยการ อำนาจในการนำข้อเท็จจริงนั้นมาปรับกับข้อกฎหมายก็ยังคงเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ อีกทั้งหากมีการจับกุมผู้ต้องสงสัยก็ต้องผู้นำตัวส่งพนักงานอัยการพร้อมทั้งพยานหลักฐานที่รวบรวมได้ไว้ในเบื้องต้นภายใน 48 ชั่วโมง ซึ่งเป็นการส่งสำนวนการสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการแล้ว และหากพนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องสงสัยผู้นั้นไป มีอำนาจให้คำแนะนำในการพิจารณาคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับการตรวจสอบของพวกเขา อย่างเช่น คำแนะนำจะได้รับโดยการตั้งคำถามมาตรฐานทั่วไปที่เป็นธรรม การตรวจสอบและเรื่องอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติตามการฟ้องร้องตลอดจนมีอำนาจสั่งการเพื่อให้ตำรวจให้ความร่วมมือในการสอบสวน⁴³ จึงกล่าวได้ว่า ในชั้นสอบสวนของญี่ปุ่นมีลักษณะของความเป็นอำนาจเดียวกันของการสอบสวนและการฟ้องร้อง มีการตรวจสอบถ่วงดุลกันของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ

⁴² จาก งานอัยการของญี่ปุ่น. (น. 102). โดย ทวีศักดิ์ วัฒนกุล, (ม.ป.พ).

⁴³ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 193(1) และมาตรา 193(2).

ในชั้นการสังคดีของพนักงานอัยการนั้น กฎหมายญี่ปุ่นวางหลักให้พนักงานอัยการต้องพิจารณาถึง พยานหลักฐาน ว่าเพียงพอหรือไม่ในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา ซึ่งนอกจากจะพิจารณาพยานหลักฐานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในคดีแล้ว พนักงานอัยการยังต้องพิจารณาถึงพยานหลักฐานที่เป็นปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้ถูกกล่าวหาว่าประกอบกรพิจารณาด้วย เช่น บุคลิก ลักษณะนิสัย อายุ สภาพแวดล้อม ความร้ายแรงของข้อหา และเงื่อนไขภายหลังการกระทำความผิด เป็นต้น และนอกจากพยานหลักฐานแล้วพนักงานอัยการยังต้องพิจารณาในเรื่องของประโยชน์สาธารณะในการใช้ดุลพินิจในการสังคดี

การสังคดีของพนักงานอัยการเป็นระบบการฟ้องคดีโดยดุลพินิจ ซึ่งพนักงานอัยการญี่ปุ่นอาจใช้ดุลพินิจในการสังคดีได้ดังนี้

(1) สั่งฟ้องคดี

(2) สั่งไม่ฟ้องคดี ซึ่งอาจเกิดจากการที่พนักงานอัยการเห็นว่า พยานหลักฐานไม่เพียงพอ หรือ เห็นว่าควรชะลอการฟ้องแม้จะเห็นว่าพยานหลักฐานเพียงพอก็ตาม

ดังนั้น แม้จะพนักงานอัยการจะเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามข้อหาที่ตั้ง แต่ก็ไม่ต้องฟ้องคดีในข้อหาดังกล่าวเสมอไป เมื่อได้พิจารณาเหตุตั้งได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น หากเห็นว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น ก็สามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีได้

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะเห็น ได้ถึงการมีลักษณะของความเป็นอำนาจเดียวกันของอำนาจการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีที่จะส่งผลถึงการตรวจสอบถ่วงดุลกัน ก่อให้เกิดความเป็นภาวะวิสัยในการปฏิบัติหน้าที่ในชั้นเจ้าพนักงาน ซึ่งรวมถึงการตรวจสอบในการการปรับบทกฎหมายในการตั้งข้อหา ซึ่งนอกจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law แล้ว ในประเทศใช้ระบบกฎหมาย Common Law อันมีการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในระบบกล่าวหาที่ถือว่าการฟ้องคดีเป็นอำนาจของประชาชน เช่น ประเทศอังกฤษ ยังมีการให้ความสำคัญในการตรวจสอบถ่วงดุลการปรับบทกฎหมายเข้ากับเรื่องราวที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดเช่นกัน⁴⁴

⁴⁴ จาก มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. (น. 92), โดย ชชาติ ชัยเดชสุริยะ, 2549. กรุงเทพฯ:เดือนตุลา.

บทที่ 4

ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบการปรับบทความผิด

ในบทนี้จะกล่าวถึงกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการปรับบทความผิด การตรวจสอบความถูกต้องในการปรับบทความผิด ซึ่งจะนำมาทำการวิเคราะห์ ในอันจะทำให้ทราบถึงความเป็นภาวะวิสัย และประสิทธิภาพในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจในการปรับบทความผิด รวมถึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อที่จะนำข้อดีมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและแก้ไขข้อบกพร่องของการตรวจสอบการปรับบทความผิดในชั้นเจ้าพนักงานในลำดับต่อไป

4.1 กฎหมายไทยเกี่ยวกับการปรับบทความผิด

การจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับบทความผิด จะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน ซึ่งพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาลต่างก็เป็นองค์การที่เกี่ยวข้องในการปรับบทความผิด และการตรวจสอบความถูกต้องในการปรับบทความผิดตามที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายได้วางขั้นตอนไว้

4.1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การปรับบทความผิดในชั้นเจ้าพนักงานตามกฎหมายไทยนั้นสามารถพิจารณาได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134 ส่วนการวางองค์การในการตรวจสอบนั้น จะมีการตรวจสอบความถูกต้องโดยศาลในการพิจารณาการออกหมายจับ หมายขัง การไต่สวนมูลฟ้อง และพนักงานอัยการในการสั่งคดี

4.1.1.1 ข้อหา

คำว่า ข้อหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงความเข้าใจเรื่องราวที่ถูกกล่าวหาของจำเลย¹ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134 ได้วางหลักไว้ว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือถูกส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา จะต้องมีการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบกล่าวคือ เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนและรู้ตัวผู้กระทำความผิดแล้วและทราบว่า

¹ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (น. 191). เล่มเดิม.

กระทำความผิดฐานใด เมื่อปรากฏตัวผู้ต้องหาพนักงานสอบสวนต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ทั้งนี้เพื่อที่ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงเรื่องราวเกี่ยวกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาของตน และหากมีข้อหาใหม่เพิ่มเติมเข้ามาจะต้องทำการแจ้งให้ทราบเพิ่มเติมทุกครั้ง ซึ่งหากได้ทำการสอบสวนไปโดยไม่มีการแจ้งข้อหาดังกล่าวให้ทราบ ก็ไม่มีผลให้การสอบสวนนั้นเสียไป แต่จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ในการที่จะทราบถึงเรื่องราวที่ตนถูกกล่าวหา ในอันจะส่งผลในเรื่องของการเตรียมตัวเตรียมพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้คดีอันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้แก้ตัว ตามหลักฟังความทุกฝ่าย และเป็นการตรวจสอบเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเป็นไปด้วยความชอบด้วยกฎหมาย ป้องกันพฤติกรรมที่ไม่ชอบของเจ้าหน้าที่

ทั้งนี้ตามมาตรา 134 วรรคสอง ที่วางหลักว่า การแจ้งข้อหาจะต้องมี “พยานหลักฐานตามสมควร” ว่าผู้ต้องหาจะกระทำความผิดตามข้อหาอันเป็นการเน้นย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การแจ้งข้อกล่าวหาจะกระทำโดยเพิ่มข้อหาที่มีโทษหนักเกินกว่าโทษสำหรับการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้ การตั้งข้อกล่าวหาโดยไม่ได้มีการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเป็นที่แน่ชัด หรือ มีการแจ้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิดเกินความจำเป็น ประกอบกับการกล่าวหาหรือการตั้งข้อหา "โดยขาดพยานหลักฐาน" นั้นเป็นการกระทำโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย² ดังนั้น หลักเกณฑ์การพิจารณาในการตั้งข้อหา นั้นจะพิจารณาจากคำให้การของผู้เสียหาย พยานหลักฐาน ตลอดจนคำให้การของผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนจะใช้ดุลพินิจซึ่งนำพยานหลักฐานภายใต้พื้นฐานตามข้อเท็จจริงดังกล่าว ก่อนนำมาปรับกับข้อกฎหมายแล้วตั้งเป็นข้อหา ดังนั้น การตั้งหรือการแจ้งข้อหาจึงไม่อาจกระทำได้ตามอำเภอใจ กล่าวคือ ต้องปรากฏข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตามสมควร เมื่อปราศจากหลักฐานตามสมควรแล้วไปแจ้งข้อหา พนักงานสอบสวนผู้แจ้งข้อหาโดยมิชอบด้วย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรค 2

อีกมาตราหนึ่งคือ มาตรา 158(5) เกี่ยวกับเรื่องของการทำคำฟ้อง ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า คำฟ้องนั้นจะต้องทำเป็นหนังสือและจะต้องมีการบรรยายถึง การกระทำที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและลายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี

² คู่มือการทำสำนวนสอบสวน พร้อมด้วยตัวอย่างสรุปสำนวนการสอบสวนรวม 182 คดี, (น. 27).

4.1.1.2 การตรวจสอบมาตรการบังคับและการปรับบทความผิด

(1) การออกหมายจับ

การที่กฎหมายกำหนดให้หมายจับจะต้องออกโดยศาล ภายในเขตอำนาจของศาล โดยการร้องขอให้มีการออกหมายนั้น ศาลจะออกหมายจับตามที่ตนเห็นสมควร หรือเมื่อมีผู้ร้องขอก็ได้ ผู้ร้องขอต้องเป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือ ตำรวจต้องมียศชั้นร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป และหากมีความจำเป็นเร่งด่วน ผู้ร้องขออาจติดต่อทางโทรศัพท์ โทรสาร หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเมื่อมีคำสั่งให้ส่งสำเนาหมายจับไปให้ผู้ร้องขอทางโทรศัพท์ โทรสาร หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แล้วค่อยดำเนินการได้ส่วนภายหลัง ตามมาตรา 59

โดยเหตุที่จะออกหมายจับตามมาตรา 66 มีดังนี้

ก. มีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี

ข. มีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น ถ้าบุคคลนั้น ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียก หรือตามนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี

หมายจับจะต้องออกโดยศาลซึ่งจะต้องพิจารณาเหตุตามมาตรา 66 แล้ว การรับฟังพยานหลักฐานในการออกหมายจับในส่วนของคำร้องขอ ผู้ร้องขอจะต้องเสนอ “พยานหลักฐานตามสมควร”ว่า ผู้จะถูกจับได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงเกินสามปี การที่กฎหมายกำหนดให้ศาลเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาออกหมายจับจึงเป็นการตรวจสอบการตั้งข้อหาด้วยเช่นกัน ซึ่งจะขออธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการตรวจสอบว่า มีพยานหลักฐานสมควรหรือไม่เพิ่มเติมในหัวข้อ 2.4.2.1 ระเบียบปฏิบัติของศาล

(2) การออกหมายขัง

เมื่อพนักงานสอบสวนหมดอำนาจ ควบคุม ตัวผู้ต้องหาแล้ว หากยังมีความจำเป็นที่จะมีตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อทำการสอบสวนต่อไป พนักงานสอบสวนหรืออัยการก็จะต้องขออำนาจศาลเพื่อขัง ผู้ต้องหาหรือที่เรียกกันว่า การฝากขัง ซึ่งการออกหมายขังนั้น อาศัยเหตุเช่นเดียวกับการออกหมายจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 กล่าวคือ

1. มีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี

2. มีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น ถ้าบุคคล

นั้น ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียก หรือตามนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าคุณคนนั้นจะหลบหนี

การขอออกหมายขังในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 3 ปี สามารถขอออกหมายจับได้ทันที เนื่องจากถือเป็นความผิดอาญาร้ายแรง ดังนั้นเมื่อมีพยานหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะเป็นผู้กระทำความผิด และความคิดนั้นเป็นความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกเกินสามปี เจ้าพนักงานสอบสวนสามารถทำคำร้องขอให้ศาลออกหมายขังได้ โดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์เหตุประการอื่นอีกการรับฟังพยานหลักฐานเช่นเดียวกับการการออกหมายจับ

(3) การสังคดีของพนักงานอัยการ

กรณีที่ไม่ปรากฏว่าผู้ใดกระทำความผิด เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเห็นว่า การสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว หากเป็น และเป็นคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงไม่เกิน 3 ปีพนักงานสอบสวนมีอำนาจการสอบสวนได้ด้วยตนเองและส่งสำนวนพร้อมระบุเหตุที่งดการสอบสวนแก่พนักงานอัยการเพื่อทำการตรวจสอบ แต่หากเป็นกรณีที่เป็นคดีที่อัตราโทษเกินกว่า 3 ปีพนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจการสอบสวนด้วยตนเอง จึงต้องส่งสำนวนพร้อมทั้งทำความเห็นที่ควรสั่งให้งดการสอบสวน ในกรณีนี้พนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวน หรือ สั่งให้ทำการสอบสวนต่อไปโดยที่พนักงานสอบสวนจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการ

กรณีที่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือผู้กระทำความผิดถูกควบคุมหรือขังอยู่หรือปล่อยตัวชั่วคราวหรือเชื่อว่าคงได้ตัวมาเมื่อออกหมายเรียก การทำความเห็นของพนักงานสอบสวน หากเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ส่งแต่สำนวนการสอบสวนพร้อมด้วยความเห็น ไปยังพนักงานอัยการส่วนตัวผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจปล่อยตัวหรือปล่อยชั่วคราว แต่หากเห็นควรสั่งฟ้องให้ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ เว้นแต่ผู้ต้องหานั้นถูกขังอยู่แล้ว ทั้งนี้ ในคดีที่พนักงานสอบสวนเปรียบเทียบปรับได้และผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามเปรียบเทียบนั้นแล้วให้บันทึกการเปรียบเทียบนั้นไว้ แล้วส่งไปให้พนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน³

การที่อัยการมีอำนาจสั่งฟ้องคดีอาญานั้นเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจะทำความเห็นควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีพร้อมสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ ซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้สังคดีว่าจะฟ้องคดีหรือไม่ฟ้องคดีผู้ต้องหาต่อศาล ซึ่งหลักตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 143 ได้วาง

³ คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนพิจารณา. (น. 652-653). โดย เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2553.

ไว้ว่า เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวน ดังกล่าวใน มาตรา ก่อน ให้พนักงานอัยการปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหา มาเพื่อฟ้องต่อไป

2. ในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้อง ผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งไม่ฟ้องในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ

(ก) สั่งตามที่เห็นควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวน เพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อสั่งต่อไป

(ข) วินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือขอให้ศาลขัง แล้วแต่กรณี และจัดการหรือสั่งการให้เป็นไปตามนั้นในคดีฆาตกรรม ซึ่งผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติ ราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุม ของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ อธิบดีกรมอัยการ หรือผู้รักษาการแทนเท่านั้นมีอำนาจออกคำสั่งฟ้อง หรือไม่ฟ้อง”

การทำความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ของอัยการจะเป็นไปตาม หลักการฟ้องคดีตามดุลพินิจ โดยที่ พนักงานอัยการมีความเป็นอิสระในการสั่งคดีโดยใช้ดุลพินิจที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องก็ได้ โดยพิจารณาจากสำนวน และพยานหลักฐานตามสำนวนว่าเพียงพอหรือไม่ พร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวน โดยที่อำนาจการสั่งฟ้องคดีเป็นของพนักงานอัยการเท่านั้น พนักงานสอบสวน มีสิทธิแต่เพียงคำความเห็น ว่า ควรสั่งฟ้องหรือไม่ เสนอมาพร้อมสำนวนสอบสวนเท่านั้นในคดีอาญาเรื่องใดแม้จะปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงและให้การรับสารภาพ มีพยานหลักฐานชัดเจน พนักงานอัยการก็อาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องได้

นอกจากนี้การสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง อัยการจะมีอำนาจในการสั่งสอบสวนเพิ่มเติม หรือสอบปากคำพยานเองก็ได้ ตามมาตรา 143 และการแสวงหาพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนซึ่ง เป็นไปตามมาตรา 131 ที่บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ ถูกกล่าวหาเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”

ในการพิจารณากลับกรองการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้น อัยการจะใช้หลักตามมาตรา 131 ซึ่งคือ แสวงหาพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ ไม่ว่าจะ เป็นพยานที่พนักงานสอบสวนเห็นสมควร พยานของผู้ต้องหาหรือพยานอื่นๆ ที่เห็นสมควร การพิจารณาสั่งคดีในชั้นอัยการจึงไม่ใช่หลักการยกประโยชน์ข้อสงสัยให้แก่ผู้ต้องหาเพราะหากเห็นว่าพยานหลักฐานจากการสอบสวนยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ก็จะสั่งให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมตามมาตรา 143 ต่อไป

หากทำการสอบสวนทุกชนิดแล้ว พยานหลักฐานไม่เพียงพอพิสูจน์ความผิดผู้ต้องหาในศาล ก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้อง แต่หากยังมีข้อสงสัยว่าผู้ต้องหาอาจจะกระทำผิดและมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดในศาลได้ ก็จะมีการ ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดต่อไป คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการในกรุงเทพมหานคร ให้ส่งสำนวนไปยังผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติในต่างจังหวัด ให้ส่งสำนวนไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด ทั้ง 2 กรณีถ้ามีความเห็นแย้งให้ส่งสำนวนพร้อมความเห็นแย้งไปยังอัยการสูงสุดชี้ขาดหรือคำสั่งเด็ดขาด ซึ่งกรณีเห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานอัยการ ซึ่งผลของคำสั่งจะเป็นการห้ามมิให้มีการสอบสวนเกี่ยวกับบุคคลนั้นในเรื่องเดียวกันนั้นอีก เว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดี ซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้นั้นได้ แต่หาตัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีโดยตนเองไม่

(4) การไต่สวนมูลฟ้อง

การไต่สวนมูลฟ้อง คือ กระบวนการไต่สวนของศาล เพื่อวินิจฉัยถึงมูลคดีซึ่งจำเลยต้องทำตามหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (12) และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 ได้วางหลักไว้ว่าถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลจัดการสั่งต่อไปนี้

(ก) ในคดีราษฎรเป็น โจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว ให้จัดการตามอนุมาตรา (2)

(ข) ในคดีพนักงานอัยการเป็น โจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา⁴

การปฏิบัติในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ในวันไต่สวนมูลฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมา ศาลให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไปเมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้วให้อ่านและอธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่จะให้การต่อสู้ข้ออ้างอย่างไรบ้าง จำเลยไม่สามารถนำพยานมาสู้บในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิในการที่จำเลยจะมีทนายมาช่วยเหลือ ส่วนในคดีราษฎรเป็นโจทก์ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังจำเลยให้ศาลส่งสำเนาฟ้อง แก่จำเลยรายตัวไปกับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบจำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องโดยตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้หรือจำเลยไม่มาแต่ตั้งทนาย มาซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ห้ามมิให้ศาลถามค่าให้การจำเลย โดยที่ศาลจะพิจารณาเบื้องต้นว่า ฟ้องของโจทก์นั้นมีมูล

⁴ เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา กฎหมายวิธีสบัญญัติ 3: กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หน่วยที่ 6-10. (น. 8-5). โดย สุจินตนา ชุมวิสูตร และคณะ ข, 2550.

พอที่จะส่งให้ศาลพิจารณาพิพากษาต่อไปหรือไม่ โดยเฉพาะกรณีผู้เสียหายเป็นโจทก์ถือว่าคำฟ้อง ยังไม่ได้ผ่านการตรวจสอบจากองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบดังนั้นศาลจึงต้องทำการไต่สวน มูลฟ้องเสียก่อนเพื่อป้องกันไม่ให้ราษฎรนำคดีที่ไม่มีมูลมาฟ้องต่อศาล และป้องกันการกลั่นแกล้ง หรือความเข้าใจผิดของโจทก์เกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายบางประการหรือมีพยานหลักฐาน ใดเลยที่แสดงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดในเบื้องต้นหรือไม่ ซึ่งในการพิจารณาดังกล่าวถึงแม้ว่า จำเลยจะเป็นจำเลยแล้วในชั้นไต่สวนมูลฟ้องแต่จำเลยจะถูกห้ามนำพยานเข้าสืบในชั้นไต่สวน มูลฟ้อง เนื่องจากถือว่าชั้นนี้เป็นเพียงชั้นพิจารณาในเบื้องต้นว่าคดีมีมูลหรือไม่เท่านั้น และการฟัง พยานหลักฐานชั้นไต่สวนมูลฟ้องกับชั้นพิจารณาแตกต่างกันในชั้นไต่สวนมูลฟ้องเพียงได้ ข้อเท็จจริงครบองค์ประกอบฐานความผิดที่ฟ้องโดยไม่มีข้อพิรุธอันเป็นที่ประจักษ์ชัดก็ฟังได้ว่า ความผิดฐานนั้นมีมูล ส่วนข้อเท็จจริงที่ได้ความจะเป็นความจริงหรือไม่ เป็นข้อที่จะต้องพิสูจน์กัน อีกชั้นหนึ่งในชั้นพิจารณา ซึ่งในชั้นนี้จะต้องพิสูจน์ให้สิ้นความสงสัยว่าข้อเท็จจริงที่ได้ความนั้น เป็นความจริง จึงจะฟังได้ว่ามีความผิดตามที่โจทก์ฟ้อง⁵

ทั้งนี้ในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควร จะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้โดยในทางปฏิบัติศาลไม่เคยไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญาที่พนักงาน เป็นโจทก์เลย เพราะคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้นได้ผ่านการกลั่นกรองจากพนักงานสอบสวน และอัยการแล้ว จึงเป็นที่เชื่อได้ว่าคดีดังกล่าวมีมูลเพียงพอที่จะพิจารณาคดีได้ การไต่สวนมูลฟ้อง เป็นการไต่สวนว่าคดีที่ฟ้องนั้นมีมูลหรือไม่ที่ศาลจะรับไว้พิจารณา จึงมีการไต่สวนเฉพาะคดีที่ ราษฎรเป็นโจทก์ จึงทำให้การตรวจสอบการตั้งข้อหาในชั้นนี้โดยศาล เป็นการเสมือนว่าไม่มี การตรวจสอบไปโดยปริยาย

4.1.2 ระเบียบปฏิบัติของ ศาล พนักงานอัยการ และพนักงานสอบสวน

เพื่อให้มีความเข้าใจในกฎหมายอย่างชัดเจนในหัวข้อนี้จึงนำเสนอ รายละเอียดในวิธี ปฏิบัติงาน ของทั้งศาลตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการออกหมายขังในคดีอาญา พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณา ความอาญาในศาลแขวง พนักงานอัยการ ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนิน คดีอาญาของพนักงานอัยการ พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ และพนักงาน สอบสวนตามคำสั่งกรมตำรวจและบันทึกกรมตำรวจที่เกี่ยวข้อง

⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่, 3123/2533

4.1.2.1 ระเบียบปฏิบัติของศาล

(1) การออกหมายจับ

นอกจากศาลจะต้องพิจารณาเหตุตามมาตรา 66 แล้ว การรับฟังพยานหลักฐานในการออกหมายจับในส่วนของคำร้องขอ ผู้ร้องขอจะต้องเสนอ “พยานหลักฐานตามสมควร”ว่า ผู้จะถูกจับได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงเกินสามปี หรือน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่ออันตรายประการอื่น ถ้าผู้จะถูกจับไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งหรือไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัดโดยไม่มีเหตุแก้ตัวอันสมควรกฎหมายให้สันนิษฐานว่าผู้นั้นจะหลบหนี ซึ่งคำว่า มีพยานหลักฐานตามสมควรในการออกหมายจับนั้น

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการออกคำสั่งหรือหมายอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 17 ในหมวดที่ 1 ให้รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสืบสวนสอบสวน ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ทางนิติวิทยาศาสตร์หรือที่ได้จากเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยี ข้อมูลที่ได้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ข้อมูลที่ได้จากหนังสือของพนักงานอัยการร้องขอให้จัดการให้ได้ตัวผู้ต้องหา

ในการพิสูจน์พยานหลักฐานในการรับฟังพยานหลักฐานในการออกหมายจับนั้น ตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการออกคำสั่งหรือหมายอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 18 กำหนดไว้ว่า ในการรับฟังพยานหลักฐานศาล “ไม่จำเป็นต้องถือเคร่งครัดเช่นเดียวกับรับฟังพยานหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ความผิดของจำเลย” และเมื่อเจ้าพนักงานได้จัดการตามหมายจับแล้ว กฎหมายวางหลักให้เจ้าพนักงานบันทึกรายละเอียดในการจัดการ ถ้าจัดการตามหมายจับไม่ได้ เจ้าพนักงานต้องบันทึกพฤติการณ์ไว้แล้วต้องส่งบันทึกนั้นไปยังศาลซึ่งออกหมายนั้น โดยเร็ว ตามมาตรา 63 ถ้าบุคคลที่มีชื่อในหมายจับถูกจับแล้ว เจ้าพนักงานต้องส่งตัวผู้ถูกจับโดยด่วนไปยังศาลซึ่งออกหมายจับ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นตามมาตรา 64 นอกจากนี้ตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา เมื่อเจ้าพนักงานจับกุมบุคคลตามหมายจับได้แล้วเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องต้องรายงานผลการจับกุมผู้ต้องหาตามหมายจับให้ศาลที่ออกหมายทราบโดยเร็ว แต่ต้องไม่ช้ากว่า 7 วัน นับแต่วันจับ ตาม ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการออกคำสั่งหรือหมายอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 23

(2) การออกหมายขัง

การขังนั้นหมายถึงการกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล ในระหว่างสอบสวน พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนอาจยื่นคำร้องให้ศาลออกหมายขังผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ในระหว่างไต่สวนมูลฟ้องคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ผู้มีอำนาจ

หน้าที่เกี่ยวข้องกับการสังคดี หรือสอบสวนคดีที่ร้องขอออกหมายนั้น ต้องพร้อมที่จะมาให้ศาล สอบถามก่อนออกหมายได้ทันที และอาจร้องขอต่อศาลที่มีเขตอำนาจชำระคดี โดยคำร้องขอให้ศาล ออกหมายขังนั้น⁶ ต้องระบุชื่อ อายุ อาชีพ ของผู้ต้องหาหรือจำเลย ชื่อหา วันเวลาและสถานที่เกิดเหตุ ข้อมูลหรือ พยานหลักฐานที่สนับสนุนเหตุแห่งการออกหมายขังและระยะเวลาที่จะขอให้ศาลสั่งขัง โดยหากผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ศาลได้ออกหมายจับไว้ ให้แสดงหมายหรือระบุนายละเอียดของ หมายดังกล่าว และในกรณีที่เป็นการร้องขอครั้งแรกในระหว่างสอบสวนต้องระบุวันเวลาที่จับกุม รวมทั้งวันเวลาที่ผู้ต้องหาถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนไว้ด้วย ในกรณีที่พนักงาน อัยการผู้เป็นโจทก์ประสงค์จะร้องขอให้ขังจำเลยระหว่างไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา โจทก์จะระบุ ความประสงค์เช่นว่านั้นรวมทั้งรายละเอียดมาในคำฟ้องก็ได้⁷

จากนั้นให้ศาลออกหมายขังจำเลยไว้ระหว่างไต่สวนมูลฟ้องก็ได้เมื่อมีผู้ร้องขอ หรือ เมื่อคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาไม่ว่าจะมีผู้ร้องขอหรือไม่ ถ้ามีพยานหลักฐานเพียงพอ ศาลจะออก หมายขังผู้ต้องหา หรือ จำเลยไว้ก็ได้

ซึ่งคำว่า “พยานหลักฐานเพียงพอ” นั้น หมายถึงพยานที่ทำให้ศาลเชื่อได้ว่า

ก. ผู้ต้องหา หรือ จำเลยน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่ ในระหว่างที่ยังมิได้มีกฎหมายดังกล่าว ก็ควรถือแนวปฏิบัติในการใช้ดุลยพินิจของศาลว่าหมายถึง ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หรือ

ข. ผู้ต้องหา หรือ จำเลยน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้น น่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นถ้าผู้ต้องหา หรือจำเลยที่ศาลจะออกหมายขังนั้นเป็นผู้ซึ่งศาลได้ออกหมายจับไว้

ค. หรือต้องขังตามหมายศาลอยู่แล้ว ไม่ว่าจะมิผู้ร้องขอหรือไม่ ศาลจะออกหมายขัง ผู้นั้น โดยไม่ต้องไต่สวนถึงเหตุแห่งการออกหมายตามวรรคหนึ่งก็ได้ เว้นแต่มีผู้กล่าวอ้างหรือ ปรากฏต่อศาลเองว่าไม่มีเหตุที่จะขังผู้นั้นต่อไป ก็ให้ศาลไต่สวนหรือมีคำสั่งได้ตามที่เห็นสมควร

โดยในการรับฟังพยานหลักฐานนั้น ศาลไม่จำเป็นต้องถือเคร่งครัดเช่นเดียวกับการรับฟัง พยานหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ความผิดของจำเลย ผู้รู้เห็นเหตุการณ์หรือทราบข้อมูลอันเป็นเหตุแห่งการ ออกหมายขังไม่จำเป็นต้องมาเบิกความต่อศาลด้วยตนเอง แต่อาจใช้บันทึกถ้อยคำของบุคคลดังกล่าวซึ่ง ได้สาบานตัวแล้ว เสนอเป็นพยานหลักฐานประกอบคำแถลงของผู้ร้องขอก็ได้ และในการเสนอ พยานหลักฐานต่อศาล ให้ผู้ร้องขอแถลงด้วยตนเองรวมทั้งตอบคำถามศาลเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้จาก

⁶ สุจินตนา ชุมวิสูตร และคณะ ข (น. 3-24). เล่มเดิม.

⁷ ระเบียบราชกรฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยแนวปฏิบัติในการออกหมายขังในคดีอาญา พ.ศ. 2545

การสืบสวนสอบสวน หรือพยานหลักฐานที่สนับสนุนถึงเหตุแห่งการออกหมายนั้น⁸ ซึ่งชนิดของพยานหลักฐานนั้น รวมถึง ข้อมูลที่ได้จากการสืบสวนสอบสวน เช่น บันทึกการสอบสวน บันทึกถ้อยคำของสายลับ หรือ ของเจ้าพนักงานที่ได้จากการแฝงตัวเข้าไปในองค์กรอาชญากรรม ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข่าวของเจ้าพนักงาน หรือ การหาข่าวจากผู้กระทำความผิด และข้อมูลที่ได้จากการเฝ้าสังเกตการณ์ของเจ้าพนักงาน ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ทางนิติวิทยาศาสตร์ หรือ ที่ได้จากการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ หรือ เทคโนโลยี เช่น เครื่องมือตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์นิ้วมือ เครื่องมือตรวจพิสูจน์ของกลาง เครื่องจับเท็จ เครื่องมือตรวจโลหะ และเครื่องมือตรวจพิสูจน์ทางพันธุกรรม เป็นต้น

โดยผู้พิพากษาสอบถามผู้ต้องหาว่าจะมีข้อคัดค้านประการใดหรือไม่ หากมีข้อคัดค้านผู้พิพากษาอาจเรียกพนักงานสอบสวน หรือ พนักงานอัยการมาชี้แจงเหตุจำเป็น โดยจะให้นำพยานหลักฐานมาให้ผู้พิพากษาไต่สวนเพื่อประกอบการพิจารณาด้วยก็ได้เมื่อผู้ต้องหาต้องขังในระหว่างสอบสวนครบ 48 วันแล้ว หากพนักงานอัยการ หรือ พนักงานสอบสวนร้องขอให้ขังผู้ต้องหานั้นต่อไปอีก จะต้องอ้างเหตุจำเป็นมาในคำร้องขอด้วย และผู้พิพากษาจะสั่งอนุญาตให้ขังต่อไปได้ก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวน ได้แสดงถึงเหตุจำเป็นดังกล่าว และได้นำพยานหลักฐานมาให้ผู้พิพากษาไต่สวนจนเป็นที่พอใจแก่ผู้พิพากษาแล้วในการไต่สวน โดยผู้ต้องหา มีสิทธิแต่งตั้งทนายความเพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักถามพยาน⁹

ส่วนกรณีศาลแขวง หลักการในการฝากขังในคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลแขวง ได้วางไว้ว่าในการสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลแขวงที่จะพิจารณาพิพากษาได้ เมื่อมีการจับตัวผู้ต้องหาแล้ว ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมด้วยสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการเพื่อให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแขวงให้ทันภายในกำหนดเวลา 48 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาถูกจับ แต่มิให้นับเวลาเดินทางตามปกติที่นำตัวผู้ต้องหา จากที่จับมายังที่ทำการของพนักงานสอบสวน จากที่ทำการของพนักงานสอบสวน และหรือจากที่ทำการของพนักงานอัยการมาศาลเข้าในกำหนดเวลา สี่สิบแปดชั่วโมงนั้นด้วย¹⁰

(3) การไต่สวนมูลฟ้อง

การไต่สวนมูลฟ้องเป็นมาตรการตามกฎหมายที่สำคัญของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาล เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ดังนั้นในการไต่สวนคดีอาญาที่สำคัญ

⁸ สุจินตนา ชุมวิสูตร และคณะ ก (น. 3-26-3-27). เล่มเดิม.

⁹ ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการออกคำสั่งหรือหมายอาญา พ.ศ. 2548 หมวด 3 การร้องขอและการออกหมายขัง.

¹⁰ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499.

ผู้รับผิดชอบราชการศาลพึงจัดให้มีองค์คณะผู้พิพากษานั่งพิจารณาในชั้นไต่สวนมูลฟ้องอย่างน้อยสองคน เพื่อร่วมปรึกษาหารือและทำคำสั่งด้วยกันหรือเป็นองค์คณะในชั้นพิจารณาด้วย ศาลจึงต้องไต่สวนมูลฟ้องให้เสร็จภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว โดยคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นแก่คู่ความ หากคดีมีความล่าช้า ทั้งนี้ คำสั่งของศาลที่ว่าคดีมีมูลให้แสดงเหตุผลอย่างชัดเจนประกอบด้วยคดีอาญาที่อยู่ในความสนใจของประชาชนหรือมีผู้เกี่ยวข้องในคดีจำนวนมากผู้รับผิดชอบราชการศาลหรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นหรือผู้พิพากษารองหัวหน้าศาลที่ได้รับมอบหมายควรร่วมเป็นองค์คณะในการไต่สวนมูลฟ้องหรือร่วมปรึกษาหารือด้วย¹¹

4.1.2.2 ระเบียบปฏิบัติของอัยการ

(1) ชั้นพนักงานสอบสวน

ในเรื่องเกี่ยวกับการสอบสวนนั้น พนักงานอัยการมีหน้าที่เกี่ยวกับการให้คำแนะนำปรึกษาในการสืบสวนและสอบสวน การเข้าร่วมในการสอบสวนตามที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องร้องขอ เป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่พนักงานอัยการที่พึงกระทำ

หากพนักงานอัยการไม่ได้รับความร่วมมือ หรือ พบข้อบกพร่องของพนักงานสอบสวน อันอาจทำให้คดีเสียหายได้ พนักงานอัยการอาจแนะนำพนักงานสอบสวนโดยตรงหรือทำหนังสือชี้แจงข้อบกพร่อง และวิธีแก้ไขหรือป้องกัน โดยทำเป็นความเห็นเสนอไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด หรือสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อแจ้งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการ โดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้หัวหน้าพนักงานอัยการแจ้งหัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือทำความเห็นเสนอตามลำดับชั้นถึงอธิบดี เพื่อแจ้งหน่วยงานต้นสังกัดของพนักงานสอบสวน¹² ดังนั้น หากมีความผิดพลาดเกี่ยวกับการตั้งข้อหา เช่น มีการตั้งข้อหาโดยขาดน้ำหนักของพยานหลักฐานที่ชัดเจนเพียงพอ ตามหลักกฎหมายข้างต้น พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบและยับยั้งการกระทำดังกล่าว และเมื่อการตั้งข้อหาในลักษณะดังกล่าว นั้นเป็นการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล

พนักงานอัยการ มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ ซึ่งก็ได้แก่ รัฐธรรมนูญ มาตรา 32 จะวางหลักว่าการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล พนักงานอัยการมีสิทธิร้องต่อศาล เพื่อสั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำ เช่นนั้น หากเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย และการร้องขอให้ศาลปล่อยบุคคลที่ถูกควบคุม

¹¹ คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการไต่สวนมูลฟ้อง วันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2556.

¹² ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547, ข้อ 25-27.

หรือขังโดยผิดกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90¹³ โดยเมื่อปรากฏว่า ไม่จำเป็นต้องขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ระหว่างสอบสวนตามนัยมาตรา 72 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือบุคคลใดต้องถูกควบคุม ขัง หรือจำคุกโดย ผิดกฎหมาย หรือ ถูกจำคุกผิดจากคำพิพากษาของศาล หรือบุคคลใดถูกควบคุม หรือขังโดยบุคคลอื่น โดยไม่มีอำนาจ โดยชอบด้วยกฎหมายตามนัยมาตรา 90 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ ไม่ว่าจะ กรณีจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังจากที่พนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนหรือ ได้มีการ สอบสวนเรื่องนั้นหรือไม่ ให้หัวหน้าพนักงานอัยการส่งเรื่องให้พนักงานอัยการ คนใดคนหนึ่ง ดำเนินการ โดยไม่ชักช้า และจัดลงสารระบบคดีเป็นคดีประเภทคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ¹⁴ กล่าวคือ บทบาทของอัยการตามกฎหมายนั้นแม้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 32 จะวางหลักว่าการกระทำซึ่ง กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล พนักงานอัยการมีสิทธิร้องต่อศาล เพื่อสั่ง ระวังหรือเพิกถอนการกระทำเช่นนั้น หากเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย และมาตรา 14(2) แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 ได้วางหลักให้พนักงานอัยการมี อำนาจและหน้าที่ ในคดีอาญา มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและ ตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ ซึ่งก็ได้แก่การร้องขอให้ศาลปล่อยบุคคลที่ถูกควบคุมหรือขังโดยผิดกฎหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่ง ข้อเท็จจริงประกอบการพิจารณาดำเนินการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพพนักงานอัยการมีอำนาจ ดำเนินการตรวจสอบโดย

ก. แจ้งให้บุคคลที่เห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องมาพบพนักงานอัยการแล้วสอบปากคำไว้

ข. ถ้าจำเป็นให้ออกหมายเรียกบุคคลที่เห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำต่อพนักงาน อัยการ

ค. ดำเนินการอื่นใดตามที่เห็นสมควรการบันทึกคำให้การหรือบันทึกอื่นใดตามความ ในข้อนี้ ให้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 9 มาตรา 11 มาตรา 12 และ มาตรา 13 โดยอนุโลมบุคคลผู้ถูกคุมขังหรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขัง¹⁵

จากบทบาทของพนักงานอัยการตามหลักกฎหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายได้วาง หลักให้อัยการมีหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาใน ชั้นเจ้าพนักงาน ซึ่งก็รวมถึงความถูกต้องของการตั้งข้อหาด้วย แต่ในทางปฏิบัติแล้วพนักงานอัยการ ของไทยกลับไม่มีบทบาทในการสอบสวน เนื่องจากในทางปฏิบัติที่มีการแบ่งแยกหน้าที่ในการ

¹³ พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553, มาตรา 14(2).

¹⁴ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547, ข้อ 42.

¹⁵ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547, ข้อ 43.

สอบสวนและฟ้องคดีโดยเด็ดขาด ทำให้ก่อนการสอบสวนเสร็จสิ้นพนักงานอัยการมิได้มีบทบาทในการตรวจสอบความถูกต้องของการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐในการดำเนินคดีชั้นพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด

(2) การสังคดีของพนักงานอัยการ

เมื่อได้รับสำนวนจากพนักงานสอบสวนพนักงานอัยการจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของสำนวนการสอบสวน และพิจารณาสำนวนโดยละเอียดรอบคอบพนักงานอัยการต้องทำความเข้าใจในสำนวนการสอบสวน เกี่ยวกับข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากการสอบสวน โดยระบุวัน เวลา สถานที่เกิดเหตุ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการพิจารณาพยานหลักฐานในสำนวนว่าเป็นพยานหลักฐานซึ่งน่าจะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้หรือไม่ เช่น พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ รวมทั้งทำให้การของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน แนวทางการดำเนินคดีจากพยานหลักฐาน และข้อกฎหมายจะทำให้ศาลลงโทษได้หรือไม่ เพื่อสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องตามข้อหาและบทกฎหมาย รวมทั้งจะใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยได้หรือไม่¹⁶ และหากเห็นว่าพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอก็สามารถสั่งสอบสวนเพิ่มเติมได้ และการพิจารณาฐานความผิด ซึ่งจะต้องพิจารณาจากการกระทำที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหา พนักงานอัยการจะพิจารณาแต่เฉพาะฐานความผิดที่พนักงานสอบสวนได้แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบและมีความเห็นไว้เท่านั้นไม่ได้ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าการกระทำที่กล่าวหาเป็นความผิดฐานอื่นด้วย ให้พนักงานอัยการพิจารณาสังคดีในความผิดฐานอื่นนั้นด้วย แต่ก่อนสังคดีให้พนักงานอัยการสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการในเรื่องการแจ้งข้อหาให้ครบถ้วนเสียก่อน¹⁷

4.1.2.3 ระเบียบปฏิบัติของพนักงานสอบสวน

ตามบันทึกงานจับกุมซึ่งเป็นเอกสารที่เจ้าพนักงานผู้จับได้ทำขึ้น โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการแจ้งข้อหา รายละเอียด ของวันเวลาในการจับกุม พฤติการณ์ในการจับกุม ชื่อผู้ถูกจับของกลางที่พบและยึดได้ การตรวจค้น คำรับสารภาพหรือปฏิเสธ ฯลฯ ซึ่งจะต้องแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบ และส่งสำเนา ตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 ดังนี้

(1) การปรับบทความผิด

“ข้อหา” หมายถึง ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำทั้งหลายที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำผิด รวมทั้งรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลา และสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะทำให้ผู้ต้องหาเข้าใจได้ดี

¹⁶ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547, ข้อ 56.

¹⁷ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547, ข้อ 67.

ส่วน “ฐานความผิด” หมายถึง ความผิดที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาตามที่ประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาให้ชื่อฐานความผิดไว้เช่น ฐานลักทรัพย์ ฐานฉ้อโกง ฐานทำให้แท้งลูก ฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บหรือคนชรา ฐานค้ำมนุษย์ เป็นต้น ส่วนความผิดอื่นใดที่ประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาที่มีได้ให้ชื่อฐานความผิดไว้ เช่น ความผิดต่อชีวิต มีบทมาตราทั้งที่เป็นความผิดในการฆ่าผู้อื่น ความผิดในการทำร้ายผู้อื่นถึงตายโดยไม่มีเจตนาฆ่า ความผิด ในการทำให้ผู้อื่นตายโดยประมาท เป็นต้น ในการให้ชื่อฐานความผิดอาจใช้ชื่อฐานความผิดโดยสรุปสาระสำคัญขององค์ประกอบความผิดที่กล่าวหาได้เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ความผิดฐานทำให้ผู้อื่นตายโดยไม่เจตนาความผิดฐานทำให้ผู้อื่นตายโดยประมาท เป็นต้น¹⁸

ปัจจุบันอำนาจในการตั้งข้อหาเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวน “เนื่องด้วยการสอบสวนคดีอาญาจะเริ่มขึ้นเมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดในทางอาญาเกิดขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจะต้องทำการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อให้รู้ตัวผู้กระทำและเพื่อจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และในการดำเนินการของพนักงานสอบสวนดังกล่าว เมื่อรู้ตัวผู้กระทำความผิดแล้ว จะมีการกล่าวหาหรือมีการตั้งข้อหา...”¹⁹

นอกจากนี้ ในเรื่องการแจ้งข้อหาคดีอาญาให้ผู้ต้องหาทราบ กล่าวคือ เรื่องการแจ้งข้อหาคดีอาญาให้ผู้ต้องหา จะต้องมีการสืบสวนสอบสวนก่อนการแจ้งข้อกล่าวหาและห้ามมิให้มีการแจ้งข้อกล่าวหาเกินกว่าที่มีพฤติการณ์แห่งคดีหากมีพฤติการณ์ปรากฏจึงค่อยแจ้ง โดยการแจ้งข้อหาบุคคลใดๆ จะต้องมียุทธศาสตร์ตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา นั้น ทั้งจะต้องแจ้งพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงในการกระทำผิดให้ผู้ต้องหาทราบตามสมควร และจะแจ้งข้อหาและฐานความผิดหลักเกินกว่าพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงที่กระทำมิได้²⁰ ทั้งนี้ในเบื้องต้นก่อนที่จะมีการออกหมายจับนั้น พนักงานสอบสวนและผู้บังคับบัญชาซึ่งมีหน้าที่ในการควบคุม ตรวจสอบเร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา จะต้องตรวจสอบพยานหลักฐานในสำนวนว่ามีหลักฐานหนักแน่นเพียงพอว่าบุคคลที่จะยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอออกหมายจับนั้น น่าจะได้กระทำความผิดตาม “ข้อหา” หรือไม่หากผู้บังคับบัญชาเห็นว่าพยานหลักฐานยังไม่หนักแน่นเพียงพอก็ให้สั่งพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมเสียก่อนรวมทั้งตรวจสอบถ่วงถ่วงตัวบุคคลที่จะขอให้ศาลออกหมายจับ

อย่างไรก็ตามการปรับบทความผิดโดยมิชอบโดยเจ้าพนักงานนั้น “...พนักงานสอบสวนที่ชอบตั้งข้อหาโดยไม่ยึดถือแนวทางข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยระเบียบการดำเนินคดีอาญาปี พ.ศ. 2523 ข้อ 6 ซึ่งได้วางหลักว่า การแจ้งข้อกล่าวหาจะกระทำโดยเพิ่มข้อหาที่มีโทษ

¹⁸ คำสั่งกรมตำรวจที่, 419/2556.

¹⁹ บันทึกกรมตำรวจกองคดีที่, 0603/6417 ลงวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2533.

²⁰ บันทึกกรมตำรวจกองคดีที่, 0503/6968 ลงวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2517.

หนักเกินกว่าโทษสำหรับการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้ และคำสั่งกรมตำรวจที่ 382/2530 ลงวันที่ 1 พฤษภาคม 2530 กล่าวคือได้มีการออกหมายจับและการตั้งข้อกล่าวหาโดยไม่ได้มีการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเป็นที่แน่ชัด บางคดีมีการตั้งข้อหาเป็นสืบข้อหา จึงทำให้มีการแจ้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิดเกินความจำเป็น ประกอบกับการกล่าวหาหรือการตั้งข้อหา "โดยขาดพยานหลักฐาน" ยืนยันการกระทำความผิด แล้วไปมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องในภายหลัง ซึ่งอาจเกิดความเสียหาย..."²¹

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าหลักเกณฑ์การพิจารณาในการตั้งข้อหา นั้น จะพิจารณาจากคำให้การของผู้เสียหาย พยานหลักฐาน ตลอดจนคำให้การของผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนจะใช้ดุลพินิจซึ่งนำพยานหลักฐานภายใต้พื้นฐานตามข้อเท็จจริงดังกล่าว ก่อนนำมาปรับกับข้อกฎหมายแล้วตั้งเป็นข้อหา ดังนั้น การตั้งหรือการแจ้งข้อหาจึงไม่อาจกระทำได้ตามอำเภอใจ กล่าวคือ ต้องปรากฏข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตามสมควร เมื่อปราศจากหลักฐานตามสมควรแล้วไปแจ้งข้อหา พนักงานสอบสวนผู้แจ้งข้อหาโดยมิชอบด้วย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรค 2

(2) การตรวจสอบการปรับบทความผิด

ผู้มีหน้าที่ตรวจสอบ คือ หัวหน้างานสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบ โดยแนะนำและสั่งการให้เกิดความถูกต้องสมบูรณ์ในสำนวนการสอบสวนและสมุดบันทึกคดีของพนักงานสอบสวนทุกกระยะฯ ละ ไม่เกิน 15 วัน จนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น อีกทั้งหัวหน้าหน่วยงานที่มีอำนาจตรวจสอบทุกกระยะฯ ละ ไม่เกิน 30 วัน และผู้บังคับการ หรือรองผู้บังคับการ หรือพนักงานสอบสวนผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ควบคุมการสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบทุกกระยะฯ ละ ไม่เกิน 3 เดือน จนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น โดยการตรวจพิจารณาพยานหลักฐานนั้น จะเป็นการตรวจในสำนวนการสอบสวนว่าคำให้การพยานบุคคลข้อความในพยานเอกสารต่างๆ ตลอดจนบันทึกรายงานของเจ้าหน้าที่ และร่องรอยพยานวัตถุว่าได้แสดงข้อเท็จจริงอย่างไรรับฟังเป็นข้อยุติได้แล้วหรือไม่ มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด มีข้อพิรุธหรือข้อควรโต้แย้งได้อย่างไรเพื่อจะได้แนะนำ สั่งการให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมหรือเพื่อปรับข้อกฎหมายว่าได้มีการกระทำผิดตามที่กล่าวหาหรือไม่ ผู้ต้องหาเป็นผู้ที่กระทำความผิดหรือผู้อื่นเป็นผู้กระทำความผิดนั้นๆ เป็นความผิดตามบทบัญญัติของกฎหมายใด หากตรวจพบว่า การสอบสวนยังมีความบกพร่องหรือมีข้อสงสัยบางประการยังไม่เป็นที่กระจ่างชัด ผู้ตรวจสำนวนจะต้องสั่งให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมจนสิ้นกระแสความ²²

²¹ คำสั่งกรมตำรวจที่, 382/2530.

²² คำสั่งกรมตำรวจที่, 419/2556 บทที่ 4 มาตรการควบคุม ตรวจสอบ และเร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา

นอกจากนี้ ในกรณีที่มีผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้กล่าวโทษในคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใดร้องขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับการสอบสวนดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวหรือในกรณีที่ผู้บังคับการ ผู้บัญชาการ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้รักษาราชการแทนแล้วแต่กรณีเห็นเป็นการสมควร ให้เรียกหัวหน้าหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนมาชี้แจง พร้อมทั้งเรียกสำนวนการสอบสวนมาตรวจพิจารณาและให้คำแนะนำเร่งรัดการดำเนินการให้เป็นผลดีและเป็นไปในทางที่ชอบและเหมาะสมได้ และหากไม่เป็นผล มีอำนาจเข้าควบคุมการสอบสวน โดยสั่งพนักงานสอบสวนดำเนินการตามที่เห็นสมควร รวมทั้งการสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือจะสั่งให้เปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวนหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนอื่นเข้าร่วมทำการสอบสวนคดีเรื่องนั้นด้วยก็ได้ กรณีดังกล่าวให้ถือว่าผู้บังคับการ ผู้บัญชาการ หรือผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้รักษาราชการแทนแล้วแต่กรณี

4.2 วิเคราะห์การตรวจสอบการปรับบทความผิด

การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไป “เกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง” หรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ ทั้งนี้ การที่มีการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติก็เพื่อจะคลาย “ข้อสงสัย” เกี่ยวกับข้อเท็จจริงในคดี และการรวบรวมข้อมูลที่ปรากฏนี้เอง เมื่อรวบรวมได้ระดับหนึ่งก็จะมีการพัฒนาเป็น “ความเชื่อ” เกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้น และความเชื่อดังกล่าวก็จะนำไปสู่การ “ตั้งสมมุติฐาน” ในที่สุด ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า การแจ้งข้อหา นั้นเป็นการตั้งสมมุติฐานของข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามที่เจ้าพนักงานมีความเชื่อตามรายงานการจับกุม จากนั้นจึงนำมาปรับกับเข้ากับองค์ประกอบของข้อกฎหมายที่กำหนดลงในเบื้องต้น “กำหนดเป็นฐานความผิด” ซึ่งการแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำกับฐานความผิดนี้ เป็นเรื่องเดียวกันกับการบรรยายฟ้อง ที่จะต้องทำให้ผู้ต้องหาเข้าใจว่าตนถูกดำเนินคดีเนื่องจากการกระทำใด และจะถูกดำเนินคดีในข้อหาใด ซึ่งฐานความผิดจะมีการกำหนดอย่างแน่ชัดเมื่อพนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐานที่ปรากฏจากการสอบสวนนั้นแน่ชัดเพียงพอ เพื่อที่จะยื่นฟ้องคดีต่อศาลในลำดับต่อไป แต่ถึงแม้ในชั้นพนักงานสอบสวนนี้บทความผิดอาจยังไม่แน่นอนโดยสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามพยานหลักฐานที่เพิ่มเข้ามา แต่บทความผิดที่นำมาปรับย่อจะมีผลต่อแนวทางในการค้นหาข้อเท็จจริง ซึ่งเปรียบดังหางเสือที่กำหนดทิศทางของการสอบสวน อำนาจในการปรับบทความผิดจึงมีผลในการ “กำหนดรูปคดี” ซึ่งจะมีผลต่อทิศทางการสอบสวนและการใช้มาตรการบังคับในลำดับต่อไป

4.2.1 ข้อหาและดุลพินิจในการปรับบทความผิด

คำว่า ข้อหา หมายถึง ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ “การกระทำ” ที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด กล่าวคือ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับรายละเอียดในการกระทำความผิดอาญาซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐเชื่อว่าบุคคลนั้นได้กระทำให้ขึ้น ปรับเข้ากับฐานความผิด ซึ่งหมายถึง ลักษณะการของความผิดที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาตามที่ประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาได้ให้ชื่อฐานความผิดไว้ เช่น ฐานลักทรัพย์ ฐานฉ้อโกง การให้ชื่อฐานความผิดอาจใช้โดยชื่อฐานความผิดโดยสรุปสาระสำคัญขององค์ประกอบความผิดที่กล่าวหาก็ได้ เช่น ประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย เป็นต้น กล่าวคือ การนำเอาพยานหลักฐานที่ปรากฏขึ้นอันถือเป็นข้อเท็จจริงในคดีอาญา มาปรับกับเข้ากับองค์ประกอบของความผิดตามข้อกฎหมายว่าเข้าข่ายฐานความผิดตามมาตราใดบ้าง ดังนั้น การแจ้งข้อหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 นั้นประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ ส่วนที่เป็นการแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการแจ้งเรื่องราวที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำ และส่วนของการแจ้งถึงข้อหาให้ทราบ ซึ่งเป็นการปรับบทความผิดจากการกระทำดังกล่าวว่าเข้าองค์ประกอบความผิดฐานใด เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยจึงต้องทราบว่าตนถูกกล่าวหาว่าอย่างไร เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (5) ซึ่งวางหลักว่า “ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี (5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี” ข้อหาในการฟ้องคดีจึงต้องมีสองส่วนเช่นเดียวกับการแจ้งข้อหา อีกทั้งศาลก็จะไม่พิพากษาเกินข้อหาที่จำเลยได้รับรู้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 ซึ่งวางหลักไว้ว่า ห้ามมิให้พิพากษาหรือสั่งเกินคำขอหรือที่มีได้กล่าวในฟ้อง ล้วนแสดงให้เห็นถึง “หลักฟังความทุกฝ่าย” เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มีสิทธิที่จะโต้แย้งคัดค้านในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

เมื่อการดำเนินคดีอาญาคือการตรวจสอบความจริงของเรื่องที่กล่าวหา เพื่อที่จะทำการชี้ขาด และการสอบสวนนั้นมีขึ้นเพื่อการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาดังกล่าว ดังนั้น ข้อหาที่ตั้งจึงเป็น “วัตถุแห่งคดี” ในชั้นสอบสวน โดยที่การสอบสวนนั้นเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องทำการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อให้รู้ตัวผู้กระทำ และเพื่อจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ตามหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 โดยการรวบรวมพยานหลักฐานนั้น เจ้าพนักงานจะต้องค้นหาความจริงที่มีความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ซึ่งจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา 3 ประการ คือ มิใช่มุ่งแต่จะหาพยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหาเพื่อพิสูจน์ความผิดตามข้อหาของตน หากแต่ยัง

ต้องแสวงหาพยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา พยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษของผู้ต้องหา ตามหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 และในส่วนที่เกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา ซึ่งเป็นเรื่องของความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาจินของผู้ต้องหา เพื่อเป็นการนำไปสู่การพิจารณาองค์ประกอบของข้อกฎหมายในเรื่อง “ความชั่ว” ตามมาตรา 138 จึงจะสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญา โดยรัฐที่เข้าพนักงานมุ่งค้นหาความจริงเพื่อที่จะทราบความจริงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับข้อหาโดยวางตัวเป็นกลางมิใช่วางตัวเป็นปฏิปักษ์กับผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนจะต้องใช้ดุลพินิจชี้แจงนำพยานหลักฐานเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นผู้กระทำความผิด และมีความเหมาะสมกับข้อหาที่ตั้งอย่างแท้จริง โดยใช้ดุลพินิจอย่างเป็นธรรม ภายใต้พื้นฐานพยานหลักฐานที่เป็นธรรม ก่อนนำมาปรับกับข้อกฎหมายแล้วตั้งเป็นข้อหา ทั้งนี้ต้องรวบรวมพยานหลักฐานเท่าที่ทำได้ ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยปราศจากอคติ หรือ แนวคิดเชิงอำนาจนิยม

การใช้ดุลพินิจในการปรับบทความผิด ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่า การปรับบทความผิดนั้น คือ การนำเอาพยานหลักฐานที่ปรากฏขึ้น อันถือเป็นข้อเท็จจริงในคดีอาญา มาปรับกับเข้ากับองค์ประกอบของความผิดตามข้อกฎหมาย เมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคสอง ที่วางหลักว่า การแจ้งข้อหา นั้นจะต้องมี “พยานหลักฐานตามสมควร” ว่าผู้นั้นน่าจะกระทำความผิดตามข้อหาของฐานความผิดนั้น จึงฟังได้ว่าการปรับบทความผิดในเบื้องต้น ซึ่งเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนนั้น มีหลักเกณฑ์การพิจารณาในการปรับบทความผิด โดยจะมีการพิจารณาจากคำให้การของผู้เสียหาย พยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมตลอดจนคำให้การของผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนจะใช้ดุลพินิจชี้แจงนำพยานหลักฐานภายใต้พื้นฐานตามข้อเท็จจริง ก่อนนำมาปรับกับข้อกฎหมายแล้วจึงแจ้งเป็นข้อหา ซึ่งจะต้องปรากฏข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตามสมควร

อย่างไรก็ตามจากคำสั่งกรมตำรวจที่ 382/2530 “... การตั้งข้อกล่าวหาโดยไม่ได้มีการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเป็นที่แน่ชัด บางคดีมีการตั้งข้อหาเป็นสิบข้อหา จึงทำให้มีการแจ้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิดเกินความจำเป็น ประกอบกับการกล่าวหาหรือการตั้งข้อหา "โดยขาดพยานหลักฐาน" ยืนยันการกระทำความผิด แล้วไปมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องในภายหลัง ซึ่งอาจเกิดความเสียหาย ...” ได้แสดงให้เห็นถึงปัญหาในการปรับบทความผิด

ทั้งนี้หากการปรับบทความผิดกระทำโดยปราศจากหลักฐานตามสมควรแล้วทำให้เกิดการแจ้งข้อหาที่มีขอบ พนักงานสอบสวนผู้แจ้งข้อหาโดยมิชอบย่อมมีความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรค 2 ที่วางหลักว่า การแจ้งข้อหา นั้นจะต้องมี “พยานหลักฐานตามสมควร” ว่าผู้นั้นน่าจะกระทำความผิดตามข้อหา นั้น อันเป็นการเน้นย้ำให้เห็นอย่าง

ชัดเจนว่า การแจ้งข้อกล่าวหาจะกระทำโดยเพิ่มข้อหาที่มีโทษหนักเกินกว่าโทษสำหรับการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้ การตั้งข้อกล่าวหาโดยไม่ได้มีการ สืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเป็นที่แน่ชัด หรือ มีการแจ้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิดเกินความจำเป็น ประกอบกับการกล่าวหาหรือการปรับบท "โดยขาดพยานหลักฐาน" นั้นเป็นการกระทำโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงเห็นได้ว่าการตั้งหรือการแจ้งข้อหา นั้นไม่สามารถกระทำได้ตามอำเภอใจได้ อีกทั้งการใช้ดุลพินิจในการปรับบทความผิดนั้น ต้องกระทำไปด้วยความเข้าใจในความเป็นเสรีนิยมเนื่องจากวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น มิได้มีเพียงแต่การหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หากแต่ยังต้องคุ้มครองเสรีภาพส่วนบุคคลอีกด้วย การตั้งข้อหา นอกจากจะเป็นการหาตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว ยังต้องคำนึงถึงการคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ให้ออกจากกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพนั้นเป็นรากฐานสำคัญของรัฐเสรีประชาธิปไตยที่ยึดถือหลักนิติรัฐ การปรับบทความผิดหากพิจารณาในแง่มุมของการใช้อำนาจ จะเห็นว่าการปรับบทความผิดซึ่งเป็นต้นทางในการนำตัวบุคคลเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอันนำไปสู่การละเมิดสิทธิ ย่อมเป็นการที่รัฐใช้อำนาจเข้าไปแทรกแซงเอกชน แม้จะเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของรัฐ (ซึ่งในที่นี้ก็เพื่อการเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ) แต่รัฐก็ต้องเคารพขอบเขตในความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นประโยชน์ของเอกชน การปรับบทความผิดดังกล่าวจึงต้องพิจารณาให้ดีแล้วว่าเป็นกรณีที่รัฐมีความจำเป็นอย่างแท้จริง และขอบเขตของการใช้อำนาจก็จะต้องใช้เท่าที่จำเป็นจริง การกล่าวหาบุคคลใดว่ากระทำความผิดฐานใด จึงต้องอยู่ภายใต้หลักเสรีนิยม โดยยึดหลักนิติรัฐเพื่อจำกัดการใช้อำนาจดังกล่าวเพื่อป้องกันมิให้เป็นการกระทบต่อเอกชนเกินสมควร โดยเมื่อพิจารณาถึงหลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพเท่าที่จำเป็น หรือ หลักความได้สัดส่วน (der Grundsatz der Verhaeltnismassigkeit) อันมีหลักการย่อยคือ หลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ (Verhaeltnismaessigkeit im engeren Sinne) อันเป็นหลักที่บัญญัติขึ้นเพื่อให้เกิดการคำนึงถึงความยุติธรรมทั้งในส่วนของปัจเจกบุคคล และความยุติธรรมต่อสังคมโดยรวมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเชิงผลประโยชน์ บนหลักการของกฎหมายที่คำนึงถึงความยุติธรรมของทุกฝ่าย

การใช้อำนาจรัฐในการปรับบทความผิดโดยปราศจากพยานหลักฐานที่น้ำหนักตามสมควรที่ทำให้น่าเชื่อถือได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด หรือ การปรับบทความผิดให้หนักเกินควรนั้น การกล่าวหาทั้งที่ไม่มีพยานหลักฐาน และการกล่าวหาในส่วนที่เกินควรดังกล่าว ย่อมเป็นการ “ปรักปรำ” ผู้ถูกกล่าวหา และหากละเลยที่จะใช้หรือดุลพินิจให้มีความถูกต้องในการตั้งข้อหาในชั้นเจ้าพนักงานแล้วนำคดีดังกล่าวขึ้นสู่ศาล โดยให้เหตุผลว่าหากพยานหลักฐาน

ไม่เพียงพอสากลก็จะเป็นผู้ตัดสินยกฟ้องเอง ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการทดลองส่งบุคคลเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม อันเป็นการใช้อำนาจรัฐที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลจนเกินกว่าความจำเป็น

ในระดับสากลได้มีการคำนึงถึงการป้องกันการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในลักษณะดังกล่าวดังกล่าว โดยที่ประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่ 8 ณ กรุงฮาวาน่า ประเทศคิวบา เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม -7 กันยายน ค.ศ. 1990 ได้วางหลักเกี่ยวกับบทบาทของอัยการ (Guidelines on the Role of Prosecutors) ในข้อ 14 ว่าพนักงานอัยการจะต้องสั่งไม่ฟ้อง ไม่ดำเนินการฟ้องร้อง ไม่ดำเนินคดีต่อไป หากการสอบสวนโดยชอบพบว่า “ข้อกล่าวหาอันนั้นยังไม่มีมูลเพียงพอ” อันเป็นหลักการที่จะคุ้มครองสิทธิทั้งผู้ถูกกล่าวหาและผู้เสียหายในเรื่องของ “สิทธิที่จะไม่ถูกฟ้องคดีโดยไม่เป็นธรรม”

อย่างไรก็ตามลำพังแต่การบัญญัติหลักกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิดังกล่าวไม่อาจเป็นหลักประกันว่าจะเกิดการปฏิบัติที่ถูกต้อง ดังนั้น การปรับบทความผิดจึงต้องมีกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลเพื่อให้หลักเป็นหลักประกันในความโปร่งใสในทางปฏิบัติยิ่งขึ้น

4.2.2 กลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลในการปรับบทความผิด

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เจ้าพนักงานและศาลต่างมีหน้าที่ตรวจสอบความจริงในเรื่องที่กล่าวหา ซึ่งการตรวจสอบดังกล่าวอาจจำเป็นต้องใช้อำนาจรัฐในรูปของการใช้มาตรการบังคับ ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันการผูกขาดอำนาจอันจะนำมาสู่การใช้อำนาจอย่างเกินขอบเขตในที่สุด จึงต้องมีมาตรการที่เป็นหลักประกันในการดำเนินการตามอำนาจในแต่ละองค์กร คือมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (check and balance) ระหว่างกันโดยมีการคานและดุลอำนาจไม่ทำให้เกิดลักษณะของ “การขัดกันของหน้าที่” หรือ “การสวมหมวกหลายใบ” ในอันจะส่งผลถึงความเป็นภาวะวิสัยของการใช้อำนาจ การขัดกันของหน้าที่นั้นไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในระดับองค์กร หากเป็นในฐานะบุคคลก็สามารถเกิดขึ้นได้เช่นกัน

ชั้นสอบสวน

ก่อนส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ จากหลักการดำเนินคดีอาญาตามเงื่อนไข อันเป็นหลักดำเนินคดีอาญาที่ให้เจ้าพนักงานต้องสอบสวนคดีอาญาทุกกรณี เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษและหากสอบสวนพบว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดก็ต้องฟ้อง พนักงานสอบสวนนั้นใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย พนักงานสอบสวนมีอำนาจ ในการสืบสวนสอบสวน และรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด ซึ่งการตั้งข้อหาที่เป็นหนึ่งในขั้นตอนของการสอบสวนคดีอาญา โดยมีการตรวจสอบจากทั้งภายในและภายนอกองค์กรกล่าวคือ

(1) การตรวจสอบภายในองค์กร

ตามลำดับการบังคับบัญชาในรูปแบบของการ บังคับบัญชา และการกำกับดูแล การ บังคับบัญชา โดยผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่ง ตามคำสั่งกรมตำรวจที่ 419/2556 บทที่ 4 มาตรการควบคุม ตรวจสอบ และเร่งรัดการสอบสวน คดีอาญา ได้วางหลักให้ ผู้บังคับบัญชาที่จะเป็นผู้นำที่ตรวจสอบสำนวน คือ

ก. หัวหน้างานสอบสวน ซึ่งจะมีหน้าที่เข้ามาตรวจสอบแนะนำและสั่งการสำนวนการ สอบสวนและสมุดบันทึกคดีของพนักงานสอบสวนทุกระยะๆ ละ ไม่เกิน 15 วัน จนกว่าการ สอบสวนจะเสร็จสิ้น

ข. หัวหน้าหน่วยงานที่มีอำนาจ ซึ่งจะมีหน้าที่เข้ามาตรวจสอบสมุดบันทึกคดีของ พนักงานสอบสวนทุกระยะๆ ละ ไม่เกิน 30 วันจนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น และ

ค. รองผู้บังคับการ หรือ พนักงานสอบสวนผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ ควบคุมการสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบ ทุกระยะๆ ละ ไม่เกิน 3 เดือน จนกว่าการสอบสวนจะเสร็จ สิ้น

โดยการตรวจพิจารณาพยานหลักฐานนั้น จะเป็นการตรวจในสำนวนการสอบสวนว่า คำให้การพยานบุคคลข้อความในพยานเอกสารต่างๆ ตลอดจนบันทึกรายงานของเจ้าหน้าที่ และ ร่องรอยพยานวัตถุว่าได้แสดงข้อเท็จจริงอย่างไร “ข้อเท็จจริงรับฟังเป็นข้อยุติได้แล้วหรือไม่และมี น้ำหนักน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด” มีข้อพิรุธหรือข้อควรโต้แย้งได้อย่างไรเพื่อจะได้แนะนำ สั่งการ ให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมหรือ “ปรับกับข้อกฎหมายว่าได้มีการกระทำผิดตามที่กล่าวหาหรือไม่” “ผู้ต้องหาเป็นผู้ที่กระทำความผิดหรือผู้อื่นเป็นผู้กระทำความผิด “ความผิดนั้นๆ เป็นความผิดตาม บทบัญญัติของกฎหมายใด”

นอกจากนี้หากมีผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้กล่าวโทษในคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใดร้องขอ ความเป็นธรรมเกี่ยวกับการสอบสวนดำเนินคดีอาญาผู้บังคับการ ผู้บัญชาการ ผู้บัญชาการตำรวจ แห่งชาติ หรือผู้รักษาราชการแทนแล้วแต่กรณีเห็นเป็นการสมควร ให้เรียกหัวหน้าหน่วยงานที่มี อำนาจสอบสวนมาชี้แจง พร้อมทั้งเรียกสำนวนการสอบสวนมาตรวจพิจารณาและให้คำแนะนำ เร่งรัดการดำเนินการให้เป็นผลดีและเป็นไปในทางที่ชอบและเหมาะสมได้ และหากไม่เป็นผล มี อำนาจเข้าควบคุมการสอบสวน

ทั้งนี้ผู้บังคับบัญชาสามารถสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาดำเนินการได้ รวมทั้งยังมีอำนาจ เพิกถอน แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือใช้อำนาจแทนผู้ใต้บังคับบัญชาได้ การกำกับดูแล เป็นการกำหนด ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในด้วยกัน เพื่อให้การใช้อำนาจนั้นชอบด้วยกฎหมาย โดยหาก ตรวจพบว่า การสอบสวนยังมีความบกพร่องหรือมีข้อสงสัยบางประการยังไม่เป็นที่กระจ่างชัด

ผู้ตรวจสำนวนจะต้องสั่งให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมจนสิ้นกระแสความ โดยสั่งพนักงานสอบสวน ดำเนินการตามที่ได้เห็นสมควร

(2) การตรวจสอบภายนอกองค์กร

อันเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่โดยองค์กรอื่น ซึ่งมีแนวคิดมาจากหลักการ แบ่งแยกอำนาจ เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจมิให้องค์กรใดใช้อำนาจเกินขอบเขตหรือโดยไม่ชอบ ซึ่งในชั้นสอบสวนนั้นการตั้งข้อหาข้อร้องขอที่จะได้รับการตรวจสอบเบื้องต้น โดยองค์กรศาล กล่าวคือ

ในกรณีที่มีการออกหมายจับ หรือ การออกหมายขัง ซึ่งหมายจับจะต้องออกโดยศาลซึ่ง จะต้องพิจารณาเหตุตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 และมาตรา 71 แล้ว หาก มีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน สามปี การรับฟังพยานหลักฐานในการออกหมายจับในส่วนของคำร้องขอ ผู้ร้องขอจะต้องเสนอ “พยานหลักฐานตามสมควรว่าผู้จะถูกจับได้กระทำความผิดอาญา” ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงเกินสามปี

คำว่า “พยานหลักฐานตามสมควร” นั้น หมายถึงพยานที่ทำให้ศาลเชื่อได้ว่า ผู้ต้องหา หรือ จำเลยน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงตามที่กฎหมายบัญญัติ การที่กฎหมายกำหนดให้ ศาลเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาออกหมายจับจึงเป็นการตรวจสอบการตั้งข้อหาด้วยเช่นกัน ซึ่งในการ พิสูจน์พยานหลักฐานในการรับฟังพยานหลักฐานในการออกหมายจับนั้น ตามข้อบังคับของ ประชานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการออกคำสั่งหรือหมายอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 18 กำหนดไว้ว่า ในการรับฟังพยานหลักฐานศาล “ไม่จำเป็นต้องถือเคร่งครัดเช่นเดียวกับรับฟัง พยานหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ความผิดของจำเลย” และเมื่อเจ้าพนักงาน ได้จัดการตามหมายจับแล้ว กฎหมายวางหลักให้เจ้าพนักงานบันทึกรายละเอียดในการจัดการ

ส่วนชั้นบังคับของพนักงานอัยการ ในทางทฤษฎีแล้วอัยการมีหน้าที่ในการรับผิดชอบ ในการสอบสวน 4 ประการคือ รับผิดชอบในความถูกต้องชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวน รับผิดชอบในความถูกต้องชอบด้วยระเบียบของการสอบสวน รับผิดชอบในความระมัดระวังรอบคอบ ของการสอบสวน และรับผิดชอบในความเชื่อถือได้ของการสอบสวน อัยการมีหน้าที่ตรวจสอบ ความถูกต้องในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน ซึ่งก็รวมถึงความ ถูกต้องของการตั้งข้อหาด้วย

พนักงานอัยการในประเทศไทยไม่มีหน้าที่ในการสอบสวนหรือหน้าที่ในการเริ่ม คดีอาญา แต่ก็มีระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 25-27 ที่วางหลักเกี่ยวกับการให้คำแนะนำปรึกษาในการสืบสวนและสอบสวน การเข้า ร่วมในการสอบสวนตามที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องร้องขอ เป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่พนักงาน

อัยการที่พึงกระทำซึ่งหากพนักงานอัยการไม่ได้รับความร่วมมือ หรือ พบข้อบกพร่องของพนักงานสอบสวนอันอาจทำให้คดีเสียหายได้ พนักงานอัยการอาจแนะนำพนักงานสอบสวนโดยตรงหรือทำหนังสือชี้แจงข้อบกพร่อง และวิธีแก้ไขหรือป้องกัน โดยทำเป็นความเห็นเสนอไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดหรือสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อแจ้งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้หัวหน้าพนักงานอัยการแจ้งหัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือทำความเห็นเสนอตามลำดับชั้นถึงอธิบดี เพื่อแจ้งหน่วยงานต้นสังกัดของพนักงานสอบสวน ซึ่งถือเป็นการตรวจสอบการตั้งข้อหาอีกทางหนึ่งเช่นกัน

เมื่อพนักงานสอบสวนส่งสำนวนให้แก่พนักงานอัยการ อัยการจะเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาลั่นกรองสำนวนการสอบสวนจากตำรวจ และมีอำนาจสอบสวน โดยการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือซักถามพยานเองก็ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 โดยการทำความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ของอัยการจะเป็นไปตาม หลักการฟ้องคดีตามดุลพินิจ โดยที่ พนักงานอัยการมีความเป็นอิสระในการสั่งคดีโดยใช้ดุลพินิจที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องก็ได้ โดยพิจารณาจากสำนวน และพยานหลักฐานตามสำนวนว่าเพียงพอหรือไม่ พร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวน โดยที่อำนาจการสั่งฟ้องคดีเป็นของพนักงานอัยการเท่านั้น พนักงานสอบสวนมีสิทธิแต่เพียงคำความเห็นว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่ เสนอมาพร้อมสำนวนสอบสวนเท่านั้นในคดีอาญาเรื่องใดแม้จะปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงและให้การรับสารภาพ มีพยานหลักฐานชัดเจน พนักงานอัยการก็อาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องตามข้อหา นั้นได้

อำนาจในการสั่งสอบสวนเพิ่มเติม หรือสอบปากคำพยานเองก็ได้ ตามมาตรา 143 และการแสวงหาพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนซึ่ง เป็นไปตามมาตรา 131 ที่บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” ซึ่งในการพิจารณาลั่นกรองการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้น อัยการจะใช้หลักตามมาตรา 131 ซึ่งคือ แสวงหาพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ ไม่ว่าจะพยานที่พนักงานสอบสวนเห็นสมควร พยานของผู้ต้องหาหรือพยานอื่น ๆ ที่เห็นสมควร แต่หากยังมีข้อสงสัยว่าผู้ต้องหาอาจจะกระทำความผิดและมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดตามข้อหาในศาลได้ ก็จะทำการ ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดต่อไป

การได้สวนมูลฟ้องเป็นการพิจารณาเบื้องต้นว่า ฟ้องของโจทก์นั้นมีมูลพอที่จะส่งให้ศาลพิจารณาพิพากษาต่อไปหรือไม่ โดยเฉพาะกรณีผู้เสียหายเป็นโจทก์ถือว่าคำฟ้องยังไม่ได้ผ่านการตรวจสอบจากองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบดังนั้นศาลจึงต้องทำการได้สวนมูลฟ้องเสียก่อนเพื่อ “ป้องกันไม่ให้ราษฎรนำคดีที่ไม่มีมูลมาฟ้องต่อศาล” และ “ป้องกันการกลั่นแกล้ง”

หรือความเข้าใจผิดของโจทก์เกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายบางประการหรือมีพยานหลักฐานใดเลยที่แสดงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดในเบื้องต้นหรือไม่ การไต่สวนมูลฟ้องจึงเป็นการตรวจสอบการปรับบทความผิดโดยศาล และจำเลยยังสามารถหักล้างพยานหลักฐานโจทก์ที่นำมาปรับบทได้ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิที่จะไม่ถูกฟ้องคดีโดยไม่เป็นธรรมได้เป็นอย่างดี

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3123/2533 การพิจารณาดังกล่าวถึงแม้ว่าจำเลยจะเป็นจำเลยแล้วในชั้นไต่สวนมูลฟ้องแต่จำเลยจะถูกห้ามนำพยานเข้าสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง เนื่องจากถือว่าชั้นนี้เป็นเพียงชั้นพิจารณาในเบื้องต้นว่าคดีมีมูลหรือไม่เท่านั้น และการฟังพยานหลักฐานชั้นไต่สวนมูลฟ้องกับชั้นพิจารณาแตกต่างกันในชั้นไต่สวนมูลฟ้องเพียงได้ข้อเท็จจริงครบองค์ประกอบฐานความผิดที่ฟ้องโดยไม่มีข้อพิรุธอันเป็นที่ประจักษ์ชัดก็ฟังได้ว่าความผิดฐานนั้นมีมูล ส่วนข้อเท็จจริงที่ได้ความจะเป็นความจริงหรือไม่ เป็นข้อที่จะต้องพิสูจน์กันอีกชั้นหนึ่งในชั้นพิจารณา ซึ่งในชั้นนี้จะต้องพิสูจน์ให้สิ้นความสงสัยว่าข้อเท็จจริงที่ได้ความนั้นเป็นความจริง จึงจะฟังได้ว่ามีความผิดตามที่โจทก์ฟ้อง

อย่างไรก็ตามคดีราษฎรเป็นโจทก์กฎหมายบังคับให้ศาลจะต้องไต่สวนมูลฟ้อง เว้นแต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว แต่หากพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา ทั้งนี้เหตุที่ในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้โดยในทางปฏิบัติศาลไม่เคยไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญาที่พนักงานเป็นโจทก์เลย เพราะคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้นได้ผ่านการกลั่นกรองจากพนักงานสอบสวนและอัยการแล้ว จึงเป็นที่เชื่อได้ว่าคดีดังกล่าวมีมูลเพียงพอที่จะพิจารณาคดีได้ การไต่สวนมูลฟ้องเป็นการไต่สวนว่าคดีที่ฟ้องนั้นมีมูลหรือไม่ที่ศาลจะรับไว้พิจารณา จึงมีการไต่สวนเฉพาะคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ จึงทำให้การตรวจสอบการตั้งข้อหาในชั้นนี้โดยศาลเสมือนว่าไม่มีการตรวจสอบไปโดยปริยาย

4.3 เปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ

การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานของประเทศฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่น ล้วนมีความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและฟ้องร้องคดี เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการสอบสวนและฟ้องร้องคดีในทางปฏิบัติของประเทศไทยในการตรวจสอบการปรับบทความผิด ก็จะเห็นได้ชัดถึงความแตกต่างที่ต่างกัน

4.3.1 เปรียบเทียบประเทศฝรั่งเศส

ในประเทศฝรั่งเศสนั้น เป็นประเทศที่เป็นต้นแบบของแนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งมีความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและฟ้องร้องคดี ที่พนักงานอัยการจะเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของสังคม และตำรวจฝ่ายคดีเป็นเพียงผู้ช่วยในการปฏิบัติหน้าที่เท่านั้น ซึ่งเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการสอบสวนคดีภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการตามหลักของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 12 ซึ่งพนักงานอัยการจะเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นของการสอบสวน มีอำนาจทำการสอบสวนด้วยตนเองรับคำร้องทุกข์ได้ด้วยตนเอง การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในชั้นเจ้าพนักงานของทั้งตำรวจฝ่ายปกครอง ตำรวจฝ่ายคดี พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาได้ส่วน ในสหพันธ์รัฐฝรั่งเศสนั้น แม้จะมีการแบ่งหน้าที่ในความรับผิดชอบกัน แต่จะมีการปฏิบัติงานกันในลักษณะที่มีคุณสมบัติสัมพันธ์ในแนวดิ่ง กล่าวคือ มีลักษณะในการตรวจสอบและกำกับดูแลเพื่อตรวจสอบซึ่งกันและกันทำให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการ โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและอัยการ ซึ่งมีความสัมพันธ์จะขึ้นอยู่กับประเภทของการสอบสวน มิได้มีการแบ่งแยกการสอบสวนออกจากการฟ้องร้องคดี ดังเช่นประเทศไทยที่การแบ่งแยกอำนาจการสอบสวนและการฟ้องคดี ทำให้การสรรหาข้อเท็จจริงในชั้นนี้จึงขึ้นอยู่กับพนักงานสอบสวนตามหลักกฎหมายข้างต้น ส่งผลให้การตรวจสอบการใช้มาตรการบังคับที่เป็นผลตามมาจากการปรับบทความผิดของพนักงานอัยการนั้นก็เป็นการทำงานตามสำนวนของพนักงานสอบสวน และความที่องค์กรตำรวจเป็นองค์กรเดียวที่มีอำนาจในการสอบสวนการรวบรวมพยานหลักฐานในการสอบสวนผู้ต้องหาจึงขาดการตรวจสอบอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานจากองค์กรอื่น อาจทำให้ใช้อำนาจโดยมิชอบบิดเบือนพยานหลักฐาน ย่อมส่งผลต่อกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาได้ โดยที่พนักงานอัยการผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในทางกฎหมาย และมีหน้าที่รับผิดชอบความชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวนไม่สามารถเข้าไปตรวจสอบความถูกต้องของการปรับบทความผิดได้ในขณะที่ในประเทศฝรั่งเศสทั้งการสอบสวนและฟ้องร้องจะอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการ พนักงานอัยการจึงมีอำนาจทำการสอบสวนด้วยตนเอง หรือ มอบหมายให้ตำรวจฝ่ายคดีเป็นผู้สอบสวนแทนภายใต้การกำกับดูแล และการกำหนดทิศทางโดยพนักงานอัยการ การปรับบทความผิดจึงอยู่ในความกำกับดูแลของพนักงานอัยการ และทำให้การตรวจสอบควบคุมการแสวงหาพยานหลักฐานในเบื้องต้นซึ่งจะเป็นตรวจสอบข้อเท็จจริงที่จะนำมาพิจารณาเพื่อปรับบทความผิด ก็ย่อมได้รับการกลั่นกรองจาก ทั้งตำรวจฝ่ายคดี ตลอดจนผู้พิพากษาได้ส่วนแล้วแต่กรณี ซึ่งทำให้องค์กรภายใน และได้รับการ

ตรวจสอบจากภายนอกองค์กร ในลักษณะที่มีการถ่วงดุลอำนาจ จึงเป็นการวางโครงสร้างที่มีความโปร่งใส และสร้างความน่าเชื่อถือ ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน

นอกจากนี้การที่สำนักงานตำรวจแห่งชาตินั้น มีการแบ่งตำรวจออกเป็น 2 ประเภท คือ ตำรวจฝ่ายปกครอง (La Police administrative) ซึ่งขึ้นตรงต่อฝ่ายปกครอง และตำรวจฝ่ายคดี (La Police judiciaire) ซึ่งขึ้นตรงต่ออำนาจตุลาการ และจะเข้ามาในคดีต่อเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งเทียบได้กับพนักงานสอบสวนของไทยโดยมีหน้าที่ รับคำร้องทุกข์กล่าวโทษ ทำการสอบสวนเบื้องต้น โดยอำนาจสอบสวนจะมีอย่างกว้างขวางในการสอบสวนความผิดอุกฤษฏ์โทษ และความผิดฆนัตโทษซึ่งหน้า ตลอดจนมีอำนาจในการควบคุมตัว ทำให้องค์กรตำรวจของสหพันธ์รัฐฝรั่งเศส มิได้ขึ้นตรงกับฝ่ายบริหารดังเช่นในประเทศไทยที่ขึ้นตรงกับฝ่ายบริหาร ส่งผลให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจให้คุณหรือโทษผู้ได้บังคับบัญชาได้ จึงง่ายต่อการตกเป็นเครื่องมือของฝ่ายการเมือง และมีผลกระทบต่อความน่าเชื่อถืออย่างยิ่ง

4.3.2 เปรียบเทียบประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นการเริ่มต้นคดีมักโดยตำรวจ และทำการสอบสวนจนเสร็จสิ้นก่อนจะส่งสำนวนให้แก่พนักงานอัยการ แม้ว่าพนักงานอัยการจะมีอำนาจในการเริ่มต้นคดีด้วยเช่นกันก็ตาม ทำให้การแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงในคดีจึงมักเป็นหน้าที่ของตำรวจ แต่อำนาจในการปรับบทความผิดมิได้เป็นอำนาจของตำรวจแต่อย่างใด เนื่องจากการทำสำนวนการสอบสวนของตำรวจญี่ปุ่นจะไม่มี การเสนอความเห็นในการจะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในความผิดฐานใด ดังเช่นการสอบสวนในประเทศไทย เพราะไม่มีกฎหมายกำหนดให้ตำรวจญี่ปุ่นกระทำเช่นนั้น แต่การสอบสวนของตำรวจญี่ปุ่นจะเป็น ไปในลักษณะของ “การรวบรวมพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงดิบ” ส่วนอำนาจในการนำข้อเท็จจริงนั้นมาปรับกับข้อกฎหมายเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ กล่าวคือ อำนาจในการปรับข้อเท็จจริงที่ได้มาจากพยานหลักฐาน เข้ากับองค์ประกอบของความผิดตามกฎหมายในการปรับบทความผิด ย่อมจะเป็นอำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น ดังนั้น นอกจากพนักงานอัยการจะสามารถเริ่มการสอบสวนเองได้ และเป็นผู้มีอำนาจกำกับดูแลการสอบสวนของตำรวจแล้วอำนาจในการกำหนดรูปคดียังเป็นอำนาจของอัยการเท่านั้นอีกด้วย อันเป็นลักษณะของความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและฟ้องร้องคดี

การสอบสวนที่ตำรวจเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่แสวงหาพยานหลักฐานเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงในคดี จึงทำให้เกิดการถ่วงดุลกัน ในทางอำนาจระหว่างตำรวจกับอัยการในการปรับข้อกฎหมาย อีกทั้งหากเป็นกรณีคดีที่มีข้อยุ่งยากซับซ้อนหรือคดีอุกฤษฏ์ เมื่อองค์กรทั้งสองมีการทำงานร่วมกันสอบสวน อันเป็นลักษณะของความเป็นทิศทางเดียวกันของการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญา การตรวจสอบควบคุมการแสวงหาพยานหลักฐานในเบื้องต้นซึ่งจะเป็นข้อเท็จจริง

ที่จะนำมาพิจารณาเพื่อปรับบทความผิด ก็ย่อมได้รับการกลั่นกรองที่ดีกว่าการให้อำนาจการปรับบทความผิดในเบื้องต้นไว้กับองค์กรใดองค์กรหนึ่งเท่านั้น การปฏิบัติงานกันในลักษณะที่มีคุณสัมพันธ์ กล่าวคือ มีลักษณะในการตรวจสอบและกำกับดูแลเพื่อตรวจสอบซึ่งกันและกันทำให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการ โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและอัยการ ซึ่งต่างจากในประเทศไทยที่มีการแบ่งแยกการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญาในทางปฏิบัติ อันมีผลทำให้เกิดการตรวจสอบซึ่งกันและกันทำให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้แม้แต่ในประเทศอังกฤษที่มีได้ยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งอัยการมิได้มีอำนาจกำกับดูแลการสอบสวนเช่นเดียวกับประเทศไทย แต่การปรับบทความผิดนั้นพนักงานอัยการของประเทศอังกฤษกลับมีบทบาทสำคัญในการ “ให้ความเห็นชอบกับการปรับบทความผิด” กล่าวคือ การตัดสินใจว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นควรจะปรับเข้ากับความผิดฐานใดแก่ผู้กระทำความผิดจะอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการ เว้นแต่ในคดีความผิดไม่ร้ายแรง โดยตาม The Code for Crown Prosecutors (2010) นั้นพนักงานอัยการมีอำนาจตัดสินใจในคดีความผิดร้ายแรง หรือ คดีที่ซับซ้อนยุ่งยากกว่า บุคคลใดควรถูกตั้งข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาหรือไม่ และหากเห็นควรตั้งข้อกล่าวหาจะพิจารณาว่าควรตั้งข้อกล่าวหาในความผิดฐานใด หากพิจารณาแล้วพบว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดจำเลย จะต้องไม่ดำเนินคดีโดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าคดีมีความร้ายแรงเพียงใด อีกทั้งอำนาจในการตั้งข้อหาคดีความผิดไม่ร้ายแรงจะเป็นอำนาจของผู้คุมเรือนจำ (Custody Officer) ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีได้เป็นผู้เกี่ยวข้องกับการสอบสวน โดยผู้คุมเรือนจำจะต้องพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานเพียงพอ อันเป็นการให้ความสำคัญกับการตรวจสอบการปรับบทความผิดทั้งภายในและภายนอกตั้งแต่ในชั้นสอบสวนที่เป็นการรับประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาได้เป็นอย่างดี

4.4 วิเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบการปรับบทความผิด

เมื่อพิจารณาการตรวจสอบและถ่วงดุลการปรับบทความผิดในชั้นสอบสวน ก็จะพบว่าการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานของประเทศไทยนั้น ในทางปฏิบัติมีการแบ่งแยกกันโดยเด็ดขาดระหว่างอำนาจในการสอบสวนคดี และอำนาจในการฟ้องร้องคดี ทำให้พนักงานอัยการไม่มีโอกาสทราบข้อมูลตั้งแต่เบื้องต้น และไม่ทราบข้อเท็จจริงในคดีอย่างถ่องแท้ จึงส่งผลโดยตรงต่อบทบาทของพนักงานอัยการในการตรวจสอบการปรับบทความผิดในเบื้องต้น ทั้งที่การปรับบทความผิดโดยมิชอบยอมจะเป็นการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล ที่เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการตามอันเป็นหน้าที่ของอัยการตามมาตรา 14(2) แห่ง

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 25-27 ที่วางหลักเกี่ยวกับการให้คำแนะนำปรึกษาในการสืบสวนและสอบสวน การเข้าร่วมในการสอบสวนตามที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องร้องขอ เป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่พนักงานอัยการที่พึงกระทำซึ่งหากพนักงานอัยการไม่ได้รับความร่วมมือ หรือ พบข้อบกพร่องของพนักงานสอบสวนอันอาจทำให้เกิดคดีเสียหายได้ จึงไม่มีผลในทางปฏิบัติในการที่พนักงานอัยการจะเข้าไปตรวจสอบดังกล่าวหากการสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น

ทั้งนี้จากหลักการในทิศทางเดียวกันของการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีอาญาการที่พนักงานสอบสวนปรับบทความผิด และรวบรวมพยานหลักฐานทำสำนวนก็เพื่อประโยชน์ในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ดังนั้น การพิจารณาถึงพยานหลักฐานในการปรับบทความผิดในชั้นนี้ จึงควรขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพนักงานอัยการเป็นหลัก และหากพนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้ฟ้องคดีเห็นว่าในคดีนี้ไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรที่จะปรับบทความผิดได้ หรือควรที่จะปรับเข้ากับบทความผิดใดจึงควรยึดตามความเห็นของอัยการเป็นหลัก

อีกทั้งตาม โครงสร้างแล้วพนักงานสอบสวน ยังมีช่องทางร้องทุกข์กล่าวโทษ หากแต่เป็นองค์กรฝ่ายบริหาร ซึ่งผู้บังคับบัญชามีอำนาจให้คุณหรือโทษผู้ได้บังคับบัญชาได้ จึงง่ายต่อการตกเป็นเครื่องมือของฝ่ายการเมือง และมีผลกระทบต่อความน่าเชื่อถืออย่างยิ่ง

ประกอบกับการตรวจสอบการปรับบทความผิดในชั้นสอบสวน โดยศาล ในการพิจารณาออกหมายจับหรือหมายขัง ก็มีข้อจำกัดอยู่มากในการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่นำมาปรับบท โดยสำหรับการพิจารณาพยานหลักฐานในชั้นนี้การรับฟังพยานหลักฐานศาลไม่จำเป็นต้องถือเคร่งครัด เช่นเดียวกับรับฟังพยานหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ความผิดของจำเลยตามตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการออกคำสั่งหรือหมายอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 18 อีกทั้งการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นนี้ล้วนขึ้นอยู่กับพนักงานสอบสวนเป็นหลัก และศาลไม่มีโอกาสได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนเนื่องจากจะต้องพิจารณาในระยะเวลาสั้น

การใช้ดุลพินิจในการรวบรวมพยานหลักฐานและอำนาจในการปรับบทความผิด ในชั้นนี้จึงขึ้นอยู่กับตำรวจเป็นหลัก ทำให้เกิดลักษณะของการที่อำนาจในการสอบสวนจึงผูกขาดไว้กับบุคคลเดียว คือ พนักงานสอบสวน โดยจะเห็นว่าพนักงานสอบสวนย่อมมีดุลพินิจที่จะรวบรวมหรือไม่รวบรวมหลักฐานอะไรเข้าไว้ในสำนวนก็ได้ และเมื่อที่ตำรวจยังเป็นองค์กรที่เป็นทั้งผู้จับกุมและผู้สอบสวนในเวลาเดียวกัน หากสามารถปรับบทความผิดให้หนักก็จะสามารถเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐได้โดยง่าย เนื่องจากความหนักเบาแห่งความผิดที่ดังนั้น เป็นเหตุหนึ่งในการพิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ และ ถูกใช้เป็นมูลเหตุในการอ้างถึงความจำเป็นเพื่อใช้มาตรการบังคับ และหากมีการใช้มาตรการบังคับกับผู้ถูกกล่าวหา ก็จะเป็นการสะดวกในการทำ

หน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินการสอบสวนต่อไป โดยเฉพาะการสืบหาพยานหลักฐาน
 เอาจากผู้ต้องหาในลักษณะที่จะทำให้ผู้ต้องหาตกเป็นกรรมในคดี จึงมีลักษณะซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร.
 คณิต ฅ นคร อธิบายไว้ว่าเป็นการขัดกันของหน้าที่ (Principle of Incompatibility) อำนาจในการ
 สอบสวนรวบรวมและข้อเท็จจริงในคดี กับอำนาจในการปรับบทความผิดจึงควรมีการตรวจสอบ
 ถ่วงดุลที่ดี ดังเช่นในประเทศญี่ปุ่นที่ตำรวจมีอำนาจทำการสอบสวนรวบรวมและข้อเท็จจริงในคดี
 แต่อำนาจในการปรับข้อเท็จจริงที่ได้มาจากพยานหลักฐาน เข้ากับองค์ประกอบของความผิดตาม
 กฎหมายในการปรับบทความผิด จะเป็นอำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น หรือจะต้องส่งสำนวน
 ไปยังพนักงานอัยการเพื่อทำการปรับบทความผิด

ผลของการที่พนักงานสอบสวนมีหน้าที่สอบสวน และมีอำนาจในการปรับบทความผิด
 นอกจากจะมีลักษณะของการขัดกันของหน้าที่ และการแบ่งแยกกันโดยเด็ดขาดระหว่างอำนาจใน
 การสอบสวนคดี และอำนาจในการฟ้องร้องคดีที่ทำให้ในทางปฏิบัติในการที่ทำให้พนักงานอัยการ
 ไม่สามารถเข้าไปตรวจสอบการปรับบทความผิดดังกล่าวหากการสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้นแล้ว
 ยังส่งผลกระทบต่อเรื่องของการตั้งคดีในชั้นพนักงานอัยการ กล่าวคือ เมื่อพนักงานอัยการมิได้
 ใกล้ชิดกับข้อเท็จจริงในการสอบสวนคดีมาแต่ต้น ประกอบกับการให้อำนาจในการปรับบทความ
 ผิดและทำความเข้าใจควรตั้งฟ้องหรือไม่ควรตั้งฟ้อง (มิใช่เป็นลักษณะของการรวบรวมข้อเท็จจริงดิบ
 ในคดี แต่มีลักษณะของการปรับเข้ากับข้อกฎหมายและความเห็นมาด้วย) ซึ่งเป็นการกำหนดรูปคดี
 ไว้แล้ว จึงมีลักษณะที่ชักนำไปในทางที่จะให้พนักงานอัยการตั้งคดีตามความเห็นของพนักงาน
 สอบสวนเป็นหลัก แม้พนักงานอัยการจะมีอำนาจในการตั้งสอบสวนเพิ่มเติมแต่ก็จะต้องกระทำ
 ผ่านพนักงานสอบสวนเช่นกัน อีกทั้งลักษณะดังกล่าวยังทำให้พนักงานอัยการสามารถปฏิเสธความ
 รับผิดชอบในความผิดพลาดของการปรับบทความผิดในการฟ้องคดีได้อย่างง่ายดาย โดยอ้างเพียงว่า
 มิได้มีส่วนร่วมในการสอบสวนในการสืบหาข้อเท็จจริงในคดี

นอกจากนี้การที่ในทางปฏิบัติของศาลในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ศาลจะใช้
 ดุลพินิจไม่ทำการไต่สวนมูลฟ้อง โดยเห็นว่า คดีได้รับการกลั่นกรองมาแล้วจากทั้งพนักงาน
 สอบสวนและอัยการ หากมีการไต่สวนมูลฟ้องย่อมเป็นการลำบากแก่พยานบุคคลที่จะต้องมาให้
 การซ้ำอีก และการไม่ทำการไต่สวนมูลฟ้องนั้นจำเลยไม่เสียสิทธิแต่อย่างใด จึงเป็นการเสียเวลาโดย
 ไร้เหตุ ทั้งที่ในชั้นนี้แม้จะมีได้เปิดโอกาสให้จำเลยนำพยานหลักฐานของตนเข้าสืบ แต่ศาลก็จะมี
 โอกาสได้พิจารณาพยานหลักฐานของโจทก์ว่ามีมูลตามที่ไต่ปรับบทความผิดมาหรือไม่ และจะมี
 การเปิดโอกาสให้จำเลยนำสืบพยานหลักฐานเพื่อทำลายน้ำหนักของพยานโจทก์ ดังนั้น การมี
 ดุลพินิจไม่ทำการไต่สวนมูลฟ้อง ย่อมเป็นการตัดการกลั่นกรองเพื่อการป้องกันจำเลยจากการ
 ถูกฟ้องคดีในข้อหาที่ไม่ชอบ ซึ่งศาลพึงชั่งน้ำหนักกับการเสียเวลาในชั้นนี้

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานข้อหาเป็นวัตถุประสงค์ และจะเป็นแนวทางในการแสวงหาข้อเท็จจริงในชั้นเจ้าพนักงานต่อไป การปรับบทความผิดที่ไม่ถูกต้องมาตั้งแต่ต้น นอกจากจะทำให้เสียเวลาในการสอบสวนและฟ้องร้องแล้ว ยังอาจส่งผลกระทบต่อรูปคดีเมื่อคดีเข้าสู่ชั้นพิจารณา อันเป็นความสูญเปล่าของกระบวนการยุติธรรมแล้ว หากเป็นการปรับบทความผิดที่หนักเกินความเป็นจริง ส่วนที่เกิดความเป็นจริงย่อมเป็นการปรักปรำผู้ถูกกล่าวหาโดยรัฐ ประกอบกับความหนักเบาของความผิดที่ปรับ ยังถูกใช้เป็นมูลเหตุสำคัญในการอ้างถึงความจำเป็นเพื่อใช้มาตรการบังคับในทางอาญา ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาอย่างมาก การปรับบทความผิดให้เหมาะสมจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และต้องกระทำภายใต้กรอบของกฎหมาย มีความเป็นภาวะวิสัย และมีการตรวจสอบถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดโปร่งใสในทุกขั้นตอน ทั้งนี้ หากพิจารณาในมุมมองด้านสิทธิมนุษยชนจะพบว่าสอดคล้องกับในแนวคิดเรื่อง “สิทธิที่จะไม่ถูกฟ้องคดีโดยไม่เป็นธรรม” ซึ่งในระดับสากลได้วางแนวทางไว้ใน แนวทางว่าด้วยบทบาทของอัยการ (Guidelines on the Role of Prosecutors) ได้วางหลักในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวโดยกำหนดไว้ในบทบาทของอัยการ ในข้อ 14 ว่า พนักงานอัยการจะต้องสั่งไม่ฟ้อง ไม่ดำเนินการฟ้องร้อง ไม่ดำเนินคดีต่อไป หากการสอบสวนโดยชอบแล้วพบว่า ข้อกล่าวหาอันยังไม่มีมูลเพียงพอ (ภายใต้หลักการที่ว่า พนักงานอัยการมีหน้าที่รับผิดชอบความถูกต้องในการสอบสวน)

5.1.1 ความหมายของการปรับบทความผิด

จากหลักฟังความทุกฝ่าย เพื่อให้ผู้ต้องหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี และสามารถต่อสู้คดีได้อย่างถูกต้อง “การแจ้งข้อหา”ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 จึงต้องเป็นการแจ้งให้ทราบถึง เรื่องราวของกระทำที่ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำซึ่งเจ้าหน้าที่เห็นว่าเป็นความผิด และแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบด้วยว่า จากการกระทำดังกล่าวจะทำให้ถูกดำเนินคดีในความผิดฐานใดบ้าง ซึ่งมาจาก “การปรับบทความผิด” อันเป็นการนำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเป็นการกระทำของผู้ต้องหาที่มีพยานหลักฐานตามสมควรให้เชื่อว่าได้เกิดขึ้น มาปรับกับเข้ากับองค์ประกอบความผิดตามข้อกฎหมายว่าครบองค์ประกอบตามฐานความผิดฐานใด (ฐานความผิด หมายถึง ความผิดที่

ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาตามที่ประมวลกฎหมายอาญา หรือ กฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา ให้ชื่อฐานความผิดไว้ เช่น ฐานลักทรัพย์ หรือ การใช้ชื่อฐานความผิดโดยสรุปสาระสำคัญขององค์ประกอบของความผิดที่กล่าวหา เช่น ความผิดฐานทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยไม่เจตนา, บุกรุกในเวลากลางคืน)

5.1.2 การตรวจสอบการปรับบทความผิดในปัจจุบัน

ถ้าฟังแต่การบัญญัติหลักเพื่อคุ้มครองสิทธิย่อมไม่เป็นหลักประกันเพียงพอว่าสิทธิดังกล่าวจะไม่ถูกละเมิด ดังนั้น เพื่อให้สิทธิที่จะไม่ถูกฟ้องคดีอาญาโดยไม่เป็นธรรมมีผลในการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อำนาจในการตั้งข้อหาจึงต้องมีการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) และเพื่อให้การตรวจสอบถ่วงดุลดังกล่าวกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทุกองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมในชั้นสอบสวนจึงต้องมีการทำงานร่วมกันอย่างมีดุลสัมพันธซึ่งกันและกัน ไม่มีลักษณะของการผูกขาดอำนาจ ในอันจะนำมาซึ่งการใช้อำนาจอย่างเกินขอบเขตในที่สุด

ปัจจุบันการปรับบทความผิดในชั้นพนักงานสอบสวนจะเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนซึ่งจะพิจารณาจากรายงานการจับกุม และจะถูกตรวจสอบภายในองค์กร โดยผู้มีหน้าที่ตรวจสอบ คือ หัวหน้างานสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบ หัวหน้าหน่วยงานที่มีอำนาจตรวจสอบทุกกระยะฯ และผู้บังคับการหรือรองผู้บังคับการหรือพนักงานสอบสวนผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ควบคุมการสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบ หลังจากได้รับการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษภายในระยะเวลาที่กำหนด จนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น ซึ่งเป็นการตรวจสอบภายใน โดยจะมีการตรวจสอบถึงพยานหลักฐานว่า มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ได้มีการกระทำผิดตามที่กล่าวหาหรือไม่ ผู้ต้องหาเป็นผู้ที่กระทำผิดหรือผู้อื่นเป็นผู้กระทำผิดความผิดนั้นๆ เป็นความผิดตามบทบัญญัติของกฎหมายใด อันเป็นการตรวจสอบเพื่อให้เกิดความแน่ชัดในการปรับบทความผิด และในขั้นตอนก่อนที่จะทำความเข้าใจทางคดีว่าควรสั่งฟ้องหรือไม่ส่งไปยังพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนจะต้องทำรายงานการสอบสวนส่งผู้บังคับบัญชา เพื่อตรวจสอบถึงความสมบูรณ์ของการสอบสวน ซึ่งรวมถึงการพิจารณาพยานหลักฐานว่า ได้มีการกระทำผิดตามข้อหาหรือไม่ และผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่

การตรวจสอบจากภายนอกในกรณีที่มีการขอออกหมายจับหรือหมายขัง ซึ่งการพิจารณาออกหมายจับและหมายขังจะต้องปรากฏหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาในการพิจารณาออกหมายโดยศาล อีกทั้งเมื่อส่งสำนวนการสอบสวนให้แก่อัยการ การตั้งข้อหาจะถูกตรวจสอบโดยพนักงานอัยการในการสั่งคดี ซึ่งดุลพินิจที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง

ในข้อหาใด จะพิจารณาจากสำนวนและพยานหลักฐานตามสำนวนว่าเพียงพอหรือไม่ นอกจากนี้กฎหมายยังได้วางหลักให้มีการตรวจสอบอีกครั้งโดยศาล หากศาลเห็นว่าควรมีการไต่สวนมูลฟ้อง

5.1.3 ปัญหาในการตรวจสอบและการปรับบทความผิด

จากการศึกษาพบว่า การปรับบทความผิดโดยพนักงานสอบสวนนั้น มักจะปรับตามคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษเป็นหลัก และจะให้ความสำคัญกับพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา มากกว่าพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์บริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ตลอดจนปกปิดพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหา เพื่อต้องการผลสำเร็จในการลงโทษ อันเป็นผลมาจากความเข้าใจในการทำงานในหน้าที่ของตนในเชิงอำนาจนิยม ที่มุ่งจะค้นหาความผิดและลงโทษผู้ต้องหา ความไม่ชำนาญการในด้านกฎหมาย อีกทั้งยังอาจมีการปรับบทความผิดให้หนักที่สุดไว้ก่อน เพื่อเป็นการง่ายต่อการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ และสะดวกในการสืบหาข้อเท็จจริงจากตัวผู้ต้องหาต่อไป จึงก่อให้เกิดการปรับบทความผิดโดยไม่ได้มีการ สืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเป็นที่แน่ชัด ในบางคดีนั้นมีการตั้งข้อหาเป็นสิบข้อหา ทำให้มีการแจ้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิดเกินความจำเป็น ประกอบกับพฤติการณ์การกล่าวหาหรือการปรับบท "โดยขาดพยานหลักฐาน" ยืนยันการกระทำความผิดแล้ว ไปมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องในภายหลัง ซึ่งอาจเกิดความเสียหายแก่คดีอย่างมาก ตลอดจนโครงสร้างการทำงานของพนักงานสอบสวนนั้นขึ้นต่อฝ่ายบริหารจึงง่ายต่อการตกเป็นเครื่องมือในทางการเมือง ในการจะปรับบทความผิดที่หนักโดยขาดพยานหลักฐาน หรือเกินกว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏเพื่อใช้มาตรการบังคับกับฝ่ายที่มีความเห็นแตกต่าง

ในชั้นพนักงานอัยการ ผลจากการไม่มีอำนาจในการสอบสวน ทำให้การทำงานของพนักงานอัยการค่อนข้างห่างไกลจากพยานหลักฐานที่นำมาพิสูจน์ข้อเท็จจริง ทำให้การพิจารณาพยานหลักฐานอันเป็นส่วนหนึ่งของข้อเท็จจริงในการปรับบทความผิด มักจะต้องถือตามรูปคดีซึ่งเห็นความเห็นของพนักงานสอบสวน แม้กฎหมายจะเปิดช่องให้อัยการใช้ดุลพินิจสั่งสอบสวนเพิ่มเติม แต่ผู้ทำการสอบสวนก็ยังคงเป็นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการจึงสามารถปฏิเสธความรับผิดชอบในการตรวจสอบการปรับบทความผิดได้โดยง่าย เพียงอ้างว่า ไม่ได้เป็นผู้ทำการสอบสวน นอกจากนี้ ยังมีแนวการปฏิบัติที่มองว่าการฟ้องคดีจะต้องรักษาผลประโยชน์ของรัฐ จึงต้องทำการฟ้องคดีไว้ก่อนเป็นสำคัญ ส่วนจำเลยจะเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามข้อหาหรือไม่ ศาลจะเป็นผู้ตัดสินเอง สิทธิที่จะไม่ถูกฟ้องคดีโดยไม่เป็นธรรม ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น

นอกจากนี้ การตรวจสอบจากภายนอกโดยศาล ในทางปฏิบัติ ศาลจะไม่ใช่ดุลพินิจในการไต่สวนมูลฟ้อง เนื่องจากเห็นว่าสำนวนผ่านการกลั่นกรองมาแล้วทั้งจาก ตำรวจ และพนักงานอัยการ ทั้งที่การไต่สวนมูลฟ้องจะทำให้ศาลสามารถพิจารณาและตรวจสอบการปรับบทความผิดในชั้นนี้ได้เป็นอย่างดี

5.1.4 การตรวจสอบกับความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและฟ้องร้อง

จากปัญหาข้างต้น เมื่อศึกษาการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานของประเทศไทย ข้าพเจ้าเห็นว่า สภาพปัญหาดังกล่าวในการตรวจสอบการปรับบทความผิดทั้งหลายมีเหตุสำคัญอันเกิดจาก “ความไม่เป็นอำนาจเดียวกันของการสอบสวนและฟ้องร้องคดี” กล่าวคือ

ในทางปฏิบัติจะพบว่า มีการแบ่งแยกกันโดยเด็ดขาดระหว่างอำนาจในการสอบสวนคดีและอำนาจในการฟ้องร้องคดี ทำให้การใช้ดุลพินิจในการรวบรวมพยานหลักฐานขึ้นอยู่กับตำรวจเป็นหลัก อำนาจในการสอบสวนจึงผูกขาดไว้กับบุคคลเดียว คือ พนักงานสอบสวน ประกอบกับการที่ตำรวจยังเป็นองค์กรที่เป็นทั้งผู้จับกุมสอบสวน และตั้งข้อหาในเวลาเดียวกัน จึงมีลักษณะที่ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นทร อธิบายไว้ว่าเป็นการขัดกันของหน้าที่ (Principle of Incompatibility) อันเป็นเรื่องเดียวกันกับการสวมหมวกหลายใบ เมื่อตำรวจต้องทำหน้าที่ทั้งปราบปรามอาชญากรรมและคุ้มครองสิทธิในเวลาเดียวกัน หรือ ประโยชน์ทับซ้อน กล่าวคือ หากสามารถปรับบทความผิดให้หนักได้ก็จะสามารถเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐได้โดยง่าย เนื่องจากความหนักเบาแห่งบทความผิดที่ปรับนั้น เป็นเหตุหนึ่งในการพิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ และหากมีการใช้มาตรการบังคับกับผู้ถูกกล่าวหา ก็จะเป็นการสะดวกในการทำหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานในการสอบสวนด้วยเช่นกัน จึงเกิดความเสียดังอย่างยิ่งในการใช้ดุลพินิจในการปรับบทความผิดให้หนักไว้ก่อน เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ และส่งผลกระทบต่อความหน้าเชื่อถือในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเนื่องจากการแบ่งแยกอำนาจดังกล่าว ทำให้พนักงานอัยการไม่มีโอกาสทราบข้อมูลตั้งแต่เบื้องต้น และไม่ทราบข้อเท็จจริงในคดีอย่างถ่องแท้ ส่งผลโดยตรงต่อบทบาทของพนักงานอัยการในการตรวจสอบถึงพยานหลักฐานการในการปรับบทความผิด และทำให้พนักงานอัยการไม่สามารถจะเข้าไปตรวจสอบถึงความชอบในการปรับบทความผิดได้หากการสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น ทั้งที่การที่พนักงานสอบสวนปรับบทความผิด และรวบรวมพยานหลักฐานทำสำนวนก็เพื่อประโยชน์ในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ดังนั้น การพิจารณาถึงพยานหลักฐานในการปรับบทความผิดในชั้นนี้ จึงควรขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพนักงานอัยการเป็นหลัก หากพนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้ฟ้องคดีเห็นว่าไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรที่จะปรับการกระทำเข้ากับบทความผิดใดได้ พนักงานสอบสวนก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไป

ส่วนการตรวจสอบโดยศาลในชั้นนี้ค่อนข้างมีข้อจำกัด เนื่องจากในชั้นเจ้าพนักงานศาลย่อมไม่อาจค้นหาความจริงได้ดังเช่นในชั้นพิจารณา โดยการรับฟังพยานหลักฐานในชั้นนี้ ศาลไม่จำเป็นต้องถือเคร่งครัดเช่นเดียวกับการรับฟังพยานหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ความผิดของจำเลย และเป็น การพิจารณาในเวลาอันจำกัด นอกจากนี้ในทางปฏิบัติ แม้กฎหมายจะวางหลักให้มีการตรวจสอบอีกครั้งโดยศาลโดยการไต่สวนมูลฟ้อง แต่คดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ศาลจะไม่ใช้ดุลพินิจใน

การไต่สวนมูลฟ้อง เนื่องจากเห็นว่าสำนวนผ่านการกลั่นกรองมาแล้วทั้งจาก ตำรวจ และพนักงานอัยการ ทำให้การคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายในชั้นตอนนี้ไม่เกิดขึ้น ทั้งที่การไต่สวนมูลฟ้องจะทำให้ศาลสามารถพิจารณาและตรวจสอบพยานหลักฐานในชั้นนี้ได้เป็นอย่างดี

เมื่อเปรียบเทียบกับ การตรวจสอบการปรับบทความผิดในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและฟ้องร้อง จะเห็นว่า การที่โครงสร้างของสำนักงานตำรวจแห่งชาติของฝรั่งเศส มีการแบ่งตำรวจออกเป็น 2 ประเภท คือ ตำรวจฝ่ายปกครอง (La Police administrative) ซึ่งขึ้นตรงต่อฝ่ายปกครอง และตำรวจฝ่ายคดี (La Police judiciaire) ซึ่งขึ้นตรงต่ออำนาจตุลาการ ทำให้องค์กรตำรวจของสหพันธรัฐฝรั่งเศส ซึ่งมีได้ขึ้นตรงกับฝ่ายบริหาร ส่งผลให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจให้คุณหรือโทษผู้ได้บังคับบัญชาได้ จึงมิได้ง่ายต่อการตกเป็นเครื่องมือของฝ่ายการเมืองหรือถูกแทรกแซงโดยฝ่ายการเมือง

การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในชั้นเจ้าพนักงานของทั้งตำรวจฝ่ายปกครอง ตำรวจฝ่ายคดี พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาไต่สวน ในสหพันธรัฐฝรั่งเศส นั้น แม้จะมีการแบ่งหน้าที่ในความรับผิดชอบกัน แต่จะมีการปฏิบัติงานกันในลักษณะที่มีคุณสมบัติร่วมกัน กล่าวคือ มีลักษณะในการตรวจสอบและกำกับดูแลเพื่อตรวจสอบซึ่งกันและกันทำให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการ โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและอัยการ ซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง คือมีลักษณะของการบังคับบัญชาในการปฏิบัติงาน โดยความสัมพันธ์จะขึ้นอยู่กับประเภทของการสอบสวน โดยขั้นตอนในคดีอาญานั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประเทศฝรั่งเศส กำหนดให้อัยการและตำรวจ เป็นเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจการสอบสวนคดีอาญาร่วมกัน และให้อำนาจการสอบสวนอยู่ภายใต้การควบคุมของพนักงานอัยการ ทั้งนี้พนักงานอัยการจึงถือว่าเป็นพนักงานสอบสวนด้วยเช่นกัน ดังนั้น ในการปรับบทความผิดจึงอยู่ในความกำกับดูแลของพนักงานอัยการ และทำให้การตรวจสอบควบคุมการแสวงหาพยานหลักฐานในเบื้องต้น ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่จะนำมาพิจารณาเพื่อปรับบทความผิด ก็ย่อมได้รับการกลั่นกรองจากและถ่วงดุลทั้งตำรวจฝ่ายคดี ซึ่งเป็นองค์กรภายใน และอัยการหรือผู้พิพากษาไต่สวนซึ่งเป็นการตรวจสอบจากภายนอกองค์กร

เมื่อเปรียบเทียบกับ การตรวจสอบการปรับบทความผิดในประเทศอังกฤษ ซึ่งอัยการมิได้มีอำนาจกำกับดูแลการสอบสวนเช่นเดียวกับประเทศไทย แต่การปรับบทความผิดหรือการปรับบทความผิดนั้น พนักงานอัยการของประเทศอังกฤษกลับมีบทบาทสำคัญในการ “ให้ความเห็นชอบกับปรับบทความผิด” กล่าวคือ การตัดสินใจตั้งข้อกล่าวหาแก่ผู้กระทำความผิดจะอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการ เว้นแต่ในคดีความผิดไม่ร้ายแรง โดยตาม The Code for Crown Prosecutors (2010) นั้นพนักงานอัยการมีอำนาจตัดสินใจในคดีความผิดร้ายแรง หรือ คดีที่ซับซ้อน

ยุ่งยากกว่า บุคคลใดควรถูกตั้งข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาหรือไม่ และหากเห็นควรตั้งข้อกล่าวหาจะพิจารณาว่าควรตั้งข้อกล่าวหาในความผิดฐานใด หากพิจารณาแล้วพบว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดจำเลย จะต้องไม่ดำเนินคดีโดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าคดีมีความร้ายแรงเพียงใด อีกทั้งอำนาจในการตั้งข้อหาคดีความผิดไม่ร้ายแรง จะเป็นอำนาจของผู้คุมเรือนจำ (Custody Officer) ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีได้เป็นผู้เกี่ยวข้องกับการสอบสวน โดยผู้คุมเรือนจำจะต้องพิจารณาแล้วเห็นว่ามีหลักฐานเพียงพอ อันเป็นการให้ความสำคัญกับการตรวจสอบการปรับบทความผิดทั้งภายในและภายนอกตั้งแต่ในชั้นสอบสวนที่เป็นการรับประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาได้เป็นอย่างดี

เมื่อเปรียบเทียบกับ การตรวจสอบการปรับบทความผิดใน ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและฟ้องร้อง ท้องที่ที่มีอำนาจในการสอบสวนและสั่งฟ้องคดีอาญา คือ องค์กรอัยการ โดยมีองค์กรตำรวจเป็นผู้ช่วยอัยการอำนวยความสะดวกในการสอบสวน แม้ในทางปฏิบัติแล้วการเริ่มสอบสวนคดีจะกระทำโดยตำรวจ ส่วนพนักงานอัยการจะเข้ามาเริ่มคดีในกรณีที่เป็นคดีที่มีความสำคัญเท่านั้น แต่การดำเนินการสอบสวนทุกกรณีก็อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการ ดังนั้น ในเรื่องการตั้งข้อหาซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในการสอบสวนจึงอยู่ในความกำกับดูแลของพนักงานอัยการเช่นกัน โดยที่ตำรวจจะเป็นผู้หาข้อเท็จจริงจึงมีลักษณะของการถ่วงดุลกัน การตรวจสอบควบคุมการแสวงหาพยานหลักฐานในเบื้องต้นซึ่งจะเป็นข้อเท็จจริงที่จะนำมาพิจารณาเพื่อปรับบทความผิด ก็ย่อมได้รับการกลั่นกรองที่ดีกว่าการให้อำนาจการปรับบทความผิดในเบื้องต้นไว้กับองค์กรใดองค์กรหนึ่งดังเช่นในประเทศไทย

ในประเทศญี่ปุ่นแม้จะมีการแบ่งหน้าที่ในความรับผิดชอบกัน แต่จะมีการปฏิบัติงานกันในลักษณะที่มีดุลสัมพันธ์ กล่าวคือ การแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงในคดีจึงมักเป็นหน้าที่ของตำรวจ แต่การสอบสวนของตำรวจญี่ปุ่นจะเป็นไปในลักษณะของ “การรวบรวมพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงดิบ” ส่วนอำนาจในการนำข้อเท็จจริงนั้นมาปรับกับข้อกฎหมายเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ กล่าวคือ อำนาจในการปรับข้อเท็จจริงที่ได้มาจากพยานหลักฐาน เข้ากับองค์ประกอบของความผิดตามกฎหมายในการตั้งข้อหา ย่อมจะเป็นอำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น จึงมีลักษณะในการตรวจสอบและกำกับดูแลเพื่อตรวจสอบซึ่งกันและกันทำให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการ โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและอัยการ ที่มีลักษณะของการบังคับบัญชาในการปฏิบัติงาน โดยขั้นตอนในคดีอาญานั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประเทศฝรั่งเศส กำหนดให้อัยการและตำรวจ เป็นเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจการสอบสวนคดีอาญาร่วมกัน อันมีผลเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน และให้อำนาจการสอบสวนอยู่ภายใต้การควบคุม

ของพนักงานอัยการ ทั้งนี้พนักงานอัยการจึงถือว่าเป็นพนักงานสอบสวนด้วยเช่นกัน การปรับ
 บทความผิดจึงอยู่ในความกำกับดูแลของพนักงานอัยการ และทำให้การตรวจสอบควบคุมการ
 แสวงหาพยานหลักฐานในเบื้องต้น ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่จะนำมาพิจารณาเพื่อปรับบทความผิด
 ก็ย่อมได้รับการถ่วงดุลจากตำรวจและอัยการ ด้วยลักษณะของการทำงานร่วมกันอย่างมีดุลสัมพันธ
 ดังกล่าวข้างต้นของทั้งสององค์กร ทำให้การตรวจสอบการปรับบทความผิดสามารถกระทำได้อย่าง
 มีประสิทธิภาพ

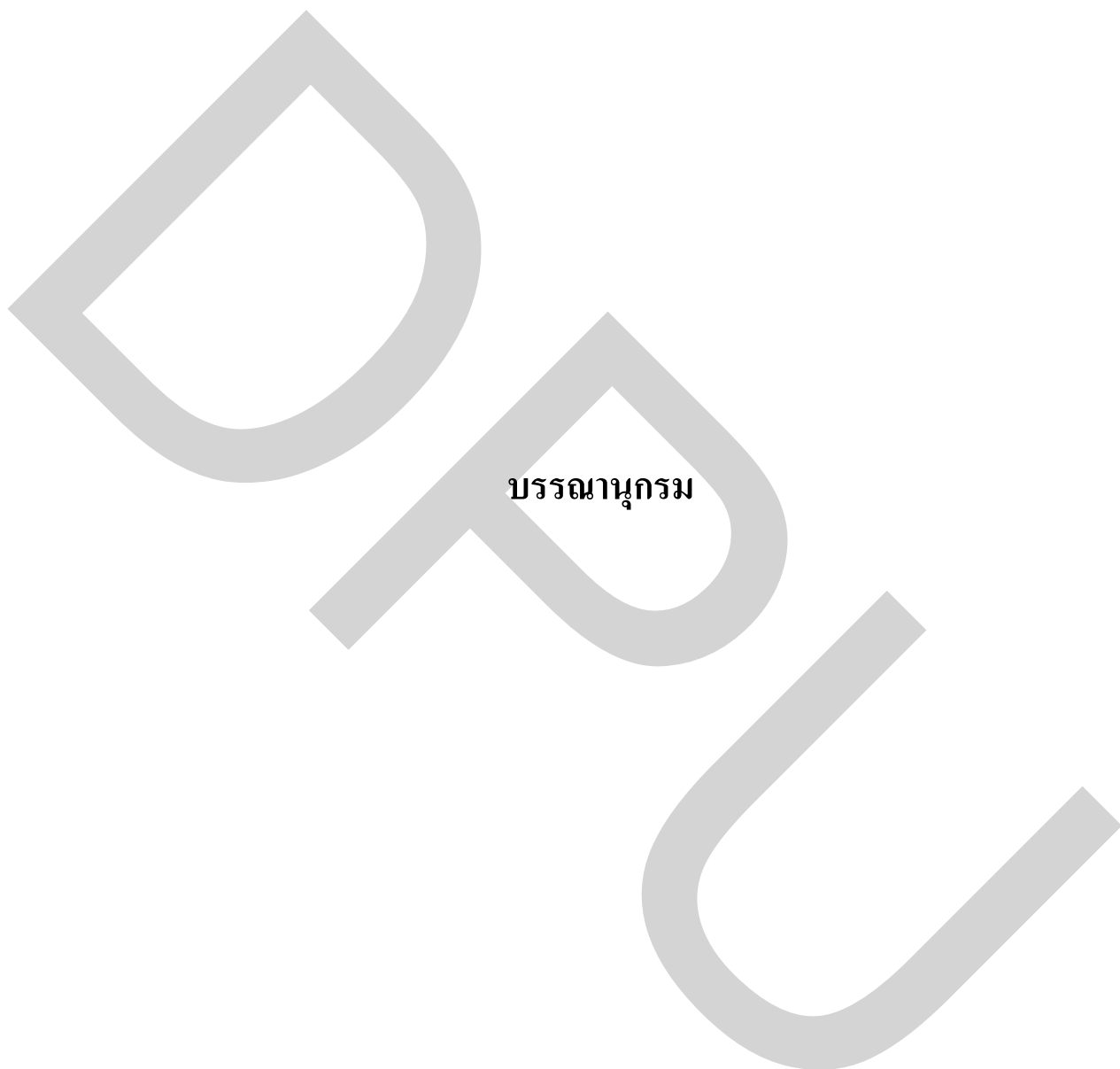
5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาจึงเห็นได้ว่ากฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบการตั้งข้อหาในชั้น
 เจ้าพนักงานนั้น ยังมีได้เป็นหลักประกันที่เพียงพอแก่การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา จึงควรมีการ
 ปรับปรุงแก้ไข

โดยการปรับบทปรับบทความผิดในประเทศไทยควรจะเป็นอำนาจของเจ้าพนักงาน
 เจ้าหน้าที่ซึ่งมิได้เป็นผู้เกี่ยวข้องกับการสอบสวน เป็นผู้พิจารณาซึ่งนำพยานหลักฐานว่าเพียง
 พอที่จะปรับกับบทความผิดใด หรือควรปรับบทความผิดใด และหากมีการปรับบทความผิดกับ
 บุคคลใดควรจะต้องขอความเห็นชอบจากอัยการก่อน เพื่อให้พนักงานอัยการเป็นผู้คัดกรอง และ
 รับผิดชอบในกรณีเกิดความผิดพลาด หรือไม่ก็ควรให้พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจในการปรับ
 บทความผิด โดยพนักงานสอบสวนเป็นผู้เสนอพยานหลักฐานและเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาคัดค้าน
 เพื่อทำลายน้ำหนักของพยานหลักฐานดังกล่าวได้ อันเป็นการเพิ่มการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ
 ในชั้นเจ้าพนักงาน และในคดีที่สำคัญหรือคดีที่มีอัตราโทษสูงควรได้รับการไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งจะ
 รับประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น

(1) ควรมีการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับอำนาจของ
 อัยการ โดยการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคแรก
 จากหลักที่ว่า “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียกหรือส่งตัวมาหรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเองหรือปรากฏว่า
 ผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหาให้ถามชื่อตัวชื่อรองชื่อสกุลสัญชาติ บิดามารดา
 อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และ แจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้
 กระทำผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ” โดยเพิ่มเติมว่า “ก่อนผู้ต้องหาจะถูกเรียกตัวมา พนักงาน
 สอบสวนจะต้องส่งพยานหลักฐานที่รวบรวมได้ในคดีเพื่อให้พนักงานอัยการเป็นผู้ตรวจสอบ
 นำหนักของพยานหลักฐานและปรับบทความผิด จากนั้นพนักงานสอบสวนจึงแจ้งให้ทราบถึง
 ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ” ในอัน

จะทำให้อำนาจในการปรับข้อเท็จจริงในคดีเข้ากับบทกฎหมายเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในข้อกฎหมาย และก่อให้เกิดลักษณะของการตรวจสอบถ่วงดุลกันระหว่างองค์กร ซึ่งจะก่อให้เกิดความโปร่งใส ในการปรับบทความผิด ทั้งยังส่งผลให้พนักงานอัยการมีบทบาทในการเข้ามากำกับดูแลการสอบสวนมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับหลักความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนฟ้องร้อง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กิตติวัฒน์ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2550). *คู่มือพื้นฐานวิชาวิชาวากฎหมายรัฐธรรมนูญ* (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2553). *คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนพิจารณา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: หจก. พลสยามพรีนติ้ง.
- เกรียงไกร เจริญชนวัฒน์. (2550). *หลักการพื้นฐานกฎหมายมหาชน ว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณิต ณ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2556). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2549). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- เนติภัทท์กั เสฎฐิตานันท์. (ม.ป.ป). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภาค 1 และ 2*. ม.ป.ท.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2555). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ธานีศ เกศพิทักษ์. (2550). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1-2*. กรุงเทพฯ: สำนักเนติบัณฑิตยสภา.
- ธานี วรรณทร์. (2555). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- วรพจน์ วิสรุตพิชญ์. (2540). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สุจินตนา ชุมวิสูตร และคณะ. (2550). *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา กฎหมายวิธีสบัญญัติ 3: กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หน่วยที่ 1-5*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- _____. (2550). *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา กฎหมายวิธีสบัญญัติ 3 : กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หน่วยที่ 6-10*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- สมพร พรหมหิตาธร ดร. โสทธิพันธุ์ และ โดม วิศิษฐ์สรอรรถ. (2543). *คู่มือการทำสำนวนสอบสวน พร้อมด้วยตัวอย่างสรุปสำนวนการสอบสวนรวม 182 คดี*. กรุงเทพฯ: บริษัท วิศิษฐ์สรอรรถ.
- อุทัย อาทิวา. (2554). *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินติ้ง.
- เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล. (2553). *นิติรัฐ นิติธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอก อังสนานนท์. (2549). *การสืบสวนและการสอบสวน (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: รามคำแหง.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2538) “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม.” *อัยการนิเทศ*, 57, 55.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (ม.ย. 2543). “เงื่อนไขการตรากฎหมายการจำกัดเสรีภาพของประชาชน: มาตรการตรวจสอบควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย.” *บทความ*, 190-191.
- มาละตรี เข้าศุกันต์. (2555). *ทิศทางความเป็นอำนาจเดียวของการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญาในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศศิวิมล เสมอใจ. (2552). *การบังคับใช้กฎหมายในเรื่องการออกหมายจับโดยศาล (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพรัช โสสวัสดิ์. (2547). *การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของปฏิบัติการทางปกครอง (สารนิพนธ์ปริญญาโท)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการออกคำสั่งหรือหมายอาญา พ.ศ. 2548 หมวด 3 การร้องขอและการออกหมายจับ.
- คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการไต่สวนมูลฟ้อง วันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2556. คำสั่งกรมตำรวจที่ 382/2530.
- คำสั่งกรมตำรวจที่ 419/2556 บทที่ 4 มาตรการควบคุม ตรวจสอบ และเร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา. บันทึกกรมตำรวจคดีที่ 0603/6417 ลงวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2533.
- บันทึกกรมตำรวจคดีที่ 0503/6968 ลงวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2517.
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499.
- พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553.

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการออกหมายจับในคดีอาญา พ.ศ. 2545.

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547.

คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. (2552). อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายลักษณะพิเศษ (รายงานผลการวิจัย) สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ. (2551, กรกฎาคม). โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบตรวจสอบถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. *รายงานวิจัย ส.ก.ว.*

ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ. (ม.ป.ป.). อัยการกับการสอบสวนคดีอาญารวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญานานาชาติ.

กรม ศรีบาล. (ม.ป.พ.). “การสอบสวนของอัยการญี่ปุ่น”. *บทความ*, สืบค้น 1 มีนาคม 2557, จาก <http://www.gotoknow.org/posts/275379>

พิมพ์หน้า 1. (2556, 16 พฤษภาคม). โวย ตร. สป. จับมั่ว นอนคุกฟรีสุดดี 1 ปี 7 เดือน. *ไทยรัฐ*. สืบค้น 4 สิงหาคม พ.ศ.2557. จาก <http://www.thairath.co.th/content/345102>

สำนักข่าวอิสรา (ม.ป.พ.). “คดี” แนะนำหมายจับแกนนำมือปราบ 14 ตุลาคม. สืบค้น 4 สิงหาคม 2557, จาก <http://www.isranews.org/isranews-news/item/25722-kanit.html>

อุทัย อาทิวะช. (ม.ป.พ.). “การควบคุมตัวในกฎหมายฝรั่งเศส (ตอนที่ 2).” สำนักงานอัยการสูงสุด สืบค้น 24 ตุลาคม 2553, จาก <http://www.humanrights.go.th/files/article10-07-2553.pdf>,

ภาษาอังกฤษ

Dando Shigemitsu. (1965). *The Japanese Law of Criminal Procedure*. Trans.B.J.Geogr,Sout Hack:Fred B.Rothman.

Langbein, J H. (1977). *Comparative criminal procedure: Germany*. St. paul, minn. West Publishing.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

ประวัติการศึกษา

นายชัชชัย ยุระพันธ์

ปีการศึกษา 2552 นิติศาสตร์บัณฑิต

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ประวัติ